

OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv

OECD DUE DILIGENCE GUIDANCE FOR RESPONSIBLE BUSINESS CONDUCT

OECDs **RETNINGSLINJER**
FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

NORGES KONTAKTPUNKT
FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

Dette er en uoffisiell oversettelse av OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct. Oversettelsen er utarbeidet av Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv. Ved uoverensstemmelse mellom den norske oversettelsen og OECDs publisasjon, er det OECDs publisasjon som er gyldig.

OECD'S VEILEDER FOR AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

FORORD

Målsettingen med OECDs veileder for aktsomhetsvurdering for ansvarlig næringsliv (veilederen) er å bistå bedrifter i å etterleve OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap, gjennom å forklare anbefalingene om å gjennomføre aktsomhetsvurderinger på et forståelig språk. Ved å etterleve disse anbefalingene, står bedriftene sterkere i arbeidet for å unngå og håndtere negativ påvirkning knyttet til arbeidstakere, menneskerettigheter, miljø, bestikkelse, forbrukere, samt eierstyring og selskapsledelse, forbundet med deres virksomhet, leverandørkjeder og andre forretningsforbindelser. Veilederens vedlegg gir ytterligere forklaringer, tips og konkrete eksempler på aktsomhetsvurderinger.

Veilederen har også som mål å fremme en felles forståelse blant myndigheter og interessenter om aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv. FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, samt ILOs tre-partserklæring om grunnleggende prinsipper for flernasjonale selskaper og sosiale forhold, inneholder også anbefalinger om aktsomhetsvurderinger, og veilederen kan hjelpe bedrifter å etterleve disse prinsippene.

Veilederen er også en oppfyllelse av G7-ledernes erklæring vedtatt 7.-8.juni 2015 i Schloss Elmau. Erklæringen anerkjente behovet for å etablere en felles forståelse av aktsomhetsvurderinger, særlig for små og mellomstore bedrifter, og ga en oppfordring til bedrifter som har hovedkontor eller er aktive i deres land til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger i leverandørkjeden. I G20-erklæringen vedtatt 8. juli 2017 i Hamburg, forpliktet G20-ledere seg til å fremme etterlevelse av internasjonalt anerkjente standarder for arbeidsvilkår, menneskerettigheter og samfunnsmessige forhold, med mål om å oppnå bærekraftige og inkluderende leverandørkjeder. Erklæringen understreket i denne sammenheng ansvaret bedrifter har for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger.

Veilederen har blitt utarbeidet under ledelse av OECDs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv (OECD Working Party on Responsible Business Conduct - WPRBC) og prosessen involverte en rekke interessenter fra både OECD-medlemsland og ikke-OECD-land, samt representanter fra næringsliv, fagforeninger og det sivile samfunn. Et første utkast ble sendt til høring hos medlemmene av WPRBC og deres formelle interessenter mai 2016. Det ble gjennomført en offentlig høring på et revidert utkast til veilederen februar 2017. Det ble dannet en rådgivende gruppe med ulike interessenter juni 2017, for å hjelpe WPRBC i å innarbeide kommentarer fra interessenter og ferdigstille veilederen. Det var omfattende samarbeid med FNs høykommissær for menneskerettigheter i denne prosessen.

Denne veilederen ble godkjent av OECDs arbeidsgruppe for ansvarlig næringsliv 6. mars 2018 og av OECDs investeringskomité 3. april 2018. OECDs ministerråd vedtok en anbefaling om veilederen 30. mai 2018.

OECD har også utviklet veiledere for å hjelpe bedrifter å utføre aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv i utvalgte sektorer og deres leverandørkjeder, som henholdsvis konflikt-mineraler, landbruk, tekstil og sko, utvinning og finans.

AKRONYMER OG FORKORTELSER

EIA	Environmental impact assessment
EPZ	Export processing zone
ESIA	Environmental and social impact assessments
HRIA	Human rights impact assessment
KYC	Know your counterparty
MNE	Multinational enterprise
NHRI	National human rights institution
NCP	National Contact Point for the OECD Guidelines for Multinational Enterprises
OLGM	Operational-level grievance mechanism
RBC	Responsible business conduct
RBC issues	Human rights, including workers and industrial relations, environment, bribery and corruption, disclosure, and consumer interests
SME	Small and medium-sized enterprise
WPRBC	OECD Working Party on Responsible Business Conduct

INNHold

INNLEDNING	9
I. OVERSIKT OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV	14
Negativ påvirkning og risiko	15
Hvorfor utføre aktsomhetsvurderinger?	16
Sentrale trekk ved aktsomhetsvurderinger	16
II. AKTSOMHETSVURDERINGSPROSESSEN	20
1. Forankre ansvarlighet i bedriftens retningslinjer og styringssystemer	22
2. Kartlegg og vurder faktisk og potensiell negativ påvirkning knyttet til bedriftens virksomhet, produkter eller tjenester	25
3. Stans, forebygg eller reduser negativ påvirkning	29
4. Overvåk gjennomføring og resultater	32
5. Kommuniser hvordan påvirkningen er håndtert	33
6. Sørg for, eller samarbeid om, gjenoppretting og klageordninger der det er påkrevd	34
VEDLEGG: SPØRSMÅL KNYTTET TIL OVERSIKTEN OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV	37
Q1. Hvilke eksempler finnes på negativ påvirkning på temaer dekket av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper?	38
Q2. Hvordan kan et selskap integrere kjønnsperspektiv i aktsomhetsvurderinger?	41
Q3. Hvordan kan en bedrift ta beslutninger med hensyn til prioritering?	42
Q4. På hvilke stadier i aktsomhetsvurderingen er prioritering relevant?	45
Q5. Hvordan er prioritering forskjellig for menneskerettighetsrisiko enn for annen negativ påvirkning?	45
Q6. Hvordan kan ressursbegrensninger håndteres?	46
Q7. Hvordan kan aktsomhetsvurderinger tilpasses bedriftens kontekst?	46
Q8. Hvem er bedriftens interessenter?	48
Q9. Hva er «meningsfylt interessentdialog»?	49
Q10. Når er interessentdialog viktig i aktsomhetsvurderinger?	50
Q11. Hvordan kan en bedrift ha dialog med potensielt sårbare interessenter?	51
Q12. Hvordan kan bedrifter samarbeide i å utføre aktsomhetsvurderinger?	51
Q13. Kan samarbeid utgjøre en risiko knyttet til konkurranselovgivning?	53

INNHold

SPØRSMÅL VEDRØRENDE AKTSOMHETSVURDERINGER	55
A.1 FORANKRE ANSVARLIGHET I RETNINGSLINJER OG STYRINGSSYSTEMER	
Q14. Hva inngår i retningslinjer for ansvarlighet?	56
Q15. Hva inngår i retningslinjer for ansvarlighet?	56
Q16. Hvilke team eller forretningsenheter er det relevant å involvere når det skal utarbeides mål for bedriftens retningslinjer for ansvarlighet?	57
Q17. Hva er forskjellene på styrets og ledelsens rolle i å sikre at ansvarlig næringsliv er ivaretatt?	59
Q18. Hvordan innarbeide forventninger til ansvarlig næringsliv i relasjoner med leverandører og andre forretningsforbindelser	60
A.2 KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER	
Q19. Hva menes med analyse og hvor bred bør en slik analyse være?	61
Q20. Hva menes med bransjespesifikk, geografisk, produkt- og virksomhetsspesifikk risiko?	62
Q21. Hva er eksempler på informasjonskilder for skrivebordskartleggingen?	63
Q22. Hvordan kan informasjonsmangler håndteres?	65
Q23. Hvordan kan en bedrift vurdere risiko for negativ påvirkning fra egne aktiviteter?	65
Q24. Hvordan kan en bedrift prioritere hvilke egne operasjoner eller forretningsforhold de skal vurdere først?	66
Q25. Hvordan kan en bedrift gjøre en vurdering av forretningsforbindelser som ble prioritert i analysen?	66
Q26. Hva kan en vurdering av forretningsforbindelser dekke og hvem skal gjennomføre vurderingene?	67
Q27. Når skal forretningsforbindelser vurderes?	68
Q28. Hvordan kan bedrifter vurdere forretningsforbindelser de ikke har kontraktsforhold med?	68
Q29. Hva menes med negativ påvirkning som en bedrift har "forårsaket" eller "bidratt til", eller som er "direkte forbundet med" dens virksomhet, produkter eller tjenester fra en forretningsforbindelse?	70
Q30. Hvorfor har det noen betydning på hvilken måte en bedrift er involvert med negativ påvirkning?	72
Q31. Hvordan kan en bedrift prioritere mellom tiltak når den ønsker å forebygge og avbøte negativ påvirkning av sin virksomhet og forretningsforbindelse?	73

INNHold

A.3 STANS, FOREBYGG ELLER REDUSER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE

Q32. Hva er forskjellen mellom å forebygge negativ påvirkning og avbøte negativ påvirkning?	74
Q33. Hva er forskjellen mellom å forebygge negativ påvirkning og avbøte negativ påvirkning?	75
Q34. Hvordan kan en bedrift forsøke å forebygge og avbøte faktisk eller potensiell negativ påvirkning som er direkte forbundet med egen virksomhet, produkter eller tjenester fra forretningsforbindelser?	77
Q35. Hvordan kan en bedrift endre sine operasjoner eller aktiviteter for å forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til forretningsforbindelser?	77
Q36. Hvordan kan en bedrift bruke sin innflytelse?	78
Q37. Hvordan kan mangel på innflytelse håndteres?	79
Q38. Hvordan kan en bedrift støtte en forretningsforbindelse i forebygging eller avbøting av skade?	80
Q39. Hvordan kan en bedrift avslutte en kontrakt?	80
Q40. Hvordan kan en bedrift forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til forretningsforbindelser den ikke har et kontraktsforhold med?	81

A.4 OVERVÅK GJENNOMFØRING OG RESULTATER

Q41. Hvilken informasjon spores under aktsomhetsvurderingen?	82
Q42. Hvordan kan en bedrift spore gjennomføring og resultater?	82
Q43. Hvem er involvert i sporing av gjennomføring og resultater innen en bedrift?	83
Q44. Hvordan kan en bedrift respondere på resultatene av sporingen?	84
Q45. Hvordan prioritere sporingstiltak?	84

A.5 KOMMUNISER HVORDAN PÅVIRKNINGEN ER HÅNDTERT

Q46. Hva er hensiktsmessige måter å kommunisere eksternt og til påvirkede interessenter?	85
Q47. Når informasjon er kommersielt sensitiv, hvordan kan relevant informasjon fortsatt kommuniseres?	86

INNHold

A.6 SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG ERSTATNING DER DET ER PÅKREVD

Q48. Hva er sammenhengen mellom gjenoppretting og aktsomhetsvurdering?	88
Q49. Hva menes med gjenoppretting, klageordninger og "avbøting" (remediation og remedy)?	88
Q50. Hvordan kan en bedrift identifisere passende former for gjenoppretting?	88
Q51. Hva er «legitime klageordninger»?	89
Q52. Hva betyr det å «samarbeide med legitime klageordninger»?	90
Q53. Hvilke prosesser for gjenoppretting er egnet i ulike omstendigheter?	90
Q54. Hva er forskjellen mellom systemer for tidlig varsling og en prosess for å muliggjøre gjenoppretting?	91

ANBEFALINGER FRA OECDs MINISTERRÅD OM OECDs VEILEDER FOR AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV	92
--	----

KILDER	95
---------------	----

INNLEDNING

GRUNNLAG

Denne veilederen for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv ("veilederen") er basert på OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ("Retningslinjene"). Retningslinjene er ikke-bindende anbefalinger om ansvarlig næringsliv fra regjeringer til flernasjonale selskap. De anerkjenner og oppmuntrer til private bedrifters positive bidraget til økonomisk, miljømessig og sosial utvikling, men anerkjenner også at næringsvirksomhet kan ha negativ påvirkning på forhold for arbeidstakere, menneskerettigheter, miljø, bestikkelser, forbrukere og selskapsledelse. Retningslinjene anbefaler derfor at bedrifter gjennomfører aktsomhetsvurderinger for å unngå, og håndtere negative konsekvenser av egen virksomhet, av deres leverandørkjede og av andre forretningsforbindelser.

FORMÅL

Veilederen skal bistå bedrifter med å forstå og gjennomføre aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv, slik det er beskrevet i Retningslinjene. Veilederen har som mål å fremme en felles forståelse mellom regjeringer og interessenter av hva aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv er.

Retningslinjene gir bedrifter fleksibilitet til å tilpasse ulike elementer, tiltak og rutiner i aktsomhetsvurderingen til egen kontekst. Bedrifter bør bruke veiledningen som utgangspunkt for å utvikle og styrke egne systemer og rutiner rundt aktsomhetsvurderinger, og deretter søke andre ressurser for mer kunnskap, etter behov.

Retningslinjene har en unik promoterings- og klageordning gjennom de nasjonale kontaktpunktene (The National Contact Points - "NCPs"). Denne veilederen er en nyttig ressurs for kontaktpunktene for å forstå og fremme Retningslinjene. ► *se vedleggets tekstboks 8 for mer informasjon om kontaktpunktene.*

OMFANG

TABELL 1. FØLGENDE OMFATTES AV OECDs AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGS LIV

Bedrifter som er omfattet

- Alle flernasjonale selskap, uavhengig av deres eierskapsstruktur, i alle sektorer og av alle størrelser, som opererer eller er lokalisert i land som har sluttet seg til Retningslinjene, inkludert flernasjonale selskap og små- og mellomstore bedrifter («SMB»)
- Alle enheter i de flernasjonale selskapene – morselskap og lokale enheter, herunder datterselskaper.
- Flernasjonale og nasjonale selskap er underlagt de samme forventningene til forretningsatferd, der Retningslinjene gjelder for dem begge.

INNLEDNING

TABELL 1. FØLGENDE OMFATTES AV OECDs AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGS LIV

Aktsomhetsvurdering gjelder disse temaene	● Menneskerettigheter (Kapittel IV i Retningslinjene) ● Sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet (<i>Kapittel V i Retningslinjene</i>)
(temaer for ansvarlig næringsliv)*	● Miljøvern (<i>Kapittel VI i Retningslinjene</i>) ● Bekjemping av bestikkelser, tilbud om bestikkelser og pengeutpressing (<i>Kapittel VII i Retningslinjene</i>) ● Forbrukerinteresser (<i>Kapittel VIII i Retningslinjene</i>) ● Offentliggjøring av opplysninger (<i>Kapittel III i Retningslinjene</i>)
Type forretningsforbindelser som er omfattet av aktsomhetsvurderinger	Alle de ulike forretningsforbindelsene til en bedrift - leverandører, franchisetakere, lisensinnehavere, joint ventures (fellesforetak), investorer, kunder, forbrukere, entreprenører, konsulenter, finansielle, juridiske og andre rådgivere og andre ikke-statlige eller statlige enheter med tilknytning til forretningsvirksomheten, produktene eller tjenestene.

* Tre av kapitlene i Retningslinjene er ikke dekket i veiledningen: Vitenskap og teknologi, konkurranse og beskatning.

MÅLGRUPPER

Veilederens primærmålgruppe er de som er ansvarlige for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger i bedriften. Retningslinjene dekker en rekke ulike temaer, og gjennomføring av aktsomhetsvurderinger i bedriftens ulike operasjoner og forretningsforbindelser krever at mange ulike funksjoner involveres. Det vil derfor trolig være en rekke ulike forretningsenheter, avdelinger og enkeltpersoner som vil være ansvarlige for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger i praksis. Denne veilederen kan også være nyttig for andre aktører, som for eksempel sektorspesifikke initiativ og flerpartsinitiativ, som fremmer samarbeid om aktsomhetsvurderinger, og for arbeidstakere, fagforeninger og arbeidstakerrepresentanter¹, samt sivilsamfunnsorganisasjoner.

STRUKTUR

Veilederen begynner med en kort oppsummering av hvert kapittel i Retningslinjene. Deretter gir den en innføring i aktsomhetsvurderingsprosessen, blant annet noen sentrale områder og begrep, slik at leseren kan forstå aktsomhetstilnærmingen som anbefales i Retningslinjene.

Hoveddelen av veilederen beskriver aktsomhetsvurderingsprosessen og støttetiltakene trinnvis, men i realiteten er prosessen med aktsomhetsvurderinger en pågående, gjentakende og ikke nødvendigvis sekvensiell prosess, fordi flere trinn kan utføres samtidig, og resultater fra ett trinn tas gjerne med over i andre trinn. Hvert trinn inneholder «praktiske tiltak» som illustrerer hvordan

1. Denne veilederen bruker begrepene arbeidstakerrepresentanter, fagforeninger og representative organisasjoner etter eget ønske, slik det fremgår av internasjonale arbeidslivsstandarder: ILO-konvensjon nr. 87 (foreningsfrihet og organisasjonsretten), nr. 98 (organisasjonsrett og kollektive forhandlinger) og nr. 135 (vern for arbeidstakerrepresentanter).

INNLEDNING

man gjennomfører og tilpasser etter behov, både støttetiltakene og aktsomhetsvurderingsprosessen. De praktiske tiltakene er ikke ment å være en uttømmende «avkrysningsliste» for aktsomhetsvurderinger. Alle tiltakene vil ikke være hensiktsmessige i enhver sammenheng, og bedrifter kan gjerne finne andre nyttige tiltak eller måter å gjennomføre aktsomhetsvurderinger på.

Det er henvist og lenket til utdypende forklaringer, tips og eksempler på aktsomhetsvurderinger gjennom veilederen. Disse presenteres i en "spørsmål og svar"-seksjon, og er knyttet til bestemte deler av veilederen.

FORBINDELSER MED ANDRE PROSESSER OG INTERNASJONALE STANDARDER

OECDs sektorveiledere for ansvarlig næringsliv

OECD har utviklet sektorspesifikke veiledere for aktsomhetsvurderinger for ansvarlige leverandørkjeder for konfliktmineraler, landbruks- og matvaresektoren, sko- og klesbransjen, utvinningssektoren og finanssektoren (se OECD 2016a; OECD 2016b; OECD 2016c; OECD 2017a; OECD 2017b). Disse har blitt utviklet i nært samarbeid med myndigheter, næringsliv, arbeidstakerorganisasjoner og sivilsamfunn. Metoden for aktsomhetsvurderinger i sektorveilederne samsvarer med tilnærmingen i denne veilederen, men gir mer detaljerte anbefalinger tilpasset spesifikke bransjer eller sektorer. Denne veilederen er ikke ment å erstatte eller endre allerede sektorspesifikk eller tematisk OECD veiledning på ansvarlig næringsliv, men skal være et supplement. Ved tvil bør bedriften bruke den veiledningen som er mest relevant for deres virksomhet, leverandørkjede eller sektor.

Andre OECD-verktøy

Retningslinjene refereres til i en rekke andre OECD-instrumenter, som styrker sammenhenger mellom ansvarlig næringsliv og de andre områdene. Dette gjelder: "G20/OECD Principles of Corporate Governance", "Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises", "Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence", "Policy Framework for Investment", "Recommendation of the Council on Public Procurement", samt "Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions" (se OECD 2015a; OECD 2015b; OECD 2016d; OECD 2015c; OECD 2015e; OECD 2009).

Andre multilaterale prosesser og instrumenter

Når det gjelder menneskerettighetsspørsmål, herunder arbeidstakerrettigheter, samsvarer denne veileder med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (på engelsk kalt UN Guiding Principles on Business and Human Rights, ofte forkortet UNGP), Den internasjonale arbeidsorganisasjonens (ILO) erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet² (ILO-konvensjonene og anbefalingene som er referert til i Retningslinjene), og ILOs trepartserklæring om grunnleggende prinsipper for flernasjonale selskaper og sosiale forhold³ (se FN 2011; ILO 1998; ILO 2017).

2. Fra 1998, på engelsk: *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*.

3. Fra 1977, sist endret i 2006 (ILOs erklæring om flernasjonale selskaper), på engelsk: *ILO Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy*

KAPITLENE I OECDs RETNINGSLINJER

I. Begreper og prinsipper

Det første kapittelet i Retningslinjene angir begreper og prinsipper som setter anbefalingene i de etterfølgende kapitlene i sammenheng. Disse begreper og prinsipper (for eksempel at det å følge nasjonal lovgivning er bedriftenes første forpliktelse) er ryggraden i Retningslinjene og understreker de grunnleggende ideene bak Retningslinjene.

II. Overordnede retningslinjer

Dette kapitlet er det første som inneholder spesifikke anbefalinger til bedrifter. Det er i form av generelle retningslinjer som setter tonen og fastsetter de grunnleggende prinsippene for anbefalingene i de påfølgende kapitlene. Det inkluderer viktige bestemmelser, som gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, håndtering av negativ påvirkning, involvering av interessenter.

III. Offentliggjøring av opplysninger

For en rekke brukere er det viktig at bedrifter gir tydelig og fullstendig informasjon om bedriftens virke. Dette kapitlet oppfordrer bedrifter til transparens og åpenhet om deres virksomhet, og oppfordrer til at de imøtekommer stadig mer omfattende krav til åpenhet fra allmennheten.

IV. Menneskerettigheter

Bedrifter kan ha en påvirkning på nesten hele spekteret av internasjonalt anerkjente menneskerettigheter. Derfor er det viktig at de oppfyller sitt ansvar. Dette nye kapitlet i Retningslinjene trekker på og samsvarer med FNs rammeverk "beskytte, respektere og gjenopprette" og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, som operasjonaliserer det rammeverket.

V. Sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet

ILO er det ansvarlige organet for å etablere og håndtere internasjonale arbeidsrettslige standarder. De skal også fremme grunnleggende rettigheter i arbeidslivet slik det er slått fast i ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet av 1998. Dette kapitlet fokuserer på Retningslinjenes ansvar for å fremme bedrifters etterlevelse av internasjonale arbeidsrettslige standarder utviklet av ILO.

VI. Miljøvern

Kapitlet om miljøvern gir en samling av anbefalinger for flernasjonale selskap for å forbedre deres miljømessige ytelser og styrke deres bidrag til å beskytte miljøet, gjennom bedre system og planlegging for god miljøstyring. Kapitlet gjenspeiler prinsippene og målene i Rio-erklæringen om miljø og utvikling og Agenda 21.

FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

VII. Bekjemping av bestikkelser, tilbud om bestikkelser og pengeutpressing

Bestikkelser og korrupsjon er skadelig for demokratiske organer og styringen av selskaper. Bedrifter har en viktig rolle å spille når det gjelder å bekjempe slike praksiser. OECD leder globale initiativ for å etablere et felles sett med spilleregler for globale selskap, ved å bekjempe og få slutt på bestikkelser. Anbefalingene i Retningslinjene er basert på det omfattende arbeidet OECD allerede har gjort på dette feltet.

VIII. Forbrukerinteresser

Retningslinjene oppfordrer selskaper til å utvise god forretnings-, markedsførings- og reklameskikk og til å påse at produktene de leverer, holder god kvalitet og er pålitelige. Dette kapittelet trekker veksler på arbeidet til OECDs komité for forbrukerpolitikk og finansmarkedskomité, samt arbeidet til andre internasjonale organisasjoner, herunder Det internasjonale handelskammer, Den internasjonale standardiseringsorganisasjon og FN.

IX. Vitenskap og teknologi

Dette kapitlet anerkjenner at flernasjonale selskaper er en hovedkanal for teknologioverføring på tvers av landegrenser. Målet er å fremme teknologioverføring til vertslandene og styrke deres innovasjonsevne.

X. Konkurransse

Dette kapittelet fokuserer på betydningen av at bedrifter utfører sin virksomhet på en måte som er i samsvar med alle gjeldende konkurranselover og forskrifter, samtidig som de tar hensyn til konkurranselovgivningen i alle land der virksomheten kan ha konkurransebegrensende virkning. Bedrifter må avstå fra å inngå eller gjennomføre konkurransebegrensende avtaler mellom konkurrenter, som hindrer effektive nasjonale og globale markeder.

XI. Beskatning

Retningslinjene er det første internasjonale rammeverket om ansvarlig næringsliv som omhandler skatt. Det bidrar til og trekker på et betydelig arbeid på feltet, særlig OECDs mønsterskatteavtale og FNs mønsteravtale for skatteavtaler mellom utviklingsland og industri-land. Dette viktige kapittelet har grunnleggende anbefalinger om beskatning.

OVERSIKT OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

OVERSIKT OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv anerkjenner og fremmer det positive bidraget bedrifter kan gi til økonomisk, miljømessig og sosial utvikling, men anerkjenner også at næringsvirksomhet kan ha negativ påvirkning på selskapsledelse, arbeidstakere, menneskerettigheter, miljø, bestikklser og forbrukere.

Bedrifter må gjennomføre aktsomhetsvurderinger for å kartlegge, forebygge, avbøte og redegjøre for hvordan de håndterer faktiske og potensielle negative konsekvenser av sin egen virksomhet, leverandørkjede og sine forretningsforbindelsers virksomhet, som anbefalt i Retningslinjene. For at aktsomhetsvurderingene skal være effektive bør prinsipper for ansvarlig næringsliv integreres i policy og styringssystemer, for å hjelpe bedriftene å gjenopprette skade den har forårsaket eller bidratt til. ► *se figur 1*

NEGATIV PÅVIRKNING OG RISIKO

Aktsomhetsvurderingene håndterer eksisterende eller potensiell negativ påvirkning ("risiko") relatert til følgende temaer i Retningslinjene: Menneskerettigheter, sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet, miljøvern, bestikklser og korrupsjon, offentliggjøring av opplysninger, og forbrukerinteresser. Kapitlene i Retningslinjene gir detaljerte beskrivelser av hvordan hvert tema skal håndteres. Dersom en bedrift, dens leverandørkjede eller forretningsforbindelse ikke etterlever anbefalingene i Retningslinjene, vil det representere en større risiko og sannsynlighet for negativ påvirkning. ► *se vedlegg Q1*

BOKS 1. FORSTÅELSE AV RISIKO I RETNINGSLINJENE

For mange bedrifter betyr begrepet "risiko" hovedsakelig risiko for bedriften - finansiell risiko, markedsrisiko, operasjonell risiko, omdømmerisiko etc. Bedrifter er opptatt av deres posisjon i markedet, mot konkurrenter, deres omdømme og langsiktige eksistens. Når de vurderer risiko, er det vanligvis risiko for seg selv. Retningslinjene refererer imidlertid til sannsynligheten for negativ påvirkning på mennesker, miljø og samfunn, som bedrifter forårsaker, bidrar til, eller som de er direkte forbundet med. Det er altså en tilnærming til risiko der fokuset er utenfor bedriften.

Bedrifter kan identifisere denne typen risiko ved å lete etter avvik mellom det som anbefales i Retningslinjene på den ene siden, og omstendighetene knyttet til deres virksomhet, leverandørkjede eller forretningsforbindelser på den annen side. ► *se vedlegg Q1*

HVORFOR UTFØRE AKTSOMHETSVURDERINGER?

Noen typer forretningsvirksomhet, produkter eller tjenester har iboende risiko fordi de har stor sannsynlighet for å forårsake, bidra til eller være direkte forbundet med negative påvirkning eller skade. I andre sammenhenger kan det hende at forretningsvirksomheten i seg selv ikke utgjør en risiko, men omstendighetene (for eksempel rettssikkerhetsspørsmål, manglende håndheving av standarder, forretningsforbindelsers atferd) kan medføre risiko for negativ påvirkning. Aktsomhetsvurderinger hjelper bedrifter å forutse og forebygge eller begrense dette. I noen utvalgte tilfeller kan aktsomhetsvurderinger hjelpe bedriften med å avgjøre om de skal fortsette sin virksomhet, eller som en siste utvei avslutte operasjoner eller forretningsforbindelser fordi risikoen for negative påvirkning og skade er for høy eller fordi man ikke har lykkes med skadereduserende tiltak.

Å forebygge og begrense negativ påvirkning på en gode måte kan også hjelpe en bedrift til større positive bidrag til samfunnet, bedre relasjoner med interessenter og beskyttelse av omdømme. Aktsomhetsvurderinger kan bistå bedrifter med verdiskaping, blant annet ved å kartlegge muligheter for å redusere kostnader, bedre forståelsen av markeder og strategiske leverandører og forsyningskilder, og styrke kontroll med selskapsspesifikk forretnings- og operasjonell risiko. Det kan også minske sannsynligheten for hendelser knyttet til temaene i Retningslinjene, og redusere sårbarheten for gjentakende og systemisk risiko. Et selskap kan også utføre aktsomhetsvurderinger for å hjelpe å oppfylle lovkrav knyttet til spesifikke problemstillinger for ansvarlig næringsliv, for eksempel forhold rundt bruk av lokal arbeidskraft, miljø, selskapsledelse, straffelov eller anti-korrupsjonslover.

SENTRALE TREKK VED AKTSOMHETSVURDERINGER

• Aktsomhetsvurderinger er forebyggende.

Formålet med aktsomhetsvurderinger er først og fremst å unngå å forårsake eller bidra til negativ påvirkning på mennesker, miljø og samfunn, og å forsøke å hindre negative påvirkning som følge av operasjoner, produkter eller tjenester gjennom forretningsforbindelser. Når involvering i negativ påvirkning ikke kan unngås, bør aktsomhetsvurderinger gjøre bedrifter i stand til å redusere skade, forhindre at de gjentas, og gjenopprette dem, der det er nødvendig.

• Aktsomhetsvurderinger innebærer flere prosesser og mål.

Begrepet aktsomhetsvurdering i Retningslinjene innebærer flere sammenvevde prosesser for å kartlegge negativ påvirkning, forebygge og avbøte dem, overvåke gjennomføringen og resultater, og kommunisere om hvordan negativ påvirkning er håndtert i forhold til bedriftens egen virksomhet, leverandørkjeder og andre forretningsforbindelser. Aktsomhetsvurderinger bør være en integrert del av bedriftens beslutningsprosesser og risikostyring, og kan bygge på (selv om de er bredere enn) tradisjonelle transaksjons- eller "know your counterparty"-aktsomhetsvurderinger. Gjennom å integrere prinsipper for ansvarlig næringsliv i policy og styringssystemer kan bedriften styrke sitt arbeid for å forhindre skade, og det vil gi mer virkningsfulle aktsomhetsvurderinger ved å tydeliggjøre bedriftens strategi, å bygge intern kompetanse, sikre ressurser og kommunisere et klart budskap fra ledelsen.

- **Aktsomhetsvurderinger samsvarer med risiko (risikobasert).**

Aktsomhetsvurderinger er risikobasert. Tiltakene som en bedrift gjennomfører i aktsomhetsvurderingen bør samsvare med alvorlighetsgraden og sannsynligheten til den negative påvirkningen. Når sannsynligheten og alvorlighetsgraden er høy, vil det kreve mer omfattende aktsomhetsvurderinger. Aktsomhetsvurderingen bør også tilpasses hvilken type negative påvirkning det er snakk om, som for eksempel påvirkning på menneskerettighetsområdet, miljø og korrupsjon. Dette innebærer å tilpasse tilnærming etter type risiko, og ta hensyn til hvordan de påvirker ulike grupper, for eksempel å anvende et kjønnsperspektiv i aktsomhetsvurderingene. ►se vedlegg Q2

- **Aktsomhetsvurderinger kan innebære prioriteringer (basert på risiko).**

Dersom det ikke er mulig å håndtere alle kjente påvirkninger på en gang, bør en bedrift prioritere på grunnlag av alvorlighetsgraden og sannsynligheten for skade. Når de mest alvorlige påvirkningene er oppdaget og håndtert, bør bedriften ta tak i mindre alvorlige påvirkninger. Når en bedrift forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning, skal den stoppe aktivitetene som forårsaker eller bidrar til skaden, og sørge for, eller samarbeide om, gjenoppretting. Det må være en løpende prosess for å gjøre slike prioriteringer, og det kan dukke opp nye påvirkninger, som må prioriteres før man fortsetter med de mindre alvorlige. Når det gjelder prioritering av risiko på menneskerettighetsområdet, vil det viktigste prioriteringshensynet være alvorlighetsgraden, for eksempel dersom en for sen respons vil gjøre skaden uopprettelig.

►se vedlegg Q3-5

- **Aktsomhetsvurderinger er dynamiske.**

Proessen med aktsomhetsvurderinger er ikke statisk, men kontinuerlig, mottakelig for innspill og alltid i utvikling. Den omfatter metoder for evaluering slik at bedriften kan lære av hva som har fungert og ikke. Bedrifter bør ha som mål å gradvis forbedre sine systemer og rutiner for å håndtere og unngå negativ påvirkning. Gjennom aktsomhetsvurderingen bør en bedrift være i stand til å håndtere potensielle endringer i risiko, ettersom omstendighetene endres (for eksempel endringer i landets lovverk, ny risiko i sektoren, utvikling av nye produkter eller nye forretningsforbindelser).

- **Aktsomhetsvurderinger flytter ikke ansvar.**

Hver enkelt bedrift i et forretningsforhold har sitt selvstendige ansvar for å kartlegge og håndtere negativ påvirkning. Retningslinjenes anbefalinger om aktsomhetsvurderinger innebærer ikke at ansvar flyttes fra regjeringer til bedrifter, eller fra bedrifter som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning, til de bedriftene som er direkte forbundet med den negative påvirkningen gjennom sine forretningsforbindelser. Retningslinjene anbefaler snarere at hver bedrift tar et selvstendig ansvar for egen negativ påvirkning. Der en bedrift er direkte forbundet til en påvirkning gjennom sin virksomhet, produkter eller tjenester, skal bedriften søke å bruke sin innflytelse, alene eller i samarbeid med andre, for å få til endring.

- **Aktsomhetsvurderinger samsvarer med internasjonalt anerkjente standarder for ansvarlig næringsliv.**

OECDs retningslinjer gir prinsipper og standarder for ansvarlig næringsliv som samsvarer med relevant lovgiving og internasjonalt anerkjente standarder. De stadfester at bedriftens fremste forpliktelse er å overholde nasjonale lover der bedriften opererer og/eller er hjemme-hørende. Aktsomhetsvurderinger kan hjelpe bedrifter å overholde sine juridiske forpliktelser ved forhold som omfattes av Retningslinjene. I land der nasjonale lover og forskrifter ikke samsvarer med prinsippene og standardene i Retningslinjene, kan aktsomhetsvurderinger også hjelpe bedrifter å etterleve Retningslinjene i den grad det ikke er i strid med nasjonal lovgivning. Nasjonal lovgivning kan også i noen tilfeller kreve at en bedrift håndterer et bestemt tema for ansvarlig næringsliv (for eksempel lover som gjelder spesifikke tema som bestikkelser i utlandet, moderne slaveri eller mineraler fra konfliktområder og høyrisikoområder).

- **Aktsomhetsvurderinger avhenger av omstendighetene.**

Ulike fremgangsmåter og omfang av aktsomhetsvurderinger vil være avhengig av bedriftens størrelse, under hvilke omstendigheter virksomheten finner sted, forretningsmodellen, bedriftens posisjon i leverandørkjedene og type produkter eller tjenester. Store bedrifter med ekspanderende drift og mange produkter eller tjenester kan trenge mer formaliserte og omfattende systemer for å kartlegge og håndtere risiko, enn mindre bedrifter med et begrenset utvalg av produkter eller tjenester. ► se vedlegg Q6 og 7, samt tabell 4

- **Aktsomhetsvurderinger kan endres og tilpasses for å være håndterbart også for bedrifter med begrenset innflytelse på sine forretningsforbindelser.**

Bedrifter kan støte på praktiske og juridiske begrensninger for hvordan de kan påvirke forretningsforbindelser til å stanse, forebygge eller redusere negative konsekvenser og hvordan de skal gjenopprette dem. Flere bedrifter, særlig små- og mellomstore bedrifter, har trolig ikke tilstrekkelig markedsmakt til alene å påvirke sine forretningsforbindelser. Bedrifter kan forsøke å overvinne disse utfordringene gjennom kontrakter og avtaler, prequalifikasjonskrav, «voting trusts», lisens- eller franchiseavtaler. Det er særlig nyttig å samarbeide med andre for å øke sin innflytelse, som gjennom bransjeforeninger eller sektoroverskridende tiltak.

- **Aktsomhetsvurderinger blir styrket gjennom å involvere interessenter.**

Interessenter er personer eller grupper som kan påvirkes av bedriftens virksomhet.⁴ Interessentdialog kjennetegnes av toveiskommunikasjon. Det innebærer deling av relevant informasjon til riktig tid, presentert på en måte interessentene har tilgang til og forstår, som gjør dem i stand til å ta informerte valg. For at involveringen skal bli meningsfull, må alle parter handle i god tro. Meningsfull involvering av relevante interessenter er viktig gjennom hele aktsomhetsvurderingsprosessen. Spesielt når bedriften kan forårsake eller bidra til, eller har forårsaket eller bidratt til, en negativ effekt eller skade, vil det være viktig å involvere berørte eller potensielt berørte interessenter og rettighetshavere. Avhengig av skaden kan

4. Eksempel på interessenter kan være arbeidstakere, arbeidstakerrepresentanter, fagforeninger (inkludert internasjonal fagbevegelse), folk fra lokalsamfunn, sivilsamfunnsorganisasjoner, investorer og profesjonelle bransje- og handelssammenslutninger.

OVERSIKT OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

dette innebære å delta i og dele resultater fra kartlegginger på stedet, utvikle risikoreduserende tiltak, løpende overvåking, samt utforming av klagemekanismer.⁴

- **Aktsomhetsvurderinger innebærer kontinuerlig kommunikasjon og formidling.**

Det er en del av selve aktsomhetsvurderingsprosessen at bedrifter kommuniserer om sine aktsomhetsvurderinger, funn og planer. Det bidrar til at bedriften bygger tillit til sin virksomhet og sine beslutningsprosesser, og viser at de handler i god tro. Bedrifter bør redegjøre for hvordan de kartlegger og håndterer faktisk eller potensiell negativ påvirkning, og kommunisere tilsvarende. Informasjon må være tilgjengelig for den aktuelle målgruppen (for eksempel interessenter, investorer, forbrukere, etc.) og i tilstrekkelig grad vise hvordan bedriften håndterer negativ påvirkning. Kommunikasjonen må ta behørig hensyn til bedriftshemmeligheter, konkurransemessige forhold⁵ - eller sikkerhetshensyn. Det kan være nyttig å ta i bruk flere ulike metoder for å sørge for best mulig informasjonsspredning, samtidig som man ivaretar hensyn til konfidensialitet. ► *se vedlegg Q47*

BOKS 2. SAMARBEID OM AKTSOMHETSVURDERINGER

Bedrifter kan samarbeide på bransjenivå eller med bedrifter i andre bransjer, samt med relevante interessenter gjennom hele aktsomhetsvurderingsprosessen, selv om de alltid har ansvar for at deres egne aktsomhetsvurderinger gjennomføres. Man kan for eksempel samarbeide for å skape en felles kunnskapsbase, for å øke påvirkningskraften og for å trappe opp virkningsfulle tiltak. Sektorsamarbeid kan gi besparelser og kostnadsdeling og kan være spesielt nyttig for små og mellomstore bedrifter.

► *se vedlegg Q12*

Selv om bedrifter i mange tilfeller kan samarbeide om aktsomhetsvurderinger uten å bryte konkurranselovgivning, oppfordres bedrifter og samarbeidsinitiativ til å sette seg inn i konkurranselovgivning i deres jurisdiksjon og unngå aktiviteter som kan anses som lovbrudd. ► *se vedlegg Q13*

5. Q8 i vedlegget har en forklaring på begrepene relevante interessenter, påvirkede eller potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere, og Q8-11 i vedlegget har mer informasjon om involvering av interessenter.
6. Konkurranserelaterte hensyn må ivaretas i henhold til relevant konkurranselovgivning.

AKTSOMHETSVURDERINGSPROSESSEN

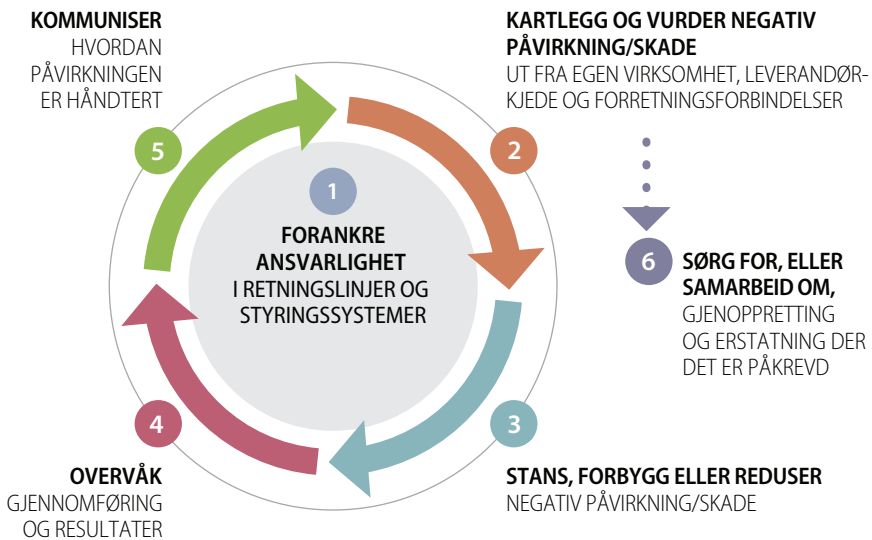

AKTSOMHETSVURDERINGSPROSESSEN

Et grunnprinsipp for en bedrifts aktsomhetsvurderinger er at den skal tilpasses virksomhetens kontekst og risiko. I den følgende delen av veilederen vil de ulike trinnene i en aktsomhetsvurderingsprosess gjennomgå: (1) forankre ansvarlighet i bedriftens retningslinjer og styringssystemer; foreta aktsomhetsvurderinger ved å (2) kartlegge og vurdere faktisk eller potensiell negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv; (3) stanse, forebygge og redusere disse; (4) overvåke gjennomføring og resultater; (5) kommunisere hvordan påvirkningen er håndtert; og (6) sørge for gjenoppretting der det er påkrevd. ► se figur 1

Tiltakene som nevnes er ikke ment å være en uttømmende avkrysningsliste for aktsomhetsvurderinger. Det er ikke alle tiltak som vil være hensiktsmessige i enhver sammenheng, og det kan også i noen tilfeller være riktig å gjennomføre tiltak som ikke er beskrevet i denne veiledningen.

FIGUR 1. AKTSOMHETSVURDERINGSPROSESSEN OG STØTTETILTAK

FORANKRE ANSVARLIGHET I BEDRIFTENS RETNINGSLINJER OG STYRINGSSYSTEMER

- 1.1 Utarbeid, godkjenn og kommuniser retningslinjer for ansvarlighet og planer for aktsomhetsvurderinger som tydeliggjør bedriftens forpliktelser i henhold til prinsippene i OECDs retningslinjene. De skal gjelde bedriftens egne operasjoner, leverandørkjeden og andre forretningsforbindelser. ► *se vedlegg Q14-15*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- a. Gjennomgå og oppdater eksisterende retningslinjer på tema for ansvarlighet (for eksempel arbeidsforhold, menneskerettigheter, miljøvern, offentliggjøring av opplysninger, forbrukerinteresser, eierstyring, anti-bestikkelse og korrupsjon) slik at de er i tråd med Retningslinjene.
- b. Lag spesifikke retningslinjer (policy) for bedriftens mest vesentlige risikoer. Disse skal basere seg på funn fra risikovurderingene, og skal gi veiledning om hvordan bedriften håndterer de mest vesentlige risikoene. Vurder å inkludere virksomhetens planer for aktsomhetsvurderinger i disse retningslinjene.
- c. Gjør bedriftens retningslinjer for ansvarlighet offentlig tilgjengelig, for eksempel på bedriftens nettsted og i bedriftens lokaler. De bør oversettes til lokale språk der det er relevant.
- d. Kommuniser retningslinjene til bedriftens egne relevante ansatte og andre arbeidstakere, for eksempel under personalmøter eller opplæring, og gjenta regelmessig etter behov, slik at kunnskapen vedlikeholdes.
- e. Oppdater bedriftens retningslinjer ettersom risiko endrer seg i virksomheten, leverandørkjeden og andre forretningsforbindelser.

- 1.2 Forankre bedriftens retningslinjer for ansvarlighet i bedriftens ledelse- og styringssystemer, slik at de innarbeides i den ordinære forretningsdriften. Samtidig må det tas hensyn til juridiske føringer angående bedrifters uavhengighet, selvstyre og juridiske struktur som kan være relevant gjennom nasjonale lover og forskrifter. ► *se vedlegg Q16-17*

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Gi ledelsen ansvar for å utføre aktsomhetsvurderinger og føre tilsyn med disse, og tildel styret det overordnede ansvaret. ► *se vedlegg Q16*
- b. Fordel ansvar for å gjennomføre ulike deler av bedriftens retningslinjer til relevante avdelinger, med særlig fokus på arbeidstakere som gjennom sine handlinger eller beslutninger har størst sannsynlighet for å øke eller redusere risiko. ► *se vedlegg Q16*
- c. Utvikle og tilpass eksisterende informasjons- og registreringssystemer for å samle informasjon om aktsomhetsvurderinger, relevante beslutninger og håndtering;
- d. Etabler, eller bruk eksisterende kommunikasjonskanaler mellom relevant øverste ledelse og ansvarlige avdelinger, for å dele og dokumentere informasjon om risiko og beslutninger.
- e. Oppfordre alle team og forretningsenheter til å tilpasse sin virksomhet etter de relevante delene av bedriftens retningslinjer for ansvarlig næringsliv. Dette kan for eksempel gjøres ved å lage grupper på tvers av ansvarsoppgaver, eller utvalg for å dele informasjon og beslutninger rundt risiko, og inkludere forretningsenheter som gjennom sine beslutninger kan påvirke om retningslinjene blir overholdt. ► *se vedlegg Q16*
- f. Gi opplæring til arbeidstakere for å hjelpe dem å forstå og gjennomføre relevante deler av retningslinjene for ansvarlighet og sett av tilstrekkelig ressurser for å gjennomføre de aktsomhetsvurderingene som trengs.
- g. Lag insentivordninger for arbeidstakere og forretningsenheter som samsvarer med bedriftens retningslinjer for ansvarlig næringsliv.
- h. Utvikle eller tilpass eksisterende klageordninger for arbeidstakere, slik at de har anledning til å ta opp problemer eller inngi klager om tema knyttet til ansvarlig næringsliv (for eksempel ansettelsesforhold, korrupsjon, eierstyring og selskapsledelse).
- i. Utvikle rutiner for å håndtere hendelser der retningslinjene for ansvarlig næringsliv ikke overholdes. Der det er hensiktsmessig bør det gjøres tiltak for gjenoppretting eller gi kompensierende tiltak (dette kan for eksempel gjøres ved hjelp av mer faktainnhenting, opplæring eller disiplinære tiltak/sanksjoner).

1.3 Innarbeid forventninger og retningslinjer rundt ansvarlig næringsliv i alle avtaler med leverandører og forretningsforbindelser. ► *se vedlegg Q18*

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Kommuniser hovedintensjonen med retningslinjene for ansvarlighet til leverandører og andre forretningsforbindelser.
- b. Inkluder betingelser og forventninger rundt ansvarlig næringsliv i kontrakter og avtaler med leverandører eller forretningsforbindelser.
- c. Utvikle og gjennomfør prekvalifiseringsprosesser for leverandører og andre forretningsforbindelser, på grunnlag av deres arbeid med aktsomhetsvurderinger. Tilpass prosessene, der det er mulig, til relevant kontekst og risikobilde, for å fokusere på de retningslinjene som er kartlagt som de mest fremtredende for disse forretningsforbindelsene, deres virksomhet eller forretningsområde.
- d. Bidra med tilstrekkelig med ressurser og opplæring for leverandører og andre forretningsforbindelser, slik at de forstår og tar i bruk de relevante retningslinjene for ansvarlighet, og gjennomfører aktsomhetsvurderinger.
- e. Forsøk å forstå og adressere hindringer som oppstår på grunn av bedriftens forretningspraksis, som kan gjøre det vanskelig for leverandører og andre forretningsforbindelser å opptre ansvarlig, for eksempel bedriftens innkjøpspraksis og kommersielle incentivordninger.

KARTLEGG OG VURDER FAKTISK OG POTENSIELL NEGATIV PÅVIRKNING KNYTTET TIL BEDRIFTENS VIRKSOMHET, PRODUKTER ELLER TJENESTER

- 2.1 Gjør en overordnet analyse for å kartlegge alle områder av virksomheten, alle operasjoner og forretningsforbindelser, herunder leverandørkjeden, hvor det mest sannsynlig er risiko og der den er høyest. Sentrale elementer kan være informasjon om risiko knyttet til bransje, geografi, produkter og virksomheter, inkludert kjent risiko bedriften har møtt på tidligere eller sannsynligvis vil møte på. Analysen skal gjøre det mulig for bedriften å innledningsvis prioritere de viktigste risikoområdene for videre kartlegging. For bedrifter med mindre spredning i forretningsområder, særlig mindre bedrifter, er det kanskje ikke nødvendig med en slik overordnet analyse før de går over til steget med å kartlegge og prioritere spesifikk påvirkning. ► *se vedlegg Q19-22*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- Lag et første, overordnet bilde av bedriftens virksomhetsområder og typer forretningsforbindelser for å forstå hvilken informasjon det er relevant å innhente.
- Samle informasjon for å forstå overordnet risiko for negativ påvirkning knyttet til bransje (for eksempel produkter og deres leverandørkjeder, tjenester og andre aktiviteter), geografi (for eksempel styresett og rettstatsprinsipper, konflikt, gjennomgripende utfordringer på menneskerettighetsområde eller for miljøet) eller virksomhetsspesifikke risikofaktorer (for eksempel kjente tilfeller av korrupsjon, mislighold, hva slags policy de har for ansvarlig næringsliv). ► *se vedlegg Q20*
- Relevante kilder kan være rapporter fra regjeringer, internasjonale organisasjoner, sivilsamfunnsorganisasjoner, arbeidstakerrepresentanter og fagforeninger, nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner, andre eksperter eller media. ► *se vedlegg Q21-22*
- Der det mangler informasjon, ta kontakt med relevante interessenter og eksperter.
- Ta med i vurderingen den informasjonen som har kommet gjennom varslingsystemer og klagemekanismer.
- Kartlegg og vurder de mest vesentlige risikoområdene og gjør en prioritering av disse, som et utgangspunkt for en grundigere vurdering av potensiell og faktisk påvirkning.
- Gjennomgå resultatene av analysen regelmessig.
- Oppdater analysen med ny informasjon når bedriften gjør store endringer, for eksempel ved virksomhet i, eller innkjøp fra, et nytt land; om det utvikles et nytt produkt eller en tjenestelinje som skiller seg ut fra eksisterende tjenestelinjer; om innsatsfaktorene i et produkt eller en tjeneste endres; om man restrukturer, eller engasjerer seg i nye former for forretningsforbindelser (for eksempel fusjoner, oppkjøp, nye kunder og markeder).

2.2 Start med de mest fremtredende risikoområdene som er kartlagt, gjennomfør gjentagende og stadig mer grundige vurderinger av prioriterte operasjoner, leverandører og andre forretningsforbindelser for å kartlegge og vurdere faktisk og potensiell negativ påvirkning. ► se vedlegg Q23-28

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Kartlegg de av bedriftens operasjoner, leverandører og andre forretningsforbindelser, herunder tilhørende leverandørkjeder, som er relevante for de prioriterte risikoområdene.
- b. List opp internasjonale standarder og tema for ansvarlighet som gjelder spesifikt for risikoene som vurderes. Inkluder relevante bestemmelser i OECD-retningslinjene, samt nasjonale lover og relevante internasjonale og bransjespesifikke rammeverk for ansvarlig næringsliv.
- c. Dersom det er hensiktsmessig og gjennomførbart, søk relevant informasjon om forretningsforhold utover kontraktspartnere (for eksempel underleverandører utover første ledd, såkalt «tier 1»). Utarbeid rutiner, enten individuelt eller i samarbeid med andre, for å vurdere risiko i leverandørledd lenger ned i kjeden. Dette kan gjøres ved å gjennomgå tidligere kartlegginger, involvere aktører midt i kjeden og "kontrollpunkter" i leverandørkjeden, for å vurdere deres praksis rundt aktsomhetsvurderinger opp mot denne veilederen.
- d. Kartlegg type og omfang av faktisk og potensiell påvirkning knyttet til prioriterte operasjoner, leverandører eller andre forretningsforbindelser (dvs. hvilket tema innen ansvarlig næringsliv det gjelder, på hvilken måte og hvilket omfang). Dersom det er tilgjengelig, bruk informasjon fra bedriftens egne eller tredjeparts miljøkonsekvensanalyser («environmental impact assessments (EIA)»), konsekvensanalyser på miljø- og samfunn («environmental and social impact assessments (ESIA)»), eller konsekvensanalyser på menneskerettighetsområdet («human rights impact assessment» (HRIA)), juridiske vurderinger, bedriftens prosedyrer for å kontrollere korrupsjon, finansielle revisjoner, HMS-kartlegginger, og eventuelle andre relevante vurderinger av forretningsforbindelser utført av bedriften eller bransje- og flerpartsinitiativ, herunder revisjoner på miljø, sosiale forhold eller arbeidsforhold, korrupsjonskartlegginger og «Know Your Customer»-prosesser.
- e. Kartlegg de aktivitetene som kanskje ikke kan gjennomføres i et juridisk og institusjonelt rammeverk som i tilstrekkelig grad beskytter rettighetene til personer og bedrifter som er involvert.
- f. Vurder risiko før en foreslått aktivitet (eksempelvis oppkjøp, restrukturering, ny markedsinngang, nytt produkt eller tjenesteutvikling) og se på hvordan den foreslåtte aktiviteten og forretningsforholdet kan ha negativ påvirkning på ansvarlighet.
- g. Gjør regelmessige revurderinger av påvirkningen og særlig før store beslutninger eller endringer (for eksempel inngang i nye markeder, produktlanseringer, politiske endringer eller andre større endringer i bransjen) for å håndtere eller forutse endringer i virksomhetens omgivelser (for eksempel tiltagende sosial uro). Slike revurderinger bør gjøres gjennom hele livssyklusen til en aktivitet eller en forretningsforbindelse.

KARTLEGG OG VURDER FAKTISK OG POTENSIELL NEGATIV PÅVIRKNING KNYTTET TIL BEDRIFTENS VIRKSOMHET, PRODUKTER ELLER TJENESTER

- h. Ved konsekvenser på menneskerettighetsområdet, konsulter og involver berørte og potensielt berørte rettighetshavere, herunder arbeidstakere, arbeidstakerrepresentanter og fagforeninger, for å samle inn opplysninger om negativ påvirkning og risiko; ta hensyn til potensielle hindre for involvering av interessenter. Der det ikke er mulig å konsultere direkte med rettighetshavere, kan man vurdere alternativer som konsultasjon med troverdige, uavhengige eksperter, herunder menneskerettighetsforsvarere, fagforeninger og sivilsamfunnsgrupper. Konsulter potensielt berørte rettighetshavere både før og under prosjekter eller aktiviteter som kan påvirke dem (for eksempel gjennom kartlegging på stedet). ► *se vedlegg Q8-11 og Q25*
- i. For å vurdere mulige negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet, legg særlig vekt på eventuell potensiell negativ påvirkning på individer fra grupper eller befolkning som kan ha økt risiko for sårbarhet eller marginalisering, og på hvordan risiko kan være ulik for kvinner og menn.
- j. For bedrifter med flere enheter innenfor en struktur, støtt lokale enheter slik at de kan utføre egne kartlegginger.

2.3 Vurder hvordan bedriften er involvert i den faktiske eller potensielle negative påvirkningen som er kartlagt, for å fastslå riktig oppfølging (se 3.1 og 3.3 nedenfor). Vurder særlig om: (a) bedriften har forårsaket eller potensielt kan forårsake den negative påvirkningen; (b) bedriften har bidratt til eller kan bidra til den negative påvirkningen; eller (c) den negative påvirkningen er eller kan bli direkte forbundet med bedriften, produkter eller tjenester fra en forretningsforbindelse ► *se vedlegg Q29-30*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- a. Rådfør deg med forretningsforbindelser, andre relevante bedrifter og interessenter.
- b. Konsulter berørte interessenter og rettighetshavere eller deres rettmessige representanter.
- c. Søk relevant intern eller eksternt kompetanse etter behov.
- d. Hvis berørte interessenter eller rettighetshavere er uenige med bedriftens vurdering av sin tilknytning til faktisk eller potensiell negativ påvirkning, samarbeid i god tro med legitime ordninger som skal bidra til å løse uoverensstemmelser og rette opp skade.
► *se vedlegg Q51-52*

KARTLEGG OG VURDER FAKTISK OG POTENSIELL NEGATIV PÅVIRKNING KNYTTET TIL BEDRIFTENS VIRKSOMHET, PRODUKTER ELLER TJENESTER

- 2.4 Basert på den informasjonen som er tilegnet om faktisk og potensiell negativ påvirkning, foreta prioriteringer av de viktigste risikoene og negative konsekvensene med sikte på oppfølgingstiltak. Prioriteringen skal gjøres ut fra alvorlighetsgrad og sannsynlighet. Prioritering må gjøres der det ikke er mulig å rette opp alle potensielle og faktiske negative påvirkninger umiddelbart. Når de viktigste påvirkningene er kartlagt og håndtert, bør bedriften gå videre med å håndtere mindre vesentlige påvirkninger.
- se vedlegg Q3-5 og Q31

PRAKTISKE TILTAK

- Kartlegg hvilke potensielle eller faktiske påvirkninger som kan håndteres umiddelbart, i hvert fall til en viss grad (for eksempel oppdatere kontraktbetingelser med leverandører, endre rutiner for revisjoner (audit) for å fokusere på risiko som tidligere revisjoner har utelatt).
- Prioriter oppfølgingstiltak for praksisen der bedriften forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning, basert på bedriftens vurdering av relasjon til den negative påvirkningen, som i punkt 2.3 ovenfor.
- For påvirkning som involverer forretningsforbindelser, vurder hvorvidt forretningsforbindelsene har egne hensiktsmessige retningslinjer og rutiner for å kartlegge, forebygge og avbøte relevante risiko.
- Der det ikke er mulig å oppnå en god håndtering av alle faktiske og potensielle negative påvirkninger som er direkte forbundet med bedriftens virksomhet, produkter eller tjenester av forretningsforbindelser, vurder sannsynligheten for og alvorlighetsgraden av de kartlagte påvirkningene eller risiko, for å forstå hva som bør prioriteres for oppfølgingstiltak.
- Rådfør deg med forretningsforbindelser, andre relevante bedrifter og påvirkede eller potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere om hvordan det bør prioriteres.
- Søk relevant intern eller ekstern ekspertise etter behov.

STANS, FOREBYGG ELLER REDUSER NEGATIV PÅVIRKNING

- 3.1 Stans aktiviteter som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv, basert på bedriftens vurdering av forbindelsen med den negative påvirkningen, som i punkt 2.3 ovenfor. Utarbeid og gjennomfør planer som er egnet for å forebygge og redusere potensiell (fremtidig) negativ påvirkning. ► *se vedlegg Q32-33*

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Gi toppledernivå ansvar for å sikre at aktiviteter som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning stanses, og for å unngå aktiviteter som kan forårsake eller bidra til negativ påvirkning i fremtiden.
- b. Der aktiviteter er spesielt komplekse eller vanskelige å stanse på grunn av operasjonelle, kontraktsmessige eller juridiske forhold, bør det utarbeides handlingsplaner for hvordan aktivitetene som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning skal stanses. Involver intern juridisk kompetanse, samt interessenter og rettighetshavere.
- c. Oppdater bedriftens retningslinjer som gir veiledning om hvordan fremtidige negative konsekvenser kan unngås og håndteres, og sørg for at de blir fulgt.
- d. Gi tilpasset opplæring til relevante arbeidstakere og ledere.
- e. Bruk informasjonen som er samlet inn fra risikovurderingen i strategi- og handlingsplaner, for å oppdatere og styrke systemer for overvåke og flagge fremtidig risiko før skade oppstår. ► *se avsnitt 1.2*
- f. Konsulter og involver berørte og potensielt berørte interessenter og rettighetshavere og deres representanter i arbeidet med å utvikle egnede tiltak og iverksette tiltaksplanene. ► *se vedlegg Q8-1*
- g. I de tilfellene der den negative påvirkningen er kollektiv eller kumulativ (dvs. hvor bedriften bare er en av flere enheter som bidrar til den negative påvirkningen) og der det egner seg, engasjer andre involverte enheter, eksempelvis gjennom bransjeinitiativ eller i kontakt med myndigheter, for å stanse påvirkningen og hindre gjentakelse, eller for å hindre at risiko blir til skade. ► *se vedlegg boks 6*
- h. Der bedriften bidrar til negativ påvirkning eller risiko som forårsakes av en annen enhet, bør det tas nødvendige skritt for å stanse eller forhindre medvirkningen, som beskrevet ovenfor, og bygg opp og bruk innflytelse for i størst mulig grad å redusere gjenstående påvirkning. ► *se avsnitt 3.2 (c) - (e) og vedlegg Q34*

- 3.2 Utarbeid og iverksett planer, for å forebygge eller redusere faktisk eller potensiell negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv, som er direkte forbundet med bedriftens virksomhet, produkter eller tjenester fra forretningsforbindelser. Bedriftens prioritering av risiko skal utgjøre grunnlaget for disse planene (se avsnitt 2.4). Egnede oppfølgingstiltak på risiko forbundet med forretningsforbindelser kan være: Opprettholdelse av forretningsforbindelsen mens risikoreduserende tiltak pågår; midlertidig brudd i forretningsforholdet mens man følger opp pågående risikoreduserende tiltak; eller avslutte forretningsforholdet, enten etter mislykkede forsøk på å avbøte og redusere skade, der bedriften ikke anser avbøting som mulig, eller på grunn av skadens alvorlighetsgrad. En beslutning om å avslutte forholdet bør ta hensyn til potensielle sosiale og økonomiske negative konsekvenser. Disse planene bør beskrive detaljert hvilke tiltak bedriften vil iverksette, samt forventninger til leverandører, kunder og andre forretningsforbindelser
- *se vedlegg Q34-40*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- a. Tildel ansvar for å utvikle, gjennomføre og overvåke disse planene.
- b. Samarbeid med forretningsforbindelsene for å utvikle egnede planer for å hjelpe dem å forebygge eller redusere den kartlagte skaden, innenfor rimelige og klart definerte tidsfrister. Bruk kvalitative og kvantitative indikatorer for å definere og måle forbedring (noen ganger referert til som plan for korrigerende tiltak, "corrective action plans").
► *se vedlegg Q38*
- c. Bruk innflytelse, i den grad det er mulig, for å oppfordre forretningsforbindelsene til å forebygge eller redusere skade eller risiko. ► *se vedlegg Q36 og 40*
- d. Hvis bedriften ikke har tilstrekkelig innflytelse, vurder måter å styrke påvirkningsmulighet i forretningsforholdet, for eksempel ved at ledelsen gjør oppsøkende virksomhet eller gjennom kommersielle insentiver. I den grad det er mulig, samarbeid med andre aktører for å bygge opp og utøve en felles innflytelse, for eksempel gjennom samarbeidstiltak i bransjeforeninger, eller gjennom å involvere myndigheter. ► *se vedlegg Q37*
- e. For å forhindre potensiell (fremtidig) negativ påvirkning og håndtere faktisk skade, forsøk å styrke innflytelsen i nye og eksisterende forretningsforbindelser, for eksempel gjennom policy eller etiske retningslinjer (Codes of Conduct), kontrakter, skriftlige avtaler eller bruk av markedsrett. ► *se seksjon II, 1.3; og vedlegg Q36*
- f. For påvirkning på menneskerettighetsområdet må enheten som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning oppfordres til å konsultere og involvere rettighetshaverne som er påvirket eller potensielt påvirket, eller deres representanter, i å utvikle og gjennomføre plan for korrigerende tiltak («corrective action plans»). ► *se vedlegg Q8-11*

STANS, FOREBYGG ELLER REDUSER NEGATIV PÅVIRKNING

- g. Støtt relevante leverandører og andre forretningsforbindelser i forebygging eller avbøtning av negativ påvirkning eller risiko, for eksempel gjennom opplæring, oppgradering av ferdigheter, eller styrking av deres styringssystemer. Målet er en kontinuerlig forbedringsprosess. ► *se vedlegg Q38*
- h. Som en siste utvei, vurder å bryte forbindelsen med leverandør eller forretningsforbindelse. Det kan være etter mislykkede forsøk på å forhindre eller redusere alvorlige konsekvenser eller skade; når det ikke er mulig å rette opp disse; der det ikke er rimelig håp om endring; eller når det er kartlagt alvorlige negativ påvirkning eller risiko og enheten som forårsaker påvirkningen ikke øyeblikkelig iverksetter tiltak for å forebygge eller redusere og dem. Planer for å bryte forbindelsen bør også ta hensyn til hvor viktig leverandøren eller forretningsforbindelsen er for bedriften, de juridiske implikasjonene ved å bryte eller fortsette forholdet, hvordan det å bryte forholdet kan endre påvirkning på bakken, samt troverdig informasjon om mulige negative sosiale og økonomiske konsekvenser som følge av at forholdet avsluttes. ► *se vedlegg Q39*
- i. Hvis en bedrift bestemmer seg for å forbli i et forretningsforhold, bør den være forberedt på å redegjøre for pågående risikoreducerende tiltak og være klar over den omdømmemessige, økonomiske eller juridiske risiko forholdet representerer.
- j. Oppfordre relevante myndigheter i landet der påvirkningen skjer om å iverksette tiltak, for eksempel gjennom inspeksjoner, håndhevelse og iverksetting av lover og forskrifter. ► *se vedlegg boks 6*

OVERVÅK GJENNOMFØRING OG RESULTATER

- 4.1 Overvåk gjennomføringen og resultatene av bedriftens aktsomhetsvurderinger. Det vil si dens tiltak for å kartlegge, vurdere, forebygge, redusere og, når det er påkrevd, støtte gjenoppbygging av skade, inkludert med forretningsforbindelser. Bruk deretter erfaringen fra overvåkingen til å forbedre disse prosessene i fremtiden. ► *se vedlegg Q41-45*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- a. Overvåk gjennomføringen og effekten av bedriftens interne forpliktelser, aktiviteter og mål for aktsomhetsvurderinger. Man kan for eksempel utføre jevnlig interne eller tredjeparts- vurderinger eller revisjoner av oppnådde resultater, og kommunisere resultatene på relevante nivåer innad bedriften.
- b. Utfør jevnlig vurderinger av forretningsforbindelser for å bekrefte at risikoreducerende tiltak blir fulgt, eller for å bekrefte at skade faktisk har vært forhindret eller redusert.
- c. For menneskerettighetsbrudd som bedriften har, eller kan ha, forårsaket eller bidratt til, konsulter og involver påvirkede eller potensielt påvirkede rettighetshavere, inkludert arbeidstakere, arbeidstakerrepresentanter og fagforeninger. ► *se vedlegg Q8-11*
- d. Oppfordre til jevnlig evalueringer av relevante flerparts- og bransjeinitiativ som bedriften er medlem av, inkludert deres etterlevelse av denne veilederen, og deres verdi for bedriften i arbeidet med å kartlegge, forebygge eller redusere negative påvirkning. Vurder også disse initiativenes uavhengighet. ► *se vedlegg Q12*
- e. Kartlegg og vurder negativ påvirkning eller risiko som kan ha blitt oversett i tidligere aktsomhetsvurderinger og sørg for å inkludere disse i fremtiden.
- f. Ta med erfaringer og tilbakemeldinger bedriften har tilegnet seg inn i aktsomhetsvurderingene, for å forbedre prosessen og resultatene i fremtiden. ► *se vedlegg Q44*

KOMMUNISER HVORDAN PÅVIRKNINGEN ER HÅNDTERT

- 5.1 Kommuniser eksternt informasjon om rutiner for aktsomhetsvurderinger, hvilke tiltak som er gjennomført for å kartlegge og håndtere faktisk eller potensiell negativ påvirkning, inkludert funn og resultatet av disse aktivitetene. ► *se vedlegg Q46-47*

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Rapporter eksternt, gjennom bedriftens årsrapport om bærekraft, samfunnsansvar eller tilsvarende, relevant informasjon om aktsomhetsvurderinger. Ta hensyn til kommersiell konfidensialitet og andre konkurranse- eller sikkerhetsmessige hensyn. Rapporter om selskapets retningslinjer for ansvarlig næringsliv, hva som er gjort for å integrere ansvarlighet i retningslinjer og styringssystemer, hvilke risikoområder bedriften har kartlagt og hvilke som er ansett som spesielt alvorlige, hvordan de er prioritert og håndtert, samt kriteriene for prioritering. Rapporter også om tiltakene som er gjennomført for å hindre eller redusere disse risikoene, herunder, om mulig, anslått tidslinje og målsettinger for forbedring og resultater, tiltak for å spore gjennomføring og resultater og hva bedriften har gjort av gjenoppretting og forbedringstiltak, alene eller i samarbeid med andre.
- b. Publisir ovennevnte informasjon på en måte som er lett tilgjengelig og hensiktsmessig, for eksempel på bedriftens nettsider, i bedriftens lokaler og på lokale språk.
- c. Der selskap har forårsaket eller bidratt til påvirkning på menneskerettighetene, vær forberedt på å kommunisere med berørte eller potensielt berørte rettighetshavere og gi informasjon særlig relevant for dem, og spesielt når de, eller noen på deres vegne, har tatt opp bekymringer på området. Informasjon skal gis til rett tid, være tilpasset kulturen og på en hensiktsmessig måte. ► *se seksjon II, 2.4 og seksjon II, 2.12*

SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG KLAGEORDNINGER DER DET ER PÅKREVD

- 6.1 Når bedriften kartlegger at den har forårsaket eller bidratt til faktisk skade, skal skaden håndteres ved å sørge for, eller samarbeide om, gjenoppretting og erstatning. ► *se avsnitt 2.3 og vedlegg Q48-50*

✱ PRAKTISKE TILTAK

- a. Forsøk å gjenopprette situasjonen den berørte personen eller personene ville vært i uten skaden (hvis mulig), og tilrettelegg for gjenoppretting som står i forhold til skadens art og omfang.
- b. Overhold loven og søk etter internasjonale retningslinjer for gjenoppretting der det er tilgjengelig. Der slike standarder eller retningslinjer ikke er tilgjengelige, vurder om gjenopprettingen som er gitt i lignende tilfeller kan brukes. Hvilken type gjenoppretting eller kombinasjon av gjenopprettingstiltak som passer, vil avhenge av type skade og skadens omfang. Det kan være beklagelser, erstatning eller oppreisning (for eksempel å gi arbeid tilbake til oppsagte arbeidstakere, anerkjennelse av at fagforeninger kan drive kollektive forhandlinger), økonomisk eller ikke-økonomisk kompensasjon (for eksempel kompensasjonsfond for ofre, eller for fremtidige opplærings- og utdanningsprogrammer), sanksjoner (for eksempel ved å si opp ansatte som er ansvarlig for skaden), iverksette tiltak for å hindre fremtidig skade. ► *se vedlegg Q50*
- c. Der det gjelder påvirkning på menneskerettighetene, skal berørte rettighetshavere og deres representanter konsulteres og involveres for å avgjøre hvordan det eventuelle menneskerettighetsbruddet skal rettes opp. ► *se vedlegg Q8-11 og Q50*
- d. Undersøk om de som har klaget er fornøyd med prosessen som er iverksatt og resultatet av prosessen.

- 6.2 Der det er hensiktsmessig, sørg for eller samarbeid med legitime klageordninger, som berørte interessenter og rettighetshavere kan klage gjennom, og sørg for at de blir håndtert av bedriften. Det kan være særlig nyttig å henvise en påstått skade til en legitim klageordning i situasjoner der det er uenighet om hvorvidt bedriften har forårsaket eller bidratt til skade (seksjon II, 2.3), eller der det er uenighet om type og omfang av gjenoppretting som skal gis. ► *se vedlegg Q51-54*

* PRAKTISKE TILTAK

- a. Samarbeid i god tro med juridiske eller ikke-juridiske klageordninger, for eksempel der en klage er sent til et av de nasjonale OECD-kontaktpunktene eller til andre initiativ som tilbyr en type klageordning som omfatter bedriftens virksomhet. Dersom den faktiske skaden innebærer en straffbar eller administrativ forseelse, kan bedriften bli gjenstand for strafferettslig forfølgelse eller administrative sanksjoner.
- b. Etabler klageordninger på virksomhetsnivå, for eksempel interne klageordninger for arbeidstakere eller klageordninger via en tredjepart. Dette kan innebære å sette opp en klageprosess, som bør inneholde følgende: En prosedyre for gjenoppretting og for å håndtere klager; tidslinje for å håndtere klager; rutiner for å svare på klager der man ikke oppnår enighet eller der skaden er særlig alvorlig; avgjøre mandatet og virkeområde for klageordningen; rådføre seg med relevante interessenter om hensiktsmessige former for interne klageordninger og måter å løse klager på som er kulturtilpasset; spørsmål rundt bemanning og ressurs situasjonen for klageordningen; samt overvåking av hvordan de fungerer. Der det gjelder påvirkning på menneskerettighetene, pass på at ordningene oppfyller sentrale krav til legitimitet, tilgjengelighet, forutsigbarhet, likebehandling, åpenhet og at den er basert på dialog, og i tråd med OECDs retningslinjer.
- c. Konsulter arbeidstakerrepresentanter og fagforeninger for å etablere en prosess der de kan sende inn klage til bedriften, for eksempel gjennom klageordninger angitt i en kollektiv avtale eller gjennom globale rammeavtaler.

VEDLEGG

SPØRSMÅL KNYTTET TIL OVERSIKTEN OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGS LIV

EKSEMPLER OG FORKLARINGER PÅ AKTSOMHETS- VURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRLINGS LIV

*Disse eksemplene og forklaringene er ment
å illustrere anbefalingene i OECDs veileder for
aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv.
De introduserer ikke noen nye eller andre anbefalinger
med hensyn til aktsomhetstilnærmingen.*

Aktsomhetsvurderinger håndterer faktisk skade eller potensiell negativ påvirkning (risiko) relatert til følgende temaer dekket av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper: menneskerettigheter, inkludert arbeidstakere og forholdet mellom partene i arbeidslivet, miljøvern, bestikkelse og korrupsjon, offentliggjøring av opplysninger, og forbrukerinteresser. ►se del I, Negativ påvirkning og risiko

Q1. Hvilke eksempler finnes på negativ påvirkning på temaer dekket av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper?

TABELL 2. EKSEMPLER PÅ NEGATIV PÅVIRKNING PÅ TEMAER DEKKET AV OECDs RETNINGSLINJER FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

TEMA	EKSEMPLER PÅ NEGATIV PÅVIRKNING ¹
Offentliggjøring av opplysninger ²	● Unnlater å gi vesentlig informasjon om selskapets finans- og driftsresultat, selskapets formål, store aksjonærer og stemmerett, godtgjøring av styremedlemmer og toppledere, og informasjon om styremedlemmer, transaksjoner med nærstående parter, forutsigbare risikofaktorer, spørsmål som gjelder arbeidstakere og andre relevante interessenter, ledelsesoppbygning og ledelsespolitikk. ● Unnlater å gi offentligheten og arbeidstakere tilstrekkelig, målbar og etterprøvbar (der det er aktuelt) informasjon til rett tid, om potensielle helse-, miljø-, og sikkerhetsmessige konsekvenser av selskapets virksomhet.
Menneskerettigheter	● Tvangsarbeid.³ ● Lønnsdiskriminering for likt arbeid eller arbeid med lik verdi. ● Kjønnsbasert vold eller trakassering, inkludert seksuell trakassering. ● Der det finnes urfolk, som er potensielt påvirket av bedriftens virksomhet, ikke klare å identifisere og involvere dem på hensiktsmessig måte. ● Involvering i represalier mot sivilsamfunn og menneskerettighetsforsvarere som dokumenterer, reiser debatt om, eller på annen måte adresserer potensielle og faktiske menneskerettighetsbrudd knyttet til prosjekter. ● Begrensning av folks tilgang til rent vann.

TABELL 2. EKSEMPLER PÅ NEGATIV PÅVIRKNING PÅ TEMAER DEKKET AV OECDs RETNINGSLINJER FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

Syssetsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet

- Unnlåte å respektere arbeidstakers rett til å, etter eget valg, opprette eller slutte seg til fagforeninger eller representative organisasjoner som kan drive kollektive forhandlinger. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 1.b)
- Unnlåte å delta i konstruktive forhandlinger, enten alene eller gjennom arbeidsgiverorganisasjoner, med slike representanter med sikte på å inngå avtaler om arbeidsvilkår. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 1.b)
- Barnearbeid, inkludert verste former for barnearbeid. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 1.c)
- Diskriminering av arbeidstakere i ansettelse eller yrke på grunnlag av rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller andre forhold. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 1.e)
- Unnlåte å tilpasse maskiner, utstyr, arbeidstid, organisasjon av arbeid og arbeidsprosesser til den fysiske og mentale kapasiteten til arbeidstakere. (OECD, 2011, kapittel V, 1.e; ILO, 1981, nr. 155)
- Unnlåte å erstatte farlige stoffer med ufarlige eller mindre farlige stoffer der det er mulig. (ILO, 1988, nr. 167)
- Betaling av lønn som ikke dekker de grunnleggende behovene til arbeidstakere og deres familier. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 4.b)
- Trusler om å flytte hele eller deler av en driftsenhet for å hindre arbeidstakere i å etablere eller bli med i en fagforening. (OECD, 2011, kapittel V, punkt 7)

Miljøvern

- Nedbryting av økosystem gjennom nedbryting av land, utarming av vannressurser og/eller ødeleggelse av urskog og biologisk mangfold.
- Skadelige nivåer av biologiske, kjemiske eller fysiske stoffer i produkter eller tjenester.
- Vannforurensning (for eksempel ved utslipp av avløpsvann uten hensyn til tilstrekkelig infrastruktur for avløpsvann).

TABELL 2. EKSEMPLER PÅ NEGATIV PÅVIRKNING PÅ TEMAER DEKKET AV OECDs RETNINGSLINJER FOR FLERNASJONALE SELSKAPER

Bestikkelser, tilbud om bestikkelser

- Bestikkelse av offentlige tjenesteperson for å vinne offentlige anbud.
- Bestikkelse av offentlige tjenesteperson for å oppnå gunstig skattebehandling eller andre fortrinn eller tilgang til konfidensiell informasjon.
- Bestikkelse av offentlige tjenesteperson for å få tolklarerings.
- Bestikkelse av offentlige tjenesteperson for å få autorisasjon eller tillatelser.
- Selge produkter til myndigheter til forhøyet pris for så å gi offentlige tjenestepersoner en andel av overskuddet.
- Bestikke offentlige tjenestepersoner for at de skal ignorere eller se bort fra reguleringer eller kontroller.
- Gi gaver, måltider og underholdning til de bedriften gjør forretninger med, uten tilstrekkelig kontroll eller dokumentasjon.
- Motta gaver fra forretningsforbindelser eller offentlige tjenestemenn uten tilstrekkelig kontroll eller dokumentasjon.

Forbrukerinteresser

- Varer og tjenester tilfredsstillende ikke alle avtalte eller lovfestede standarder for forbrukerhelse og -sikkerhet, blant annet standarder som omhandler helseadvarsler og sikkerhetsinformasjon. (OECD, 2011, kapittel VIII, punkt 1).
- Unnløse å gi nøyaktige, etterprøvbare og tydelige opplysninger som er tilstrekkelig til at forbrukerne kan treffe informerte valg. Blant annet opplysninger om prisene og eventuelt innholdet i, og sikker bruk av, varene og tjenestene, deres miljøegenskaper, samt vedlikehold, lagring og avhending av dem. (OECD, 2011, kapittel VIII, punkt 2)
- Avstå fra påstander, fortellinger og andre villedende, misvisende, svikaktige eller illojale handlinger. (OECD, 2011, kapittel VIII, punkt 4)

1. Denne listen er illustrativ og ikke uttømmende. En bedrift kan både forårsake, bidra til, eller være direkte forbundet gjennom en forretningsforbindelse, med negativ påvirkning.
2. Konseptet med risiko for negativ påvirkning er spesielt vanskelig å forstå når det er brukt på kapittelet «offentliggjøring av opplysninger» i OECDs retningslinjer, som primært dreier seg om potensiell påvirkning på selskapsledelse og eierstyring, finansmarkeder, investorer og arbeidstakere. Av den grunn gir OECDs retningslinjer prinsipper og standarder som aktiviteter kan benchmarkes og måles mot.
3. Verdenserklæringen om menneskerettigheter, artikkel 4 og 13; ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet.

Aktsomhetsvurderinger bør også tilpasses hvilken type negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv det er snakk om, slik som menneskerettigheter, miljø og korrupsjon. Dette innebærer å skreddersy tilnærmingen til den aktuelle risiko og ta hensyn til hvordan disse risikoene påvirker forskjellige grupper. For eksempel må man ha et kjønnsperspektiv i aktsomhetsvurderingene når det er påkrevd. ►se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger – aktsomhetsvurderinger samsvarer med risiko (risikobasert)

Q2. Hvordan kan et selskap integrere kjønnsperspektiv i aktsomhetsvurderinger?

Bruk av kjønnsperspektiv i aktsomhetsvurderinger innebærer å tenke gjennom hvordan reell eller potensiell negativ påvirkning kan være annerledes, eller spesifikt angå kvinner.

➔ **FOR EKSEMPEL** er det viktig å være oppmerksom på kjønnsproblematikk og kvinners menneskerettigheter i situasjoner der kvinner kan bli uforholdsmessig skadelidende:

- I sammenhenger der kvinner er utsatt for alvorlig diskriminering.
- I sammenhenger der bedriftens virksomhet har betydelig påvirkning på lokaløkonomien, miljø og tilgang til land og levebrød.
- I konflikt- og postkonfliktområder.
- I bransjer og globale leverandørkjeder der det er stor overvekt av kvinnelige ansatte, som tekstil, elektronikk, turisme, helse- og sosialomsorg, hjemmearbeid, jordbruk og blomsterproduksjon.

I tillegg innebærer det, der det er nødvendig, å justere tiltakene bedriften iverksetter for å identifisere, forebygge, avbøte og håndtere skade, for å sikre at de er effektive og hensiktsmessige.

➔ **FOR EKSEMPEL**

- Samle og vurdere data fordelt på kjønn og undersøke om bedriftens aktiviteter påvirker menn og kvinner på ulike måter.
- Utvikle, utforme og evaluere retningslinjer og handlingsplaner som tar hensyn til kjønnsaspektet og er kjønnsensitive, for å redusere og håndtere reell og potensiell skade.
- Identifisere overlappende/akkumulerte sårbarheter (for eksempel urfolk, analfabetisme, kvinnelige arbeidstakere).
- Utvikle kjønnsensitive varslingssystemer og beskyttelse av varslere.
- Støtte kvinners likeverdige og meningsfylte deltakelse i konsultasjoner og forhandlinger.
- Vurdere hvorvidt kvinner er rettferdig behandlet i lønns- og kompensasjonsspørsmål, eller i annen form for godtgjørelse.

- Konsultere kvinner uten menn tilstede og tilrettelegge for separate områder der kvinner kan uttrykke meninger og gi innspill om bedriftens virksomhet.
- Identifisere kjønnsesifikke trender og mønstre i reell eller potensiell negativ påvirkning, som har blitt oversett i aktsomhetsvurderingsprosessene.
- Vurdere hvorvidt klagemekanismer er kjønnsensitive, og ta hensyn til at det kan være hindringer som gjør at kvinner ikke har tilgang til dem.

Aktsomhetsvurderinger kan innebære prioritering (risikobasert) - Der det ikke er mulig å håndtere all identifisert påvirkning på en gang, bør en bedrift prioritere rekkefølgen på tiltakene basert på alvorlighetsgrad og sannsynlighet for skade. ► se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger – Aktsomhetsvurderinger kan innebære prioritering (risikobasert)

Q3. Hvordan kan en bedrift ta beslutninger med hensyn til prioritering?

Som nevnt i veilederen, så er det kanskje ikke alltid mulig for bedrifter å identifisere og respondere på all negativ påvirkning knyttet til deres aktiviteter og forretningsforbindelser umiddelbart. Når det er tilfelle, sier OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap at «Selskaper som har et stort antall leverandører, anbefales å identifisere generelle områder der risikoen for negative konsekvenser er høyest, og prioritere aktsomhetsvurdering på leverandører på grunnlag av denne risikovurderingen.»⁴ Bedrifter er ansvarlige for å håndtere all negativ påvirkning de har forårsaket eller bidratt til.

Man vurderer hvor høy en risiko er basert på sannsynlighet og alvorlighetsgrad. Alvorlighetsgraden blir avgjort på bakgrunn av risikoens skala, omfang og mulighet for gjenoppretting.

Skala refererer til alvorlighetsgraden av den negative påvirkningen.

Omfang gjelder påvirkningens omfang, for eksempel antall enkeltpersoner som er eller vil bli påvirket, eller utstrekningen av en miljøskade.

Mulighet for gjenoppretting betyr eventuelle begrensninger i muligheten for å bringe enkeltpersoner eller miljø tilbake til en situasjon som er lik det den var før skaden inntraff.

Alvorlighet er ikke et absolutt konsept, og det er kontekstuellt. Se eksempler på indikatorer på skala, omfang og mulighet for gjenoppretting for ulike tema dekket av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap (tabell 3). Disse indikatorene er illustrerende og vil variere i henhold til en bedrifts operasjonelle kontekst.

4. OECD (2011), *Kommentarer til Overordnede retningslinjer*, punkt 16, side 24.

TABELL 3. EKSEMPLER PÅ INDIKATORER PÅ SKALA, OMFANG OG MULIGHET FOR GJENOPPRETTING

NEGATIV PÅVIRKNING	EKSEMPLER PÅ SKALA	EKSEMPLER PÅ OMFANG	EKSEMPLER PÅ BEGRENSET MULIGHET FOR GJENOPPRETTING
Miljøvern	● Grad av skade på menneskers helse ● Grad av endringer i artssammensetning ● Intensitet på vannforbruk (% bruk av totalt tilgjengelige ressurser) ● Grad av kjemikalie- og avfallsgenerering (tonn; % av generering)	● Geografisk omfang på skaden ● Antall arter omfattet	● I hvilken grad rehabilitering av naturområdet er mulig ● Hvor lang tid gjenopprettingen vil ta
Korrupsjon	● Beløpsstørrelsen på bestikkelsen ● Tap av liv eller legemsbeskadigelse forårsaket av bestikkelsen ● Bestikkelsens kriminelle alvorlighetsgrad ● Størrelse på påvirkning på markeder, mennesker, miljø og samfunn på grunn av beslutninger tatt på grunn av bestikkelsen ● Størrelsen på gevinsten fra bestikkelsen	● Hvor ofte bestikkelsene er betalt ● Geografisk spredning på bestikkelsen ● Antall og/eller nivå på embetsmenn, ansatte eller aktører som omfattes av bestikkelsen ● Omfang av aktiviteter knyttet til bestikkelse ● Antall identifiserbare grupper påvirket av beslutninger basert på bestikkelse	● Omfang av skade på samfunnet på grunn av tap av offentlige midler ● I hvilket omfang aktiviteter foretatt og gjennomført med bestikkelse vil føre til skade som ikke lar seg rette opp
Arbeid	● Grad av skade på arbeidstakers helse eller sikkerhet ● Hvorvidt overtredelsen angår en grunnleggende rettighet i arbeidslivet	● Antall arbeidstakere/ansatte som er påvirket ● Hvorvidt skaden er systemisk (for eksempel knyttet til spesielt geografisk område, industri eller bransje) ● Hvorvidt noen grupper er uforholdsmessig utsatt for negativ påvirkning (for eksempel minoriteter, kvinner, etc.)	● I hvilken grad skaden kan rettes opp (for eksempel gjennom kompensasjon, gjeninnsettelse, etc.) ● Hvorvidt arbeidstakerne som er berørt kan få tilbake rettigheten det er snakk om ● I hvilken grad represalier overfor arbeidstakere for å danne eller bli med i en fagforening vil hindre arbeidstakernes rett til representasjon

SPØRSMÅL KNYTTET TIL OVERSIKTEN OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

TABELL 3. EKSEMPLER PÅ INDIKATORER PÅ SKALA, OMFANG OG MULIGHET FOR GJENOPPRETTING

NEGATIV PÅVIRKNING	EKSEMPLER PÅ SKALA	EKSEMPLER PÅ OMFANG	EKSEMPLER PÅ BEGRENSET MULIGHET FOR GJENOPPRETTING
Menneske-rettigheter	● Grad av krenkelse av grunnleggende, livsnødvendige behov eller friheter (for eksempel utdanning, levebrød, etc.)	● Antall personer påvirket ● % av identifiserbare grupper påvirket	● I hvilken grad skaden kan rettes opp (for eksempel gjennom kompensasjon eller restitusjon) ● Hvorvidt de berørte kan gjenvinne muligheten til å få oppfylt sine rettigheter
Offentlig-gjøring av opplysninger	● I hvilken grad de utilstrekkelige eller feilaktige opplysningene er vesentlige ● I hvilken grad beslutninger basert på utilstrekkelig eller feilaktige opplysninger har ført til skade på markeder, mennesker, miljø, og samfunn	● I hvilket omfang det er tatt beslutninger basert på utilstrekkelig eller feilaktige opplysninger ● Antall personer (for eksempel aksjonærer) påvirket ● Antall identifiserbare grupper påvirket av vedtak basert på falske eller utilstrekkelige opplysninger	● I hvilken grad mangel på eller falske opplysninger vil føre til uopprettelige økonomiske tap eller skader
Forbruker-interesser	● Grad av påvirkning på menneskers helse eller sikkerhet ● Grad av økonomisk tap for forbrukerne	● Antall forbrukere som er påvirket ● Antall identifiserbare grupper av forbrukere som er påvirket ● % av identifiserbar gruppe forbrukere som er påvirket	● I hvilken utstrekning skaden kan rettes opp (for eksempel gjennom kompensasjon eller restitusjon)

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper forsøker ikke selv å rangere alvorlighetsgraden av negativ påvirkning. Det er ikke nødvendig for en skade å ha mer enn én av disse egenskapene (skala, omfang og mulighet for gjenoppretting) for å bli ansett som "alvorlig", selv om det ofte er tilfelle at jo større skala eller omfang av en skade, desto mindre er den "gjenopprettbar".

Hvor risikoen for negativ påvirkning er mest signifikant vil avhenge av bedriften, dens bransje og dens forretningsforbindelser. I noen tilfeller kan dette være en skjønnsutøvelse. Derfor bør bedrifter rådføre seg med relevante interessenter om hvordan de skal prioritere og kommunisere sine motiver for retningslinjer for ansvarlighet. Det å offentlig kommunisere hvordan bedriften har tenkt rundt prioritering og hvorfor, kan være nyttig for å etablere tillit i bedriftens aktsomhetstilnærming. I noen tilfeller blir prioritering også påvirket av nasjonale juridiske plikter.

➔ **FOR EKSEMPEL** krever noen nasjonale lover at bedrifter i noen jurisdiksjoner utfører aktsomhetsvurderinger for å unngå og håndtere risiko knyttet til menneskehandel i deres leverandørkjeder eller i anskaffelse av mineraler som finansierer konflikter.

Selv om bedrifter bør prioritere aktsomhetsvurderinger basert på risikoens betydning, vil alternativene som er tilgjengelig for å reagere på identifiserte risikoer, avhenge av juridiske og praktiske begrensninger. For eksempel deres mulighet for å påvirke atferdsendring hos forretningspartnere, og hvor viktig leverandøren er for bedriften. ► *se vedlegg Q7 og Q34-40*

Q4. På hvilke stadier i aktsomhetsvurderingen er prioritering relevant?

Prioritering vil være nødvendig der det ikke er mulig for bedrifter å identifisere og håndtere all negativ påvirkning av deres virksomhet og forretningsforbindelser umiddelbart. Prioritering av betydelig risiko eller skade vil være relevant både når virksomheter identifiserer skade, så vel som når de forsøker å forebygge og avbøte skade. De negative påvirkningene som bedriften prioriterer for å forebygge og avbøte, vil også være de som bør måles og spores for å sikre at de blir håndtert. ► *se vedlegg Q24, Q31, Q45 om hvordan prioritering kan brukes i praksis på disse trinnene*

Q5. Hvordan er prioritering forskjellig for menneskerettighetsrisiko enn for annen negativ påvirkning?

Overordnet vil prosessen for prioritering av menneskerettighetspåvirkninger gjenspeile anbefalinger i del II, 2.4 i veiledningen. OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap stadfester at når det gjelder menneskerettigheter, er alvorlighetsgraden viktigere enn sannsynligheten i prioriteringen. Der prioritering er nødvendig bør bedrifter altså starte med de menneskerettighetspåvirkninger som vil være mest alvorlige, der en for sen håndtering kan påvirke muligheten for å rette opp skaden.

➔ **FOR EKSEMPEL** hvis en potensiell negativ påvirkning kan føre til tap av liv, kan den være prioritert selv om den er mindre sannsynlig (for eksempel ved etablering av tiltak for å hindre skade og tap av liv i tilfelle naturkatastrofer ved et kraftanlegg).

Aktsomhetsvurderinger er tilpasset bedriftens omstendigheter - arten og omfanget av aktsomhetsvurderinger kan påvirkes av faktorer som bedriftens størrelse, konteksten den opererer i, forretningsmodell, posisjon i leverandørkjeder og type produkter eller tjenester. ► se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger - Aktsomhetsvurderinger avhenger av omstendighetene

Q6. Hvordan kan ressursbegrensninger håndteres?

Å gjøre aktsomhetsvurderinger innehar menneskelige og økonomiske ressursimplikasjoner. Ressursbegrensninger kan være en utfordring for alle bedrifter, men små bedrifter har gjerne færre ansatte og økonomiske ressurser til å utføre aktsomhetsvurderinger. Samtidig har de ofte større grad av fleksibilitet i utarbeidelsen av retningslinjer og selve gjennomføringen, og de kan stå for mindre påvirkning eller de har færre leverandører de må håndtere, sammenlignet med større bedrifter. Bedriftens størrelse eller ressurstilgang endrer ikke det faktum at en bedrift har ansvar for å gjennomføre aktsomhetsvurderinger som samsvarer med deres risiko. Men det kan påvirke hvordan en bedrift gjør det. Bedrifter med begrensede ressurser kan i større grad basere seg på samarbeid for å gjøre aktsomhetsvurderinger og må kanskje gjøre noen grundigere avveininger når de prioriterer. De kan også dra nytte av eksisterende ressurser som standard retningslinjer eller offentlig tilgjengelig informasjon om risiko i spesifikke leverandørkjeder, samt at de kan søke faglige råd fra bransjeforeninger der de er medlem.

► se tabell 4 for mer informasjon

Q7. Hvordan kan aktsomhetsvurderinger tilpasses bedriftens kontekst?

Hvordan en bedrift gjør aktsomhetsvurderinger kan påvirkes av faktorer som størrelsen på virksomheten, konteksten den opererer i, forretningsmodell, posisjon i leverandørkjeden og type produkter eller tjenester. ► se tabell 4 for eksempler

TABELL 4. EKSEMPLER PÅ HVORDAN EN BEDRIFTS AKTSOMHETSVURDERINGER KAN TILPASSES KONTEKSTEN

FAKTORER	EKSEMPLER
Størrelsen på selskapet	● En liten eller mellomstor bedrift (SMB) med begrenset innflytelse over sine leverandører og begrensede ressurser til å bygge kapasitet hos leverandører for å møte krav om ansvarlighet, kan vurdere å etablere gode prekvalifiseringsprosesser og minstekrav der bare de leverandørene som oppfyller kravene får kontrakt. På den måten reduserer SMBer ressursbehovet for å identifisere, overvåke eller forhindre negativ påvirkning etter at leverandøren har fått kontrakt. ● Et stort flernasjonalt selskap med mange leverandører og forretningsforbindelser på flere områder med høy risiko, kan bruke sine lokalkontor til å gjøre aktsomhetsvurderinger på stedet ved bruk av lokale ansatte med erfaring.

TABELL 4. EKSEMPLER PÅ HVORDAN EN BEDRIFTS AKTSOMHETSVURDERINGER KAN TILPASSES KONTEKSTEN

Bedriftens operasjonelle kontekst	Dersom en bedrift har innkjøp fra konfliktområder, kan den kontakte bistandsorgan (for eksempel utviklingsdirektorat eller andre giverorgan) som en del av interessentdialogen. Disse kan ha verktøy, tilgang til og kompetanse om disse områdene eller om sivilsamfunn i regionen. En bedrift som opererer i mer stabile regioner kan derimot engasjere seg direkte med påvirkede eller potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere.
Bedriftens forretningsmodell	Infrastrukturforetak som har langsiktige investeringer i utviklingsøkonomier kan ha stor nytte av å ha dialog med lokale myndigheter. Dette kan være nyttig for å håndtere systemiske problemer i regionen, i kombinasjon med andre risikoreducerende og begrensende tiltak, og det kan på sikt bidra til å forebygge skade knyttet til virksomheten. På den annen side kan det være uhenksmessig for en bank som finansierer et kortsiktig prosjekt i en utviklingsøkonomi (for eksempel oppgradering av et anlegg) å forsøke å løse systemiske utfordringer i regionen. De kan heller fokusere på å utføre gode aktsomhetsvurderinger med hensyn til menneskerettigheter for å tilpasse deres krav til å bidra med finansiering.
Posisjon i leverandørkjeden	En bedrift som befinner seg nedstrøms i en leverandørkjede (for eksempel forhandler) kan gjøre en vurdering av leverandører midt i kjeden, for å se hvordan de gjør aktsomhetsvurderinger på leverandørene oppstrøms i kjeden, for å identifisere risiko for barnearbeid. En virksomhet som befinner seg midt i en leverandørkjede kan etablere sporbarhet på forretningsforbindelser som befinner seg oppstrøms i kjeden og som opererer i høyrisikoområder, for å identifisere risiko for barnearbeid. I begge tilfellene blir barnearbeid prioritert, men måten bedriftene identifiserte risiko på er forskjellig avhengig av deres plassering i leverandørkjeden.
Type produkt og tjenester	En bedrift som tilbyr en nettbasert plattform for såkalte delingstjenester (for eksempel overnatting) kan ikke selv utføre vurderinger av sine enkelte operatører på stedet (for eksempel de som tilbyr overnatting) på lik linje med en bedrift med mer tradisjonelle tjenester. Imidlertid kan bedriften etablere gode klageordninger og strenge krav til operatører, for å beskytte mot eventuelle brudd på bedriftens retningslinjer (Code of Conduct) og driftspolicy. På den måten kan bedriften motvirke, og reagere raskt på, overtredelser.

Aktsomhetsvurderinger blir styrket av involvering av interessenter - Interessenter er personer eller grupper som har interesser som kan påvirkes av bedriftens virksomhet.
► se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger - involvering av interessenter

Q8. Hvem er bedriftens interessenter?

Interessenter er personer eller grupper som har interesser som er, eller kan bli, påvirket av en bedrifts virksomhet. Ikke alle enkeltpersoner og grupper som anses som interessenter vil ha interesser som påvirkes av en bestemt aktivitet utført av bedriften. Det er derfor viktig for bedriften å identifisere hvilke enkeltpersoner og grupper som har interesser som må tas hensyn til, ved gjennomføring av en aktivitet (relevante interessenter). Det er viktig å huske at aktsomhetsvurderinger angår både interessenter som har blitt påvirket så vel som de som potensielt kan bli påvirket/berørt. I tillegg er ikke alle interesser av like stor betydning, og det er ikke nødvendig å behandle alle interessenter på samme måte. Der interessen er en individuell menneskerettighet eller kollektiv rettighet (som for grupper som urfolk) kalles interessentene som er eller kan bli berørt for "rettighetshavere".

Interessenter vil variere avhengig av foretaket og dets aktiviteter.

➔ **FOR EKSEMPEL**, kan påvirkede og potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere inkludere:

- samfunn på lokalt, regionalt eller nasjonalt nivå
- arbeidere og arbeidstakere, inkludert de som er omfattet av uformelle ordninger i leverandørkjeden og fagforeninger
- forbrukere eller sluttbrukere av produkter

I tillegg kan disse følgende interessenter være viktige for å få til meningsfull involvering:

- Sivilsamfunnsorganisasjoner og nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner
- lokalsamfunnsorganisasjoner og lokale menneskerettighetsforsvarere
- andre bedrifter i bransjen
- vertslandets myndigheter (lokale, regionale og nasjonale)
- forretningspartnere
- investorer/aksjonærer

Det finnes mange ressurser for å hjelpe bedrifter å identifisere sine interessenter (for eksempel OECDs veileder for meningsfylt interessentdialog i utvinningsindustrien, 2016c).

I situasjoner der det er et stort antall påvirkede, eller potensielt påvirkede, interessenter eller rettighetshavere, kan en bedrift engasjere seg med troverdige representanter for interessentene. Spesielt der det å ha dialog med bare noen utvalgte enkeltpersoner kan undergrave visse rettigheter eller kollektive interesser.

➔ **FOR EKSEMPEL**, dersom det er snakk om å omstrukturere eller stenge en fabrikk kan det være viktigere å ha dialog med fagforeninger, i stedet for enkeltarbeidstakere, for å avbøte påvirkningen beslutningen har på ansettelsesforhold. Arbeidernes rett til å danne eller bli med i en fagforeninger og deres rett til kollektive forhandlinger, er internasjonalt anerkjente menneskerettigheter.

Bedrifter kan prioritere de mest berørte eller potensielt berørte interessentene eller rettighetshaverne for involvering. Graden av påvirkning på interessenter eller rettighetshavere kan være førende for grad av involvering.

Q9. Hva er «meningsfylt interessentdialog»?

- Interessentdialog innebærer interaktive involveringsprosesser med relevante interessenter. Interessentdialog kan for eksempel foregå gjennom møter, høringer eller konsultasjoner. Meningsfylt interessentdialog er preget av toveiskommunikasjon og avhenger av god tro fra deltakere på begge sider.⁵ Den er også toveis og pågående, og innebærer ofte dialog med interessenter før avgjørelser er truffet.
- Toveisdialog betyr at bedriften og interessentene fritt uttrykker sine meninger, deler perspektiver og lytter til alternative synspunkter for å oppnå gjensidig forståelse. Det betyr også at relevante interessenter selv har mulighet til å utforme og gjennomføre dialogen.
- Både bedriften og interessentene forventes å handle i god tro i dialogen. Det innebærer at bedriften har et reelt ønske om å forstå hvordan relevante interessenter påvirkes av bedriftens aktiviteter. Det innebærer at bedriften må være forberedt på å håndtere den negative påvirkningen den forårsaker eller bidrar til, og at interessentene er ærlige når de fremsetter sine interesser, intensjoner og bekymringer.
- Responsivt engasjement betyr at bedriften ønsker å få frem synet til de som antakelig blir påvirket, før de treffer en beslutning. Det er viktig å involvere potensielt berørte interessenter og rettighetshavere før du tar noen beslutninger som kan påvirke dem.⁶ Dette innebærer at de potensielt berørte interessentene får all informasjon de trenger og at de får den til rett tid, slik at de kan ta et informert valg om hvordan bedriftens beslutning kan påvirke deres interesser. Det

5. OECD (2011), Kommentarer til Overordnede retningslinjer, Punkt 25.

6. I noen tilfeller er dette påkrevd, for eksempel der rett til informasjon vil utgjøre oppfyllelse av en menneskerettighet.

betyr også at bedriften følger opp de forpliktelsene som er avtalt, slik at negativ og potensiell negativ påvirkning på interessenter og rettighetshavere blir adressert. Dette kan innebære å gjenopprette skade når bedrifter har forårsaket eller bidratt til skaden(e).

- Løpende engasjement betyr at interessentdialogen fortsetter gjennom hele operasjonen eller aktivitetens livssyklus, og ikke er et engangstilfelle.

Meningsfull interessentdialog er en viktig del av aktsomhetsvurderinger.

Denne veiledningen er derimot ikke ment å behandle dette temaet uttømmende. Det finnes mange ressurser for å hjelpe bedrifter å utføre og håndtere utfordringer med hensyn til interessentdialog (for eksempel OECD, 2016c).

Q10. Når er interessentdialog viktig i aktsomhetsvurderinger?

Meningsfull interessentdialog er viktig gjennom hele prosessen med aktsomhetsvurdering. Dialog med påvirkede og potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere kan være spesielt relevant når en bedrift:

- kartlegger faktisk eller potensiell negativ påvirkning i forbindelse med egne aktiviteter.
- vurderer forretningsforbindelser med hensyn til reell eller potensiell negativ påvirkning.
- utarbeider forebyggende og avbøtende tiltak på risiko for skade bedriften har forårsaket eller bidratt til.
- identifiserer hvordan den skade bedriften har forårsaket eller bidratt til kan rettes opp og hvordan det skal gjøres.
- sporer og kommuniserer om hvordan faktiske eller potensielle menneskerettighetsbrudd knyttet til bedriftens aktivitet er håndtert.

I tillegg er interessentdialog eller engasjement i enkelte tilfeller en rettighet i seg selv.⁷

➔ **FOR EKSEMPEL** er arbeidstakers rett til å danne eller bli med i fagforeninger, og deres rett til å forhandle kollektivt, internasjonalt anerkjente menneskerettigheter. Av den grunn er det viktig å ha dialog med fagforeninger eller arbeidstakerrepresentanter når bedriften har dialog med arbeidstakere om dette temaet. Videre er forholdet mellom partene i arbeidslivet en form for interessentdialog.

For noen typer negativ påvirkning som resulterer i kollektive skader (som korrupsjon som kollektivt skader befolkningen i jurisdiksjonen de oppstår, eller utslipp av klimagasser som bidrar til kollektive, grenseoverskridende skader), er det kanskje ikke mulig med en bred dialog med

7. For eksempel pålegger FNs erklæring om urfolks rettigheter stater å konsultere og samarbeide med berørte urfolk, med formål å oppnå deres frie og informerte forhåndssamtykke (free, prior and informed consent, FPIC) i en rekke saker. Dette inkluderer godkjenning av prosjekter som påvirker deres land og territorier eller andre ressurser (se artikkel 19 og 32). ILO-konvensjon nr. 169, som er juridisk bindende for landene som har ratifisert den, krever at statene konsulterer urbefolkningen med formål om å oppnå avtale eller samtykke rundt de foreslåtte tiltakene (se artikkel 6).

alle påvirkede eller potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere. I disse tilfellene kan dialog med troverdige representanter eller organisasjoner (for eksempel sivilsamfunnsorganisasjoner, representative offentlige organer, etc.) være nyttig.

Utover interessentdialog kan bedrifter også ønske å ha dialog med eksperter på utvalgte temaer eller kontekster (for eksempel akademikere, sivilsamfunnsorganisasjoner, lokale organisasjoner) for å få råd rundt utvikling og gjennomføring av aktsomhetsvurderinger.

Q11. Hvordan kan en bedrift ha dialog med potensielt sårbare interessenter?

Det å identifisere og prøve å fjerne potensielle barrierer for interessentdialog (for eksempel språk, kultur, kjønns- og maktubalanser, ulike samfunnslag etc.) er viktig for å sikre at dialogen blir effektiv.

➔ **FOR EKSEMPEL**, ha muntlig dialog i samfunn der det er lav grad av leseferdighet.

I tillegg kan enkelte personer eller grupper ha økt risiko for sårbarhet eller marginalisering, for eksempel på grunn av sosial stigmatisering. Ofte vil de mest sårbare interessentene også bli mest berørt av bedriftens aktiviteter. For eksempel kan interessenter som kvinner, barn og sosialt marginaliserte samfunn bli mer berørt av en aktivitet, eller bli berørt på en annen måte, og kan derfor trenge ekstra oppmerksomhet i interessentdialogen.

Det finnes mange ressurser tilgjengelig på hvordan man kan håndtere potensielle hindringer for dialog, og hvordan best tilrettelegge for dialog med spesielt sårbare interessentgrupper.⁸

Bedrifter kan samarbeide på bransjenivå eller på tvers av bransjer, samt med relevante interessenter gjennom aktsomhetsvurderingen, men de er alltid selv ansvarlige for å sørge for at deres aktsomhetsvurdering faktisk utføres. ► se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger, boks 2

Q12. Hvordan kan bedrifter samarbeide i å utføre aktsomhetsvurderinger?

Mange av anbefalingene om aktsomhetsvurderinger i denne veilederen kan gjennomføres i samarbeid med andre, som andre bransjeaktører, i partnerskap med fagforeninger eller gjennom flerpartsinitiativ.

➔ **FOR EKSEMPEL**, kan bedrifter samarbeide med eller inngå avtaler med fagforeninger for å tilrettelegge dialog med arbeidstakere i utforming og gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, standarder for arbeidstakerrettigheter og håndtering av klager. Avtaler med fagforeninger kan være av ulik karakter og kan utformes på arbeidsplass- eller bedriftsnivå, eller på bransje- eller internasjonalt nivå. De inkluderer avtaler om kollektive forhandlinger, globale rammeavtaler, protokoller og intensjonsavtaler.

8. Se for eksempel OECD (2016c), vedlegg B-D.

Samarbeid kan være nyttig for å samle kunnskap om bransjerisiko- og løsninger, for å øke påvirkningsmulighet, i den utstrekning det er mulig, overfor felles forretningsforbindelser, og gjøre aktsomhetsvurderinger mer effektivt for alle. Det kan være gjennom å bruke vurderinger som allerede er gjort av forretningsforbindelser eller gjennom felles rapporteringsrammeverk for forretningsforbindelser. Kostnadsdeling og besparelser er ofte en fordel i bransjesamarbeid.

► se vedlegg Q18, Q27-28, Q37 og boks 5

BOKS 3. GOD EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE FOR SAMARBEID OM AKTSOMHETSVURDERINGER

Følgende liste inneholder eksempler på god eierstyring og selskapsledelse som kan hjelpe en bedrift å avgjøre om samarbeidsinitiativet den er engasjert i, er troverdig.

Initiativet:

- har etablert en fungerende, tilgjengelig og effektiv klagemekanisme som gjør det mulig for interessenter å henvende seg om bekymringer knyttet til initiativets aktiviteter i seg selv, uten frykt for gjengjeldelse.*
- har en prosess for å tilrettelegge for interessent- og ekspertdialog om målene og aktivitetene til initiativet.
- har en effektiv prosess for å kommunisere detaljer rundt faktisk eller potensiell negativ påvirkning til de deltakende bedriftene, og gis tidsnok til å støtte bedriftene i deres aktsomhetsvurderinger.
- har en prosess for regelmessig gjennomgang, inkludert overvåking og evaluering, av om initiativet selv oppfyller sine egne mål, inkludert, etter behov, oppdatering av sine retningslinjer, aktiviteter og veiledning som gis til deltakende bedrifter.
- har tatt hensyn til om det kan oppstå faktisk eller potensiell interessekonflikt mellom ledelsen av initiativet og bedriftene, og har etablert prosesser for å håndtere potensielle interessekonflikter.
- gir offentlig informasjon om sin egen interne styringsstruktur, bemanning, sine ressurser og tilsynsmekanismer.
- rapporterer om egenvurdering av om den oppfyller egne mål på ansvarlig innkjøpspraksis.
- tillater gjensidig anerkjennelse, underlagt passende kvalitetskontroll, av andre aktsomhetsvurderingsinitiativ.

* Dette refererer til klagemekanismer knyttet til initiativets egne aktiviteter og ikke til klagemekanismer som initiativer kan etablere for å hjelpe til med gjenoppretting mellom påvirkede interessenter eller rettighetshavere og medlemmer av initiativet.

Det å delta i et felles initiativ flytter ikke ansvaret fra bedriften til initiativet for den skade bedriften forårsaker, bidrar til eller som den er direkte knyttet til.

Når en bedrift vurderer samarbeid for å utføre aktsomhetsvurderinger, bør den først vurdere kvaliteten på initiativet. Dette kan innebære å:

- Hente inn synspunkter fra relevante interessenter om initiativets troverdighet.
- Vurdere om initiativet og dets prosesser er troverdige, som betyr at de samsvarer med anbefalingene i denne veiledningen.
- Sikre at samarbeidsprosesser brukes og skreddersys for bedriften på måter som er nødvendige for å utføre tilstrekkelig gode aktsomhetsvurderinger.
- Være aktive deltakere i samarbeidet.
- Bruke god eierstyring og selskapsledelse når samarbeidet gjennomføres gjennom et formelt initiativ. ► *se boks 3*

Q13. Kan samarbeid utgjøre en risiko knyttet til konkurranselovgivning?

Selv om bedrifter i mange tilfeller kan samarbeide om aktsomhetsvurderinger uten å bryte konkurranselovgivning, bør bedrifter og samarbeidsinitiativ gjøre proaktive tiltak for å forstå konkurranserett i deres jurisdiksjon og unngå aktiviteter som kan være ansett som brudd på konkurranselovgivning.

➔ **FOR EKSEMPEL**, kan bedrifter og samarbeidsinitiativene de er involvert i:

- Søke råd fra konkurransemyndighetene dersom de er i tvil om hvorvidt en spesiell adferd eller samarbeid kan betraktes som i strid med konkurranserett og dermed øke risiko for lovbrudd.
- Søke åpenhet rundt samarbeidende tiltak for å redusere konkurransemessige bekymringer. Konkurransemyndigheter kan være mer skeptisk til tiltak eller avtaler mellom konkurrenter dersom dette foregår i det skjulte. Dessuten kan åpenhet bidra til å avsløre spørsmål som er potensielt problematiske og dermed sikre at de løses raskt.
- Opprette programmer som skal hindre konkurransehemmende adferd. Veiledning i hvordan man best utformer og håndhever etterlevelse av konkurranselovgivningen, blir ofte utarbeidet av konkurransemyndighetene i spesifikke jurisdiksjoner.

SPØRSMÅL KNYTTET TIL OVERSIKTEN OVER AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

Hver jurisdiksjon vil ha ulike regler med hensyn til konkurranserett, men det er noen veiledende spørsmål bedriften kan se nærmere på når den vurderer problemstillinger rundt konkurranserett knyttet til bedriftens initiativ for å opptre ansvarlig.

➔ FOR EKSEMPEL

- Innebærer samarbeidet eller initiativet en avtale mellom konkurrenter?
- Kan samarbeidet eller initiativet i seg selv betraktes som en overtredelse av konkurranseretten? (det vil si at det innebærer prissamarbeid, fiktive bud, begrensninger på utbytte, og fordeling av markeder)?
- Har samarbeidet eller initiativet en konkurransehemmende effekt (det vil si påvirkning på forbrukermarkeder gjennom høyere priser eller begrensning i tilgang på varer/tjenester), selv om det ikke ønsker å begrense konkurransen?
- Oppveier de konkurransefremmende effektene av samarbeidet eller initiativet de konkurransehemmende effektene?
- Har samarbeidet eller initiativet offentlige interesser som må hensyntas når man vurderer denne balansen? ► *se Capobianco, Gillard og Bijelic, 2015.*

SPØRSMÅL VEDRØRENDE AKTSOMHETSVURDERINGER

FORANKRE ANSVARLIGHET I RETNINGSLINJER OG STYRINGSSYSTEMER

Utarbeid, godkjenn og formidle et sett av retningslinjer for ansvarlighet som tydeliggjør bedriftens forpliktelser i henhold til prinsippene og standardene i Retningslinjene og planene for gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, som er relevante for bedriftens egne operasjoner, leverandørkjeden og andre forretningsforbindelser. ► se del II, 1.1

Q14. Hva inngår i retningslinjer for ansvarlighet? ► se del II, 1.1

Som nevnt i veiledningen vil en bedrifts retningslinjer knyttet til ansvarlighet innebære forpliktelser på temaene dekket av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap. De vil videre adressere forpliktelser knyttet til bedriftens mest vesentlige risikoer mer detaljert.

Det kan også være nyttig for en bedrift å bruke retningslinjene for å forklare hvordan den foretar prioriteringer i sine aktsomhetsvurderinger (det vil si hvorfor enkelte typer risiko anses å være mer vesentlige enn andre).

Retningslinjer kan også vise hvordan en bedrift skal gjennomføre ansvaret – hvordan den vil håndtere aktsomhetsvurderinger, interessentdialog og gjenoppretting. I den forbindelse kan den også vise hvordan den vil gjennomføre ansvarlighet med hensyn til arbeidstakere (herunder ansatte, midlertidige ansatte og andre som utfører arbeid for bedriften) og forretningsforhold. ► se vedlegg Q18

Bedriftens retningslinjer for ansvarlig næringsliv kan tilpasses lokale forhold eller operasjoner.

For eksempel kan et datterselskap av et stort flernasjonalt selskap som opererer i et land med spesifikk arbeidsrelatert risiko, bruke retningslinjene til morselskapet for å møte disse utfordringene.

Q15. Hva inngår i retningslinjer for ansvarlighet? ► se del II, 1.1

Det finnes allerede gode retningslinjer for mange bransjer, hentet fra industri- eller flerpartsinitiativ. En bedrift kan velge å bruke eller bygge på disse, forutsatt at de oppfyller anbefalinger under del II, 1.1 i veiledningen og er tilpasset bedriftens bransje eller geografi.¹⁰

Dialog med relevante interessenter kan være nyttig når det gjelder å utvikle retningslinjer for ansvarlighet. Dette kan være spesielt relevant i sammenhenger der gode retningslinjer ikke allerede eksisterer. Veiledning fra arbeidsgiverorganisasjoner, bransjeforeninger, relevante sivilsamfunnsorganisasjoner eller flerpartsinitiativ kan også være nyttig i å utvikle retningslinjer. ► se vedlegg Q8-11

Det å involvere de aktuelle enhetene i en bedrift i utvikling av retningslinjene kan bidra til å identifisere realistiske og effektive tilnærminger til gjennomføring av retningslinjene. ► se vedlegg Q16

9. Se for eksempel OECD (2016a), "Model Supply Chain Policy for a Responsible Global Supply Chain of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas"; se også OECD (2017a), "Model Enterprise Policy for Responsible Agriculture Supply Chains".

Forankre bedriftens retningslinjer for ansvarlighet i bedriftens tilsynsorganer. Retningslinjene må forankres i styringssystemer for å gjennomføres som en del av normal forretningsdrift, men lovkrav rundt uavhengighet, autonomi og juridisk struktur for disse organene må ivaretas. ► se del II, 1.2

Q16. Hvilke team eller forretningsenheter er det relevant å involvere når det skal utarbeides mål for bedriftens retningslinjer for ansvarlighet? ► se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger – det viktigste; del II, 1.2

Hvordan tilpasning på tvers av team og forretningsenheter vil se ut i praksis vil avhenge av virksomhetens egenskaper, slik som hvilken type aktiviteter det er, størrelsen og hvilken type risiko bedriften står overfor. Bedrifter kan vurdere hvilke enheter som har betydning for overholdelse av retningslinjene for ansvarlighet, for å identifisere hvilke enheter som må justere sine mål for å sørge for at bedriften har en samstemt innsats for ansvarlighet.

Disse kan omfatte:

- De som foretar beslutninger på høyt nivå i bedriften (for eksempel styre og toppledelse).
- De som har ansvaret for «compliance» - overholdelse av lover og retningslinjer (for eksempel rettsavdelingen, «compliance»-avdelingen, HR, miljøavdelingen, eller lokal ledelse på bakken).
- De som tar beslutninger om nye forretningsforbindelser (for eksempel innkjøpsavdelinger, anbudsavdelinger, salgsavdelinger, investeringsforvaltere). ► se tabell 5
- De som har ansvar for utvikling eller tilsyn med produkter og operasjoner knyttet til risiko (for eksempel produktdesignere, operasjonelle og faglige ledere).
- De som er ansvarlige for salg og markedsføring av produkter eller tjenester.

Disse enhetene kan også være involvert i å faktisk utføre trinn i en aktsomhetsvurdering (som å utvikle retningslinjer for ansvarlighet og gjennomføre styringssystemer eller identifisere, forebygge og avbøte skade).

Avhengig av bedriftens struktur vil det også være viktig at datterselskap, franchisetakere eller lokale kontor opererer i tråd med sentrale forpliktelser og prosesser, selv om disse enhetene kan skreddersy sine retningslinjer om ansvarlighet til den lokale konteksten. ► se vedlegg Q14

TABELL 5. EKSEMPEL PÅ AVDELINGER OG FUNKSJONER SOM KAN VÆRE RELEVANTE I GJENNOMFØRING AV AKTSOMHETSVURDERINGER

AVDELINGER OG/ELLER FUNKSJONER	TEMAER *
Bærekraft, CSR, etiske innkjøp	Potensielt mange/alle temaene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap, ettersom disse avdelingene/funksjonene ofte er ledende/kontaktpunkt/koordinatorer for ansvarlig næringsliv/CSR.
Miljø og/eller sosialt	• miljø • helse og sikkerhet • menneskerettigheter • andre sosiale problemstillinger ingen annen avdeling/funksjon håndterer
HR	• sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet • helse, miljø og sikkerhet • menneskerettigheter • rekruttering
Arbeidstakerrepresentanter, fagforeningsrepresentanter	• sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet • helse, miljø og sikkerhet • menneskerettigheter
Operasjoner, produksjon	• miljø • helse, miljø og sikkerhet • menneskerettigheter • forbrukerbeskyttelse
Juridisk	• etterlevelse av lover og regler • sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet • bekjempelse av bestikkelse og korrupsjon • menneskerettigheter • forbrukerbeskyttelse • offentliggjøring av opplysninger • kontrakter med forretningsforbindelser
«Compliance», etikk/integritet	• generell etterlevelse • bekjempelse av bestikkelse og korrupsjon
Innkjøp, leverandørkjede, forretningsforbindelser	• hele spekteret av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap i leverandørkjeden, med forretningsforbindelser • undersøkelser, kontrahering og overvåking av leverandørkjede/forretningsforbindelser for disse temaene

TABELL 5. EKSEMPEL PÅ AVDELINGER OG FUNKSJONER SOM KAN VÆRE RELEVANTE I GJENNOMFØRING AV AKTSOMHETSVURDERINGER

Salg og markedsføring	• menneskerettigheter • forbrukerbeskyttelse • offentliggjøring av opplysninger
Samfunnsutvikling	• interessentdialog • miljø • lokalsamfunns helse og sikkerhet • menneskerettigheter • offentliggjøring av opplysninger
Eksterne relasjoner, rapportering	• interessentdialog • offentliggjøring av opplysninger
Risikostyring	• potensielt alle temaene
Revisjon	• potensielt alle temaene
Ledelse	• potensielt alle temaene
Styret/Eiere	• potensielt alle temaene

* Dette er en ufullstendig liste over temaene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap som kan være spesielt relevante for avdeling/funksjon å vurdere når de bidrar inn i aktsomhetsvurderingene eller bidrar med sin kompetanse.

Q17. Hva er forskjellene på styrets og ledelsens rolle i å sikre at ansvarlig næringsliv er ivarettatt? ► *se del II, 1.2*

Styrene vil generelt være involvert i godkjenning av en virksomhets retningslinjer for ansvarlig næringsliv. De kan også være involvert i utarbeidelse av en forretningsstrategi som kan ha implikasjoner for ansvarlig næringsliv. I tillegg kan de gripe inn i tilfeller der retningslinjene ikke blir fulgt og be ledelsen om å ta ansvar. Det kan være nyttig å oppnevne styremedlemmer med kompetanse om og ansvar for ansvarlig næringsliv. I den forbindelse anerkjenner G20/OECD-prinsippene for eierstyring og selskapsledelse («Principles of Corporate Governance») at et viktig ansvar for styret i offentlige selskap er å overvåke risikostyringssystemet og systemer laget for å sikre at selskapet overholder gjeldende lover, inkludert skatt, konkurranse, arbeidsliv, miljø, likestilling, antikorrupsjon, og helse- og sikkerhetslover (OECD, 2015a, kap.VI). Ledelsen vil derimot være ansvarlig for å utvikle en strategi for å sikre at OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv blir etterlevd.

Mens styrets og ledelsens rolle er tydelig, kan toppledelsen sitte i styret og således inneha en dobbeltrolle.

Innarbeid forventninger og retningslinjer rundt ansvarlig næringsliv i alle avtaler med leverandører og forretningsforbindelser. ► *se del II, 1.3*

Q18. Hvordan innarbeide forventninger til ansvarlig næringsliv i relasjoner med leverandører og andre forretningsforbindelser ► *se del II, 1.3*

En bedrifts retningslinjer for ansvarlighet uttrykker forventninger på dette området til partnere og forretningsforbindelser. I tillegg kan det gjøres ytterligere tiltak for å sikre at forventningene rundt ansvarlighet blir del av relasjonen med forretningsforbindelser.

➔ **FOR EKSEMPEL**, som nevnt i veiledningen kan forventninger til nye forretningsforbindelser formidles og avtales gjennom formelle avtaler eller dokumentasjon (for eksempel gjennom retningslinjer (Supplier Code of Conducts), joint venture kontrakter, varsel til investorer etc.). Disse avtalene eller dokumentene kan omfatte:

- Forventninger om at forretningsforbindelser oppfyller OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap og/eller veilederen eller likelydende standarder.
- Forventninger om åpenhet, tilsyn og rapportering hos forretningsforbindelsen.
- Spesifikasjon om hvorvidt/hvordan forretningsforbindelsene forventes å videreføre forventningene til sine egne forretningsforbindelser gjennom leverandørkjeden eller verdikjeden.
- Hvilke mangler på etterlevelse av OECDs retningslinjer som kan føre til at kontrakten avsluttes.

De avdelingene som har ansvar for å ta avgjørelser om nye forretningsforbindelser kan vurdere kriterier rundt ansvarlighet før de inngår et nytt forretningsforhold. Dette kan gjøres ved å bruke prekvalifikasjonsprosesser, anbudskriterier eller screeningkriterier som innehar temaer om ansvarlig næringsliv.

I mange tilfeller vil en forretningsforbindelse (for eksempel en leverandør) ha mange kunder og kanskje levere tjenester og produkter til flere bransjer. Tar man hensyn til dette kan det i noen tilfeller være uhensiktsmessig eller en byrde å pålegge bedriftens egne forventninger på leverandører/forretningsforbindelsen, uten å se hen til eksisterende eller potensielt motstridende forventninger som er kommet fra andre kunder/relasjoner. Bedrifter kan håndtere denne utfordringen ved å:

- Tilpasse seg internasjonale og industrielle standarder med hensyn til aktsomhetsvurderinger i leverandørkjeden.
- samarbeide med andre bransjeaktører om felles forventninger til forretningspartnere, blant annet gjennom felles retningslinjer for ansvarlighet og rapporteringsrammeverk. ► *se vedlegg Q12*
- samarbeide med forretningsforbindelser om hvordan man kan redusere motstridende krav, og strømlinjeforme krav med andre kunder, og finne flere tiltak, retningslinjer eller programmer å enes om.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

Innarbeid forventninger og retningslinjer rundt ansvarlig næringsliv i alle avtaler med leverandører og forretningsforbindelser. ► se del II, 2.1

Q19. Hva menes med analyse og hvor bred bør en slik analyse være? ► se del II, 2.1

Denne analysen er ment å være den første prosessen for å identifisere generelle områder for betydelig risiko i bedriftens egen virksomhet (for eksempel aktiviteter og produktlinjer) og forretningsforbindelser (inkludert hele leverandørkjeden eller verdikjeden). Analysen er ment å være bred og være en øvelse som hjelper bedriften å prioritere. Vurderingen (under del II, 2.2), refererer på den andre siden til en mer grundig prosess, der man forsøker å identifisere og kartlegge prioritert risiko knyttet til en bestemt forretningsaktivitet eller forhold. ► se vedlegg Q23-28

Hvordan analysen gjennomføres i praksis vil variere i henhold til bedriftens karakter, særlig det å analysere risiko gjennom forretningsforbindelser.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan en institusjonell investor bruke markedsundersøkelser og andre eksterne ressurser (sivilsamfunnsrapporter, media etc.) for å analysere risiko i investeringsporteføljen, mens en forhandler kan kartlegge leverandørkjeden og identifisere generelle risikoområder basert på spesifikke geografiske, sektorielle, produkt- eller virksomhetsfaktorer.

Men dersom en bedrift blir gjort oppmerksom på (for eksempel gjennom rapporter, interessentdialog, klageordninger) at en produktlinje eller innsatsfaktor er forbundet med en bestemt risiko, er det viktig å vurdere denne informasjonen sammen med annen informasjon som er innsamlet under analysen.

BOKS 4. HVOR PASSER KARTLEGGING AV LEVERANDØRKJEDE INN I ANALYSEN OG VURDERINGEN?

I analysen vil det være viktig for bedrifter å kartlegge overordnede operasjoner og strukturen i leverandørkjeden, for å identifisere hvilke aktiviteter, geografiske områder, produkter eller forretningsforbindelser som utgjør høyere risiko. Ettersom bedriften sirkler seg inn mot disse høyere risikoområdene, kan den etterpå utarbeide en mer detaljert kartlegging av faktiske, individuelle forretningsforbindelser, for å finne de forbindelsene der den må gjøre en vurdering.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

BOKS 4. HVOR PASSER KARTLEGGING AV LEVERANDØRKJEDE INN I ANALYSEN OG VURDERINGEN?

For eksempel kan en bilforhandler i analysen sin finne ut, basert på kjent informasjon i bransjen, at batteriene sannsynligvis har høyere risiko enn de andre komponentene. På dette tidspunktet er det lite sannsynlig at bedriften har detaljert informasjon om bestemte underleverandører og opprinnelsesland, slik at de kan gjennomføre en detaljert vurdering av batteriets leverandørkjede. Bedriften vil heller først samle mer informasjon om hvor batteriene faktisk blir laget, kartlegge høyrisikotrinn i leverandørkjeden for disse produktene, de sannsynlige opprinnelseslandene for materialene i batteriet, og kvaliteten og type aktsomhetsvurdering som er utført av underleverandører med høy risiko. Etter dette kan bedriften fortsette å prioritere individuelle forretningsforbindelser for grundigere vurdering og handling.

For eksempel, etter å ha sett gjennom sine produktlinjer, har en skobedrift identifisert at skinnsko er forbundet med betydelig risiko knyttet til arbeidsforhold og miljø i innfargingsprosessen. Bedriften kan da kartlegge bestemte forretningsforbindelser (for eksempel garverier) knyttet til lærproduksjonen, for å prioritere de leverandørene som opererer i høyere risikoområder, for videre vurdering.

Q20. Hva menes med bransjespesifikk, geografisk, produkt- og virksomhetsspesifikk risiko? ► *se del II, avsnitt 2.1*

Det å vurdere bransjerisiko, geografisk, produkt- og virksomhetsspesifikk risiko kan være nyttig i risikoanalysen av en bedrifts egne operasjoner, så vel som forretningsforbindelser. Disse risikofaktorene bestemmes av tidligere skade og nye problemstillinger.

- Bransjerisiko er risiko som er utbredt i en bransje globalt på grunn av bransjens egenskaper, dens aktiviteter, produkter og produksjonsprosesser. For eksempel er utvinningssektoren ofte knyttet til risiko for betydelig fotavtrykk på miljøet og påvirkning på lokalsamfunn. I sko- og klesbransjen, er risiko knyttet til respekt for faglige rettigheter (fagforeningsrettigheter), helse, miljø og sikkerhet og lave lønninger utbredt.¹⁰

10. Se OECD (2017a) for mer informasjon om risiko i sko- og klesbransjen; se OECD (2016c) for mer informasjon om risiko knyttet til utvinningsindustrien.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

- Produktrisiko er risiko knyttet til innsatsfaktorer eller produksjonsprosesser som brukes i utvikling eller bruk av bestemte produkter. For eksempel, har plagg med perler eller broderi høyere risiko for uformell sysselsetting og farlig arbeid, og telefoner og datamaskiner kan inneholde komponenter som står i fare for å være utvunnet fra konfliktområder.
- Geografisk risiko handler om forhold i et bestemt land som kan øke sannsynligheten for risiko i en bransje. Geografiske risikofaktorer er generelt de som er knyttet til regelverk (for eksempel ratifisering av internasjonale konvensjoner), styring (for eksempel inspeksjonsorganers kapasitet, nivå på rettssikkerhet og omfanget av korrupsjon), sosioøkonomisk kontekst (for eksempel fattigdom og utdanningsnivå, sårbarhet og diskriminering av befolkningsgrupper) og politisk kontekst (for eksempel dersom det er konflikt).
- Risiko på virksomhetsnivå er risiko knyttet til en bestemt bedrift, for eksempel svak styring, dårlig historikk med hensyn til å respektere menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, anti-korrupsjonsstandarter, miljøstandarter eller mangel på kultur rundt ansvarlig næringsliv.

Q21. Hva er eksempler på informasjonskilder for skrivebordskartleggingen?

► *se del II, avsnitt 2.1*

De fleste risikoer knyttet til bransje og produkt eller situasjoner i bestemte land er velkjente eller kan lett leses ut fra tilgjengelig informasjon. For eksempel er det som oftest tilstrekkelig kunnskap om farlige miljø- og helseskader knyttet til tekniske prosesser i en bransje.

Rapporter fra internasjonale organisasjoner, sivilsamfunnsorganisasjoner, nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner, myndighetsorganer, arbeidstakerforeninger og arbeidsgiver- og bransje-foreninger kan gi verdifull informasjon gjennom hele aktsomhetsvurderingen, men spesielt i analysefasen. Artikler fra media kan også gi en forståelse av den lokale, regionale og nasjonale sosiale og politiske situasjoner. ► *se vedlegg tabell 5 for en liste over dokumentbaserte ressurser*

Det er viktig for bedrifter å vurdere ressursenes nøyaktighet og troverdighet for å bruke dem i risikovurderingen. Dette gjelder spesielt for kilder bedriften har fått av andre, for eksempel «baseline»-vurderinger og undersøkelser utført av en partner, oppkjøpt bedrift, eller samarbeidende bedrift og andre sekundære kilder. Dette kan gjøres gjennom å bruke ulike metoder for å sammenlikne informasjonen med andre kilder, vurdere type informasjon og dens kilde, når den ble publisert og konsultere med tredjeparter som sivilsamfunnsorganisasjoner dersom man er i tvil. På den annen side trenger ikke informasjon som presenteres i eksterne rapporter å bli fullstendig verifisert før en bedrift kan bruke den som et utgangspunkt for å undersøke videre.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET,
LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

**TABELL 5. EKSEMPEL PÅ AVDELINGER OG FUNKSJONER SOM KAN VÆRE RELEVANTE
I GJENNOMFØRING AV AKTSOMHETSVURDERINGER**

Primærkilder

- Kontrakter, lisenser, relevant regulering og lovgivning, virksomhetsinterne retningslinjer som beskriver lov og regelverk som gjelder for prosjektet eller aktiviteten.
- «Baseline»-studier/konsekvensanalyser bestilt av andre parter, eller i tidligere faser av prosjektet.
- Data produsert av myndighetsorganer om sysselsetting, fattigdomsnivåer, helse og utdanningsstandarder, lønn, arbeidsforhold, helse, miljø og sikkerhet, etc.
- Folketellinger, data om inntekt og fattigdom (dette kan være upålitelig i noen utviklingsøkonomier).
- Kartlegging av land og annen informasjon om prosjektet eller aktiviteten.
- Nøkkelindikatorer samlet gjennom geografiske informasjonssystemer, kart og andre kilder.
- Annet eksisterende materiale eller arvet informasjon i tilfelle oppkjøp (hvis det finnes).
- Oversikter over klager og krav fra lokalsamfunn.

Sekundære kilder

- Studier og indekser av akademikere, nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner (NHRler), myndigheter og industrien.
- Studier og rapporter fra mellomstatlige organisasjoner, og multilaterale- og bilaterale utviklingsorganisasjoner.
- Studier og indekser utviklet av sivilsamfunnsorganisasjoner, samt fagforeninger på bransje-, nasjonalt eller internasjonalt nivå.
- Informasjon om samfunnsinvesteringer eller utviklingsprogrammer knyttet til andre næringsprosjekter i området eller regionen.
- Studier foretatt av lokalsamfunn, for eksempel urfolk eller deres representative organisasjoner, om viktige problemstillinger som kan være relevant for prosjektutvikling.
- Tilgjengelige rapporter utarbeidet av andre bedrifter som opererer i lokalområdet eller regionen.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

Q22. Hvordan kan informasjonsmangler håndteres? ► *se del II, 2.1 - 2.2*

Det finnes strategier som kan være nyttige for å takle mangel på informasjon om risiko knyttet til en bedrifts egne aktiviteter og forretningsforbindelser, som tar hensyn til aktuelle forhold og reelle begrensninger.

➔ FOR EKSEMPEL

- Klageordninger og andre tilsynsmekanismer (for eksempel nasjonale tilsynsordninger) kan opprettes for å varsle bedrifter om reell eller potensiell negativ påvirkning de kanskje ikke har identifisert selv. ► *se vedlegg Q54*
- Informasjon eller anklager om faktisk eller potensiell negativ påvirkning behøver ikke å være fullstendig verifisert for å føre til videre vurdering.
- Bedrifter kan engasjere seg med nøkkelinteressenter og eksperter for bedre å forstå bransje-, produkt- eller geografisk risiko, for eksempel gjennom rundebordskonferanser.

Start med de mest fremtredende risikoområdene som er identifisert ovenfor, gjennomfør gjentagende og stadig mer grundige vurderinger av prioriterte operasjoner, leverandører og andre forretningsforbindelser for å identifisere og kartlegge faktisk og potensiell negativ påvirkning. ► se del II, 2.2

Q23. Hvordan kan en bedrift vurdere risiko for negativ påvirkning fra egne aktiviteter?

► *se del II, 2.2*

I mange tilfeller utfører bedrifter allerede egenvurderinger eller bruker eksterne revisjoner eller inspeksjoner på viktige risikoer i sin bransje, og i noen tilfeller reguleres slike vurderinger i nasjonal lovgivning. Arbeidsinspeksjoner, miljøinspeksjoner som kreves for lisensiering, miljøkonsekvensutredninger, styringssystemer for anti-korrupsjon, «know-your-counterparty»-prosesser, finansielle revisjoner, konsekvensutredninger på menneskerettigheter, og prosesser knyttet til produktlisensiering er alle eksempler på vanlige risikovurderinger som en bedrift kanskje allerede utfører eller samarbeider med relevante myndigheter om. Bedrifter kan gjerne tilpasse eller komplementere vurderinger de allerede gjør, for å ta inn internasjonale standarder og anbefalinger om ansvarlighet.

I tillegg til standardvurderinger som en bedrift kanskje allerede gjør, kan det være nødvendig med ytterligere interne vurderinger for å forstå potensiell risiko eller reell negativ påvirkning knyttet til bedriftens egne aktiviteter. Dette for å sikre at bedriften etterlever forventningene til ansvarlig næringsliv i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan bedriften be om en ekstern gjennomgang av hvordan den har gjennomført sine retningslinjer knyttet til diskriminering og seksuell trakassering.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan et datterselskap utføre miljøkonsekvensvurderinger på egne aktiviteter og dele dem med et morselskap.

Q24. Hvordan kan en bedrift prioritere hvilke egne operasjoner eller forretningsforhold de skal vurdere først? ► *se del II, avsnitt 2.2*

For mange bedrifter, spesielt de store, vil det ikke være mulig å vurdere reell eller potensiell negativ påvirkning i alle operasjoner og forretningsforhold. Bedrifter kan prioritere de operasjonene eller forretningsforholdene der risiko for negativ påvirkning er høyest, for videre vurdering.

► *se del II, avsnitt 2.4 og vedlegg Q3 for veiledning på når påvirkning er mest vesentlig.*

Når man skal prioritere kan man vurdere om det følgende er tilfelle:

- Operasjoner, eller forretningsforbindelsens operasjoner, foregår i et land som har høy risiko (for eksempel konfliktområder, tilstedeværelse av sårbare grupper, svak rettsikkerhet, høy grad av korrupsjon, etc.).
- Operasjonen eller forretningsforholdet har en aktivitet eller produksjonsprosess som har høy risiko (preget av høy grad av uformelle ansettelse, bruk av farlige kjemikalier, bruk av tungt maskineri, etc.).
- Det er identifisert risiko i en tidligere vurdering.

Det er viktig at forretningsforbindelser kategoriseres som "høyrisiko" og prioriteres for videre vurdering på grunnlag av deres risikoprofil og ikke på grunn av deres forhold til bedriften.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan en elektronikkbedrift merke leverandører som driver utvinning av mineraler i konflikt- og høyrisikoområder som "høyrisiko", på tross av at elektronikkbedriften ikke har et direkte kontraktsforhold med disse leverandørene.

Til tider kan det være behov for ytterligere prioritering blant forretningsforbindelser med høy risiko. Dersom det er tilfelle kan bedriften, mens den jobber med å vurdere alle høyrisikoforbindelser, prioritere de forretningsforbindelser som bedriften i prosent kjøper mest fra (eller de landene den i prosent kjøper mest fra).

Q25. Hvordan kan en bedrift gjøre en vurdering av forretningsforbindelser som ble prioritert i analysen? ► *se del II, avsnitt 2.2*

I analysen identifiserer bedriften brede risikokategorier knyttet til sine forretningsforbindelser. Vurderingen er en mer detaljert evaluering av de prioriterte risikoene man fant i analysen. Eksempler på vurderinger kan være leverandørens egenvurderinger, inspeksjoner på stedet og revisjoner. Hvilken type vurdering en bedrift bruker, vil avhenge av type risiko.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

→ FOR EKSEMPEL

- Inspeksjoner på stedet kan være hensiktsmessig for å vurdere risiko knyttet til helse, miljø og sikkerhet, produktsikkerhet og miljøaspekter (samt annen risiko).
- Dokumentgjennomgang kan være hensiktsmessig når du vurderer bedriftens overholdelse av finansielle rapporteringsstandarder.
- Intervju med arbeidstakere og fokusgruppediskusjoner kan være hensiktsmessig når du vurderer arbeidsmiljø og menneskerettighetsrisiko, særlig med hensyn til de risikoene som er sensitive og generelt udokumenterte. Det er viktig å forstå at arbeidstakere kanskje ikke føler seg komfortable med å svare ærlig foran ledelsen. Derfor kan det være behov for at intervjuer og fokusgruppediskusjoner i noen tilfeller blir utført av pålitelige tredjeparter.
- Interessentdialog og konsultasjoner med relevante sivilsamfunnsorganisasjoner kan være hensiktsmessig når du vurderer bedriftens negative påvirkning på lokalsamfunn.

Q26. Hva kan en vurdering av forretningsforbindelser dekke og hvem skal gjennomføre vurderingene? ► *se del II, 2.2*

For de fleste typer risikoer vil en vurdering dekke følgende:

- Reell negativ påvirkning eller risiko for påvirkning som bedriftens forretningsforbindelser har forårsaket eller bidratt til (for eksempel usikker håndtering av kjemikalier og betaling av bestillinger til myndigheter), inkludert de som er knyttet til fremtidige prosjekter eller aktiviteter.
- Forretningsforbindelsenes kapasitet og villighet til å utføre aktsomhetsvurdering.
- Hvorvidt aktsomhetsvurderingen er tilstrekkelig utført, og hvorvidt bedriften eller forretningsforbindelsen har iverksatt tilstrekkelige tiltak for å forhindre og avbøte negativ påvirkning (for eksempel retningslinjer, styringssystemer for «compliance», vurderinger av underleverandører, oppgradering av anlegg, tilgang til klagemekanismer).

Det er nyttig at de som utfører vurderingene, innehar følgende kompetanse:

- Ekspertise på de relevante risikoområdene bedriften vurderer (for eksempel menneskerettigheter, helse og sikkerhet, korrupsjon), inkludert kunnskap om den beste metodikken for å identifisere reell og potensiell negativ påvirkning i lokal kontekst.
- Kunnskap om internasjonale og nasjonale standarder knyttet til den negative påvirkningen.
- Mulighet til å gjennomføre vurderingen i lokal kontekst (for eksempel språkkunnskaper).

Det er ikke sannsynlig at en og samme person vil ha overnevnte kompetanse på tvers av alle risikoområder og kontekster. Derfor kan det være lurt at vurderinger utføres av team som til sammen har den overnevnte kompetansen.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDEN OG FORRETNINGSFORBINDELSER

Q27. Når skal forretningsforbindelser vurderes? ► *se del II, 2.2*

Bedrifter oppfordres til å gjennomføre vurderinger:

- av eksisterende forretningsforbindelser med høy risiko (det vil si forretningsforbindelser som involverer geografiske områder, produkter eller bransjer som er knyttet til høy risiko for negativ påvirkning) som ennå ikke er vurdert.
- før inngåelse av nye høyrisiko forretningsforbindelser i siste produksjonsledd ✓
- når omstendighetene rundt en forretningsforbindelse med høy risiko har endret seg.

I noen tilfeller er risiko for negativ påvirkning så utbredt i en bestemt region, at det å vurdere forretningsforbindelser enkeltvis ikke gir noen ny informasjon. Dersom det er tilfelle kan bedriften velge å umiddelbart fokusere på å forebygge og avbøte negativ påvirkning.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan en bedrift få kunnskap om at seksuell trakassering er utbredt i en fri-handelssone/eksportorientert sone. Siden bedriften vet hvor vanskelig det er å identifisere konkrete hendelser med seksuell trakassering, kan den velge å ikke vurdere leverandørene først, men heller oppfordre leverandørene til å iverksette tiltak for å forhindre seksuell trakassering (for eksempel kursing av ledelsen).

I noen tilfeller foreligger det allerede troverdige vurderinger av forretningsforbindelser. Dersom det er tilgjengelig, oppfordres bedrifter til å gjennomgå sine funn, og deretter fokusere på å forebygge eller avbøte identifisert negativ påvirkning og følge med på fremgangen.

Q28. Hvordan kan bedrifter vurdere forretningsforbindelser de ikke har kontraktsforhold med? ► *se del II, 2.2*

Det finnes ulike verktøy og tilnærminger for å vurdere forretningsforbindelser med høy risiko, som kan hjelpe å overvinne utfordringer knyttet til synlighet og innflytelse, når bedriften ikke har et kontraktsforhold.

➔ **FOR EKSEMPEL**, for å forbedre synligheten, kan bedrifter:

- be forretningsforbindelser om å gi informasjon som er nødvendig for at bedriften kan vurdere risiko knyttet til deres leverandører og forretningsforbindelser, som informasjon om underleverandører og underentreprise, eller opprinnelsesland. Bedrifter kan opprette og bruke rapporteringsmaler som er felles for bransjen, for å redusere unødig byrde på forretningsforbindelsene. ► *se vedlegg Q12*
- bruke en eksisterende sporbarhets- eller «chain of custody»-ordning¹¹ for å synliggjøre forretningsforbindelser lenger ned i leverandørkjeden. Dette er mest relevant for produktorienterte bedrifter med fysiske leverandørkjeder.

11. Sporbarhet er prosessen som omfatter at bedrifter sporer råvarer, materialer og produkter gjennom leverandørkjeden.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDEN OG FORRETNINGSFORBINDELSER

For å vurdere forretningsforbindelser lenger ned i leverandørkjeden, kan bedriften, der det er mulig:

- bruke eksisterende troverdige vurderinger av forretningsforbindelser lenger ned i leverandørkjeden, for eksempel vurderinger som er delt gjennom et samarbeidsinitiativ eller videresendt i kjeden gjennom det som kalles «cascading disclosure» eller «flow down provisions»¹² i skrevne kontrakter og avtaler.
- dersom det ikke foreligger troverdige vurderinger, gjennom informasjon som er videresendt i kjeden, eller gjennom sporbarhet, kan bedriften identifisere forretningsforbindelser den har felles med andre i bransjen, for å gjennomføre eller bestille vurdering av felles forretningsforbindelser.
- vurdere aktsomhetsvurderingen til forretningsforbindelser som opererer på viktige kontrollpunkt i leverandørkjeden. ► se boks 5

BOKS 5. INVOLVERING AV FORRETNINGSFORBINDELSER SOM OPERERER PÅ KONTROLLPUNKT I LEVERANDØRKJEDEN

Bedrifter kan identifisere kontrollpunkt (noen ganger kalt «innsnevring» eller «choke points») ved å se etter:

- sentrale endringspunkter i leverandørkjeden der sporbarhet eller «chain of custody»-informasjon kan aggregeres eller gå tapt.
- antall aktører, for eksempel der det er relativt få bedrifter som prosesserer eller håndterer et betydelig antall innsatsfaktorer som de sender videre ned en leverandørkjede.
- det stedet mot slutten av leverandørkjeden der bedriftene har størst innflytelse.
- steder i kjeden der system- og revisjonsprogrammer allerede eksisterer, for å utnytte disse systemene og unngå duplisering.

Bedrifter på «kontrollpunkt» vil sannsynligvis ha større synlighet og/eller innflytelse over sine egne leverandører og forretningsforbindelser lenger ned i leverandørkjeden enn virksomheter nærmere forbrukere eller sluttbrukere. Det å gjennomføre aktsomhetsvurderinger på bedrifter på kontrollpunkt for å avgjøre om de igjen gjør aktsomhetsvurderinger i tråd med denne veiledningen, kan gi større tro på at risiko for skade direkte forbundet med leverandører er identifisert, forebygget og avbøtet. Det å identifisere og engasjere kontrollpunkt kan utføres gjennom: å inkludere i kontrakter med leverandør og forretningsforbindelser; krav om at kontrollpunkt identifiseres (konfidensielt); og ved å spørre leverandører/forretningsforbindelser om å handle med «kontrollpunktsbedrifter» som etterlever forventningene i denne veilederen. Og i tillegg ved å bruke konfidensielle informasjonsdelingssystemer på leverandører og/eller gjennom bransjeomfattende ordninger som gir informasjon om aktører lenger ned i leverandørkjeden. (konfidensielt); og ved å spørre leverandører/forretningsforbindelser om å handle med «kontrollpunktsbedrifter» som etterlever forventningene i denne veilederen. Og i tillegg ved å bruke konfidensielle informasjonsdelingssystemer på leverandører og/eller gjennom bransjeomfattende ordninger som gir informasjon om aktører lenger ned i leverandørkjeden.

12. «Cascading disclosure» refererer til når en bedrift gir informasjon til kunden, som igjen gir det videre til sin kunde; en «flow down provision» er en leveranse som inngår i en kontrakt som er inkorporert i kontrakter med underleverandører.

Vurder bedriftens involvering i faktisk eller potensiell negativ påvirkning for å fastslå riktig respons. Vurder spesifikt om bedriften: (a) forårsaket (eller ville forårsaket) den negative påvirkningen; eller (b) bidro (eller ville bidratt) til den negative påvirkningen; eller om (c) den negative påvirkningen er (eller ville vært) direkte forbundet med bedriften, produkter eller tjenester fra en forretningsforbindelse. ► se del II, 2.3

Q29. Hva menes med negativ påvirkning som en bedrift har "forårsaket" eller "bidratt til", eller som er "direkte forbundet med" dens virksomhet, produkter eller tjenester fra en forretningsforbindelse? ► se del II, 2.3

Forårsake: En bedrift "forårsaker" negativ påvirkning dersom bedriftens virksomhet alene er tilstrekkelig for at påvirkningen skjer.

➔ **FOR EKSEMPEL** dersom en bedrift diskriminerer kvinner eller etniske minoriteter i ansettelse eller hvis en bedrift betaler bestikkelse til en utenlandsk offentlig tjenesteperson.

Bidra: En bedrift "bidrar til" en påvirkning dersom dens aktiviteter, i kombinasjon med aktiviteter fra andre enheter, forårsaker påvirkningen, eller hvis bedriftens aktiviteter forårsaker, fasiliteter eller stimulerer en annen enhet til å forårsake negativ påvirkning. Bidraget må være betydelig, hvilket betyr at det ikke inkluderer mindre eller trivielle bidrag.

For å avgjøre når bidraget kan anses å være betydelig og forståelsen rundt når virksomhetens handlinger kan ha forårsaket, fasilitert eller stimulert en annen enhet til å forårsake negativ påvirkning, må man vurdere flere faktorer. Man kan vurdere:

- i hvilken grad bedriften kan ha oppmuntret til eller gitt grunnlag for negativ påvirkning av en annen enhet, det vil si i hvilken grad aktiviteten økte risikoen for skaden som oppsto.
- i hvilken grad bedriften kunne eller burde ha kjent til den negative påvirkningen eller potensialet for negativ påvirkning, det vil si graden av forutsigbarhet.
- i hvilken grad noen av bedriftens aktiviteter faktisk avbøtet skaden eller reduserte risikoen for at skaden skulle skje.

Det faktum at en forretningsforbindelse eller aktivitet eksisterer, og i seg selv har en iboende mulighet for at negativ påvirkning kan skje, representerer ikke nødvendigvis i seg selv et bidrag. Aktiviteten det er snakk om bør vesentlig øke risiko for negativ påvirkning.

➔ **FOR EKSEMPEL**, dersom en forhandler setter svært korte ledetider for leveranse av et produkt til tross for at den vet fra lignende produkter tidligere at produksjonstiden ikke er gjennomførbar, og samtidig begrenser bruk av forhåndsgodkjent underentreprise.

- Handlingen med å sette en kortere ledetid enn det som er gjennomførbart og begrense bruken av underentreprise økte risiko for overdreven overtid hos produsenten.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

- Påvirkningen kan i høy grad ha vært forutsigbar, fordi forhandleren visste at ledetiden ikke hadde vært gjennomførbart for liknende produkter tidligere, og at korte ledetider ofte fører til overdreven bruk av overtid i bransjen.
- Dersom det ikke ble gjennomført noen avbøtende tiltak for å redusere risikoen for at skaden skulle oppstå, kan forhandleren ha bidratt til overdreven bruk av overtid hos produsenten.

➔ **FOR EKSEMPEL** i vurdering av en investor innen aktiv eierkapital («private equity») som investerer i et stålværk. Investoren sitter i stålværkets styre og samhandler regelmessig med ledelsen. Investoren stemmer imot å installere kostbart utstyr som renser avløpsvann fra verket. Som et resultat av mangel på rensing, blir drikkevannet til lokalsamfunnet forurensnet.

- Det å oppfordre prosjektledelsen til ikke å installere teknologi som kan hindre eller redusere miljøbelastning på vannressursene øker risikoen for negativ påvirkning.
- Graden av forutsigbarhet kan være høy hvis det er kjent blant fagfolk innen miljøledelse i stålintustrien at vannrenningsutstyr er nødvendig for å unngå forurensning av drikkevann.
- Hvis investoren foretok en aktsomhetsvurdering og støttet en alternativ behandlingsplan for avløpsvannet, ville risikoen for forurensning av vannforsyningen og forutsigbarheten av påvirkningen vært lavere. Det kunne ha gjort at investoren ikke lenger kunne sies å ha bidratt.

Direkte forbundet: "Forbindelser" er definert av forholdet mellom skaden og bedriftens produkter, tjenester eller virksomhet via en annen bedrift (det vil si forretningsforbindelse). "Direkte forbundet" er begrenset til forhold i kontrakten, slik som "direkte innkjøp/sourcing".

➔ **FOR EKSEMPEL**, hvis en bedrift kjøper kobolt som brukes i produktene, og som utvinnes ved hjelp av barnearbeid, kan bedriften være direkte forbundet til den negative påvirkningen (det vil si barnearbeid). I dette tilfellet har bedriften ikke forårsaket eller bidratt til den negative påvirkningen selv, men det kan allikevel være en direkte forbindelse mellom bedriftens produkter og den negative påvirkningen, gjennom forretningsforbindelsene som er involvert i bedriftens koboltkjøp (det vil si med smelteverk, forhandler, samt gruveselskapet som bruker barnearbeid).

En bedrifts forhold til negativ påvirkning er ikke statisk. Det kan forandre seg, for eksempel dersom situasjonen utvikler seg, og i hvilken grad aktsomhetsvurderinger og skritt som tas for å håndtere identifisert risiko og skade reduserer risiko for at skaden oppstår.

Generelt forårsaker en bedrift mest sannsynlig negativ påvirkning når det er snakk om aktiviteter knyttet til egen virksomhet, og er direkte forbundet til negativ påvirkning forårsaket av forretningsforbindelser. Bidrag kan skje gjennom aktivitet knyttet til en bedrifts virksomhet eller gjennom en forretningsforbindelse.

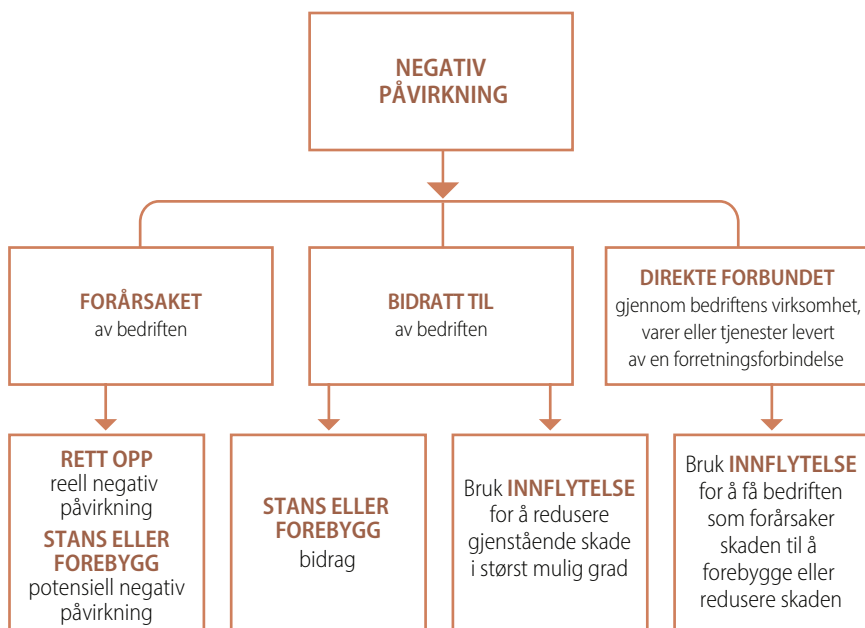
KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET, LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

Ovennevnte karakteriseringer er ikke ment å overstyre eventuelle juridiske ansvarsprosesser. Nasjonal lovgivning kan ha spesifikke tilnærminger eller regler for å bestemme forholdet til skaden, for å plassere juridisk ansvar. For eksempel vil bedrifter som er dømt for ulovlige bestikklser anses å ha forårsaket eller bidratt til skaden i henhold til nasjonal korrupsjonslovgivning.

Q30. Hvorfor har det noen betydning på hvilken måte en bedrift er involvert med negativ påvirkning? ► *se del II, 2.3*

Forholdet mellom en bedrift og negativ påvirkning (det vil si om den har forårsaket eller bidratt til, eller om bedriften er direkte forbundet gjennom en forretningsforbindelse) er et viktig hensyn som avgjør hvordan en bedrift skal reagere på en påvirkning, og om bedriften er ansvarlig for å rette opp, eller samarbeide om å rette opp. ► *se figur 2*

FIGUR 2. HÅNDTERING AV NEGATIV PÅVIRKNING

Note: Mer konkret veiledning rundt håndtering av menneskerettighetsbrudd finnes i OECD (2011), kapittel IV.

KARTLEGG OG VURDER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE UT FRA EGEN VIRKSOMHET,
LEVERANDØRKJEDE OG FORRETNINGSFORBINDELSER

Basert på informasjonen som er tilegnet om faktisk og potensiell negativ påvirkning, prioriter, når det er nødvendig, de viktigste risikoene og påvirkningene for tiltak, basert på alvorlighetsgrad og sannsynlighet. Prioritering er relevant der det ikke er mulig å rette opp all potensiell og faktisk negativ påvirkning umiddelbart. Når de viktigste påvirkningene er identifisert og håndtert, bør bedriften gå videre til å håndtere mindre vesentlig påvirkning. ► se del II, 2.4

Q31. Hvordan kan en bedrift prioritere mellom tiltak når den ønsker å forebygge og avbøte negativ påvirkning av sin virksomhet og forretningsforbindelse?

► Se del I, Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger - Aktsomhetsvurderinger kan innebære prioritering (risikobasert); del II, 2.4

Når du prioriterer tiltak for å respondere, er betydningen av den faktiske eller potensielle skaden det viktigste.¹⁴ Det er imidlertid viktig å anerkjenne at bedrifter kan være eksponert for en rekke betydningsfulle skader, derfor kan man sekundært vurdere skadens umiddelbarhet.

➔ **FOR EKSEMPEL**, dersom en fabrikk befinner seg i umiddelbar fare for brann på grunn av farlige elektriske systemer, så prioriteres det å sikre bygningen og gjøre arbeidstakerne klar over hvordan de skal reagere i tilfelle brann, før man håndterer en risiko for vannforurensning som er potensielt like alvorlig, men ikke forventet å skje innen de neste fem årene.

14. Når det gjelder prioritering av menneskerettigheter, er alvorlighetsgraden viktigere enn sannsynligheten.

STANS, FOREBYGG ELLER REDUSER NEGATIV PÅVIRKNING/SKADE

Stanse aktiviteter som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv, basert på bedriftens vurdering av forbindelsen med den negative påvirkningen, som i punkt 2.3 ovenfor. Utarbeid og gjennomfør planer som er egnet for å forebygge og avbøte potensiell (fremtidig) negativ påvirkning. ► se del II, 3.1

Q32. Hva er forskjellen mellom å forebygge negativ påvirkning og avbøte negativ påvirkning? ► se del II, 3.1

Forebygging refererer til aktiviteter som skal unngå at negativ påvirkning oppstår i første omgang (for eksempel som reduserer risiko for at en skade skjer); mens **avbøting** refererer til aktiviteter som reduserer skaden når den har oppstått. Forebygging er det primære målet med aktsomhetsvurderinger.

→ FOR EKSEMPEL

- I arbeid med helse, miljø og sikkerhet er fjerning av fare anerkjent som den beste måten å forebygge ulykker og helseskade på i første omgang.
- Installering av vannrensing kan redusere forurensning av vann ved å redusere mengden avløpsvann.

→ FOR EKSEMPEL

- Det å samarbeide i høyrisikoområder for å trene lokale bedrifter i å stå imot bestikklser, samt styrke myndighetens kapasitet til å overvåke og håndheve anti-bestikkelseslover, kan bidra til å forhindre bestikklser i fremtiden.
- Det å samarbeide med påtalemyndigheter om å bekjempe bestikklser og rapportere hvilke tjenestepersoner som ba om bestikklser kan redusere effekten av bestikkelse.

Q33. Hva er forskjellen mellom å forebygge negativ påvirkning og avbøte negativ påvirkning? ► *se del II, 3.1*

Først og fremst bør bedrifter stanse aktiviteter som forårsaker eller bidrar til skade.

Det finnes en rekke tiltak som en bedrift kan iverksette for å forebygge eller avbøte fremtidig skade fra egen virksomhet.

→ FOR EKSEMPEL

- Tilpasningstiltak: Av og til kan tilpasning av enkelte sider av bedriftens virksomhet, produkter eller tjenester være nødvendig for å hindre eller avbøte skade. For eksempel, omplassere en oljerørledning for å unngå potensiell helserisiko for lokalsamfunn eller endring av produksjonsprosesser for å unngå bruk av giftig stoffer.
- Oppgradering av anlegg: Noen skader kan bare forebygges ved å investere i anleggs- og utstysforbedringer. Slike investeringer kan omfatte: belysning, ventilasjon, tilgang til brannutganger, nytt maskineri, teknologi for å kontrollere skade, etc.
- Retningslinjer: Utvikling av retningslinjer og tilhørende protokoller for gjennomføring, kan i seg selv være et middel for å hindre skade fra å oppstå. For eksempel kan retningslinjer mot å diskriminere i ansettelsesprosessen og andre prosesser rundt ansettelser, bidra til å forbygge diskriminering. ► *se del II 1.1-1.2*
- Opplæring: Effektiv opplæring av arbeidstakere, ansatte og ledelse kan forhindre at skade oppstår. Opplæring kan dekke et bredt spekter av problemstillinger, slik som, men ikke begrenset til, bedriftens retningslinjer og protokoller, forpliktelser knyttet til lover og regler, sikker håndtering av maskiner, kjemikalier, etc., og bevisstgjøring på hvordan identifisere risiko. ► *se del II, 1.2 (f); 1,3 (d)*
- Røde flaggsystemer: Dette innebærer å identifisere «røde flagg» eller risikoindikatorer, og utvikle prosedyrer som bedriften skal følge hvis det er identifisert risiko for å forårsake eller bidra til skade.
- Adressere systemiske problemstillinger: Bedrifter har fortsatt ansvar for å motvirke skade de forårsaker eller bidrar til, selv om systemiske problemstillinger er utbredt der de har virksomhet. Selv om det ikke er bedriftens ansvar å løse systemiske problemstillinger på samfunnsnivå, kan bedrifter finne ut at det å håndtere slike utfordringer kan være effektivt for å forebygge eller avbøte skade. ► *se boks 6 for utdypende informasjon om hvordan håndtere systemisk risiko*

BOKS 6. ADRESSERE SYSTEMISKE PROBLEMSTILLINGER

Systemiske problemstillinger er problemstillinger eller utfordringer som er utbredt i en spesifikk kontekst og som oppstår som følge av grunnleggende problemer utenfor bedriftens umiddelbare kontroll. Men det øker allikevel risikoen for negativ påvirkning i bedriftens egen virksomhet eller leverandørkjede. Systemisk risiko kan oppstå på grunn av styringssvikt, og myndighetenes manglende oppfyllelse av sin plikt til å håndheve lover og beskytte menneskerettigheter. Eksempel på systemiske problemstillinger er dårlig skoletilgang og høy grad av fattigdom, som kan øke risiko for barnearbeid, omfattende bestikkelser og korrupsjon blant myndigheter, systematisk diskriminering av minoritetsgrupper og utbredt trakassering og misbruk av kvinner og jenter i samfunnet. Selv om bedrifter ikke er ansvarlige for myndighetenes svikt, vil beslutningen om å gjennomføre aktiviteter i en kontekst der det er systemisk risiko styrke hvilken type, og omfanget av, aktsomhetsvurderinger som må gjennomføres. Det finnes en rekke måter bedrifter kan takle risiko knyttet til systemiske problemstillinger. For eksempel kan bedrifter:

- **Samarbeide på tvers av bransjer** - Systemisk risiko berører ofte mange bransjer innenfor en gitt kontekst. Derfor kan bedriftene velge å samordne seg og samarbeide på tvers av bransjer for å skalere opp effektive forebyggende og avbøtende tiltak. På denne måten blir problemet ikke bare dyttet fra en bransje til en annen.*
- **Engasjere myndigheter** – Ved å erkjenne at det er juridiske og praktiske begrensninger der myndighetene ikke oppfyller sin plikt til å beskytte, kan bedrifter bruke sin innflytelse på myndigheter (lokalt eller nasjonalt) for å oppmuntre til endring, for eksempel gjennom bedre håndheving av lover og reguleringer, eller tilrettelegging for ansvarlig næringsliv. Dette kan gjøres gjennom en rekke tiltak, for eksempel åpne brev til myndighetene, engasjement gjennom flerpartsinitiativ, dialogdeltakelse, etc. Bedrifter kan også engasjere seg med myndigheter i egne land og oppfordre dem til å være talspersoner for ansvarlig næringsliv.
- **Identifisere eksisterende, effektive tiltak** - For felles bransjerisiko kan bedrifter kanskje trekke på anbefalte forebyggende og avbøtende tiltak utviklet av myndigheter, bransjeforeninger, flerpartsinitiativ eller andre i bransjen. Gjennom å identifisere eksisterende initiativ og deres mål, kan bedriften få hjelp til å forstå hvordan den kan bruke eksisterende strategier for å forebygge og avbøte systemisk risiko. For eksempel kan en bedrift knytte seg til allerede eksisterende klageordninger i samfunnet.

Det kan ta lang tid før man oppnår resultater i arbeidet med å løse systemiske problemstillinger. Men dette bør ikke underminere eller motvirke tiltak for å prøve å håndtere systemiske problemstillinger. Likevel bør bedrifter, som opererer i kontekster der systemiske problemstillinger fører til skade i egen virksomhet og leverandørkjede, være forberedt på å være åpne om hvorfor de velger å bli, og vurdere om de er i stand til på forsvarlig vis å fortsette å operere eller handle fra slike områder, mens de gjennomfører tiltakene nevnt over. I mange tilfeller vil det være nødvendig med økt innsats for å overvåke og forhindre negativ påvirkning i egen virksomhet eller leverandørkjede mens de samtidig forsøker å adressere de systemiske problemstillingene.

* For eksempel, i sammenhenger der barnearbeid er en systemisk risiko, kan det være enkelt å eliminere barnearbeid fra en bransje og skyve barna inn i sysselsetting i en annen. Derfor oppfordres det til tverrsektorielle tilnærminger.

Utvikle og implementere planer basert på bedriftens prioritering (se avsnitt 2.4), for å forsøke å forebygge eller avbøte faktisk eller potensiell negativ påvirkning på ansvarlig næringsliv, som er direkte forbundet med bedriftens virksomhet, produkter eller tjenester fra forretningsforbindelser. ► se del II, 3.2

Q34. Hvordan kan en bedrift forsøke å forebygge og avbøte faktisk eller potensiell negativ påvirkning som er direkte forbundet med egen virksomhet, produkter eller tjenester fra forretningsforbindelser? ► se del II, 3.2

Forventningen om at bedrifter forsøker å forebygge eller avbøte negativ påvirkning, direkte knyttet til deres virksomhet, produkter eller tjenester fra forretningsforbindelser, er ikke ment å flytte ansvar fra bedriften som forårsaker eller bidrar til negativ påvirkning over på bedriften den har en forretningsforbindelse med.¹⁵ Ansvaret for påvirkningen forblir hos enheten eller enhetene som forårsaker eller bidrar til påvirkningen.¹⁶ Men selv om bedriften kanskje ikke kan håndtere påvirkningen selv, bør den forsøke å få sin forretningsforbindelse til å forebygge eller avbøte skaden. ► se del I, *Kjennetegn på aktsomhetsvurderinger - Aktsomhetsvurderinger flytter ikke ansvar*

I den forbindelse kan handlinger som forsøker å forebygge og avbøte negativ påvirkning fra en forretningsforbindelse inkludere:

- Endring av virksomheten eller aktiviteter for å forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til bedriftens forretningsforbindelser. ► se vedlegg Q35
- Bruke innflytelse for å påvirke endring i den praksisen som forårsaker skaden(e) i den grad det er mulig. ► se vedlegg Q36-37
- Støtte forretningsforbindelser i forebygging eller avbøting av skade(r). ► se vedlegg Q38
- Avslutte forretningsforholdet. ► se vedlegg Q39
- Adressere systemiske problemstillinger. ► se boks 6

Q35. Hvordan kan en bedrift endre sine operasjoner eller aktiviteter for å forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til forretningsforbindelser? ► se del II, 3.2

Mange av styringssystemene som en bedrift etablerer i henhold til del II, 1.1 i veilederen, vil forebygge og avbøte påvirkning i leverandørkjeden enten ved å redusere sannsynligheten for å bli involvert med høyrisikoforbindelser i første omgang, eller ved å øke innflytelsen over nye leverandører/forretningsforbindelser. Dette kan inkludere tiltak for å bygge ansvarlighet inn i forretningsforbindelsen, som å etablere prekvalifisering eller tildelingskriterier basert på ansvarlig næringsliv.

Ytterligere tiltak som en bedrift kan iverksette for å forebygge og redusere skade knyttet til dets forretningsforbindelse innebærer tilpasning eller endring av ulike deler av virksomheten, produktene eller tjenester.

15. OECD (2011), kapittel II, punkt 12.

16. Ibid.

For eksempel kan det å inkorporere hensyn fra aktsomhetsvurderingen i produktdesign bidra til å unngå fremtidig risiko. Det kan gjøres ved å vurdere potensiell risiko knyttet til ansvarlighet på lik linje som man vurderer forhold som egnethet, kostnad og etterspørsel, og i avgjørelsen om man skal ta et produkt fra design til utvikling.

Q36. Hvordan kan en bedrift bruke sin innflytelse? ► *se del II, 3.2 (c) - (e)*

Innflytelse anses å foreligge «når selskapet har evnen til å få i stand en endring i de urettmessige praksisene til enheten som forårsaker skaden.»¹⁷ Hvordan en bedrift skal bruke innflytelsen sin vil avhenge av skaden det er snakk om, graden av innflytelse en bedrift har med dens forretningsforbindelse og andre egenskaper som er spesifikke for bransjen og/eller forretningsforholdet. Bedrifter kan også bruke ulike tilnærminger i sin innflytelse.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan bruk av innflytelse inkludere, ettersom det er relevant for bransjen og den spesifikke situasjonen:

- Involvering med forretningsforbindelsen for å oppfordre dem til å forebygge og/eller avbøte skade gjennom brev, e-post, telefonsamtaler eller møter ansikt til ansikt med forretningsforbindelsen på operasjonelt, ledelses- og/eller styrenivå for å uttrykke bedriftens syn på ansvarlighet.
- Bygge forventninger rundt ansvarlighet og aktsomhetsvurderinger inn i kommersielle kontrakter.
- Koble forretningsinsentiver, som for eksempel langsiktige kontrakter og fremtidige bestillinger, til ytelse rundt ansvarlighet.
- For investorer, møte opp og ta ordet på generalforsamlinger for å uttrykke holdning til ansvarlighet, og bruke stemmeretten til å uttrykke holdning til ansvarlighet. Be om informasjon fra, og involvere seg med, bedriftene det investeres i for å skaffe relevant informasjon og gjøre det klart hvilke forventninger som gjelder.
- Involvering med lovgivere og de som legger rammebetingelser om ansvarlighet, slik at de kan få til endring i den bedriftspraksisen som forårsaker skaden.
- Kommunisere at det er en mulighet for at forretningsforholdet avsluttes dersom forventningene rundt ansvarlighet ikke respekteres (for eksempel gjennom kontraktsklausuler, retningslinjer, møte med ledelsen hos forretningsforbindelsen).

Noen ganger kan en bedrift møte begrensninger i bruk av innflytelse eller kanskje ikke ha innflytelse på egen hånd. ► *se vedlegg Q37*

17. OECD (2011), *Kommentarer til Overordnede retningslinjer, punkt 19 (s. 21)*.

Q37. Hvordan kan mangel på innflytelse håndteres?

Når en bedrift mangler innflytelse over sine forretningsforbindelser, kan den forsøke å øke sin innflytelse så langt det er mulig.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan bedriften:

- Introdusere ansvarlighet og forventninger om aktsomhetsvurderinger i kommersielle kontrakter.
- Skape kommersielle incentiver knyttet til kriterier for ansvarlighet.
- Etablere langsiktige relasjoner med sine leverandører eller forretningsforbindelser.

Bedrifter som ikke har innflytelse over sine forretningsforbindelser, kan øke sin innflytelse i den grad det er praktisk mulig, ved å kommunisere felles forventninger og gjennomføre aktiviteter i samarbeid med andre.

➔ **FOR EKSEMPEL**

- Bedrifter som handler med samme leverandør kan utvikle og dele felles krav til ansvarlighet overfor leverandøren. Tilsvarende kan bedrifter som handler fra samme leverandør bruke sin samlede innflytelse for å oppmuntre leverandøren til å iverksette effektive forbedringstiltak, med behørig hensyn til konkurranselovgivning. ➤ *se vedlegg Q13*
- Bedrifter i samme bransje kan jobbe på bransje- eller regionalt nivå for å identifisere og involvere leverandører som befinner seg på felles «kontrollpunkt» i bransjens leverandørkjede.
- Bedrifter kan delta i geografiske eller temaspesifikke initiativ, som forsøker å forebygge og avbøte negativ påvirkning på de identifiserte områdene (for eksempel rundebord knyttet til ett land, en varekategori eller en bransje, flerpartsinitiativ og programmer på bakken).
- Minoritetsinvestorer kan skrive et felles brev til et selskap de investerer i, som viser forventninger knyttet til ansvarlighet, og oppfordre selskapet til å forebygge/avbøte påvirkning der det er relevant.

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap anerkjenner også at «det finnes praktiske begrensninger for selskapers muligheter til å få i stand endringer i atferden til leverandørene sine.»¹⁸ I tillegg kan lover rundt eierstyring og selskapsledelse i noen tilfeller begrense en bedrifts mulighet til å kontrollere eller påvirke atferd, som mellom aksjonærer og bedrifter det investeres i, styre og ledelse, samt morselskap og datterselskap og/eller fellesforetak («joint ventures»). Når en bedrift vurderer hva den kan gjøre for å overtale en forretningsforbindelse som forårsaker skade til å handle, er det nyttig å vurdere hvor stor innflytelse bedriften har over forbindelsen. Men uansett innflytelse har bedriften et ansvar for å utføre aktsomhetsvurdering, og faktisk bruke den innflytelsen den måtte ha.

18. OECD (2011), *Kommentarer til Overordnede retningslinjer, punkt 21 (s. 24)*.

Q38. Hvordan kan en bedrift støtte en forretningsforbindelse i forebygging eller avbøting av skade? ► *se del II, 3.2 (b) og 3.2 (g)*

En bedrift kan støtte sine forretningsforbindelser i gjennomføringen av tiltak under del II, 3.2 av veiledningen.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan en bedrift:

- Danne partnerskap med leverandører/forretningsforbindelser for å utvikle og gjennomføre forbedringsplaner («corrective action plans» CAP) med tydelige tidsfrister og mål.
- Gi faglig veiledning til leverandører/forretningsforbindelser - for eksempel i form av opplæring, oppgradering av styringssystemer, etc.
- Tilrettelegge for at leverandører/forretningsforbindelser kan delta i brede bransje- eller regionale initiativ som forebygger skade.
- Tilrettelegge for kontakt mellom leverandører/forretningsforbindelser og lokale tjenesteleverandører.
- Tilrettelegge for tilgang til finansiering for leverandører/forretningsforbindelser for å hjelpe å gjennomføre forbedringsplaner, for eksempel gjennom direkte finansiering, lavrentelån, garantier for fremtidig handel og hjelp til å sikre finansiering.

Q39. Hvordan kan en bedrift avslutte en kontrakt? ► *se del II, 3.2 (h)*

Som nevnt i veilederen kan det å avslutte en kontrakt med en forretningsforbindelse være hensiktsmessig som en siste utvei, etter mislykkede forsøk på å forebygge eller avbøte alvorlig negativ påvirkning. Dette kan være tilfelle når skaden ikke kan rettes opp; der det ikke er rimelig å forvente endring; eller når det er identifisert alvorlig skade eller risiko for skade og bedriften som forårsaker den ikke tar umiddelbare skritt for å forebygge eller avbøte den. En reell mulighet for at kontrakten kan sies opp er i mange tilfeller nødvendig for at en bedrifts innflytelse skal være effektiv. I disse situasjonene bør bedriften også vurdere og håndtere de potensielt negative konsekvensene av en beslutning om å avslutte forretningsforholdet. Dersom en bedrift finner ut at det å avslutte er det mest hensiktsmessige tiltaket, er det en rekke tiltak den kan ta for å sikre at prosessen er ansvarlig. ► *se del II, 3.2 (h)*

➔ **FOR EKSEMPEL**, bedriften:

- Bør overholde nasjonale lover, internasjonale arbeidslivsstandarter og vilkårene for kollektive forhandlinger.
- Kan forklare forretningspartneren hvilke ulike tiltak den vil iverksette før den avslutter kontrakten.
- Kan gi detaljert informasjon om begrunnelse for hvorfor kontrakten avsluttes til ledelsen og til fagforeningen, der det finnes.
- Bør, der det er mulig, gi tilstrekkelig varsel om at forretningsforholdet vil avsluttes.¹⁹

19. I tilfeller der alvorlig skade har blitt identifisert, eller der bedriften ikke anser forebygging eller avbøting av skaden som mulig, kan det hende det ikke er mulig for bedriften å gi tilstrekkelig varsel til forretningsforbindelsen.

I enkelte tilfeller er det ikke praktisk mulig for en bedrift å avslutte et forretningsforhold.

→ **FOR EKSEMPEL**

- Der forretningsforholdet har betingelser bundet av kontrakt eller praktiske hensyn (for eksempel investering i en samlet portefølje, der kundene til en «investment manager» ikke er enige om at forretningsforholdet skal avsluttes, en kontrakt med faste betingelser for avtaletid).
- Hvor leverandøren er en avgjørende forretningsforbindelse²⁰ (for eksempel et sjeldent mineral som er viktig i et kjerneprodukt, og som kun er tilgjengelig fra en liten gruppe leverandører som opererer i et høyrisikoområde).

I disse tilfellene anbefales det at bedrifter rapporterer om forholdene internt, fortsetter å følge med på forretningsforholdet, for eksempel gjennom å opprette en kunnskapsdatabase, og å revurdere beslutningen om å fortsette forretningsforholdet dersom forholdene endres, eller som del av bedriftens langsiktige strategi for systematisk å reagere på all negativ påvirkning. Det kan også være i bedriftens interesse å forklare beslutningen om ikke å avslutte forretningsforholdet, hvordan denne avgjørelsen stemmer overens med deres retningslinjer og prioriteringer, hvilke tiltak som blir tatt i bruk for å utøve innflytelse i forsøk på å redusere påvirkningen, og hvordan bedriften vil fortsette å følge forretningsforholdet i fremtiden.

Q40. Hvordan kan en bedrift forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til forretningsforbindelser den ikke har et kontraktsforhold med? ► se del II, 3.2 (g)

Det finnes en rekke måter som en bedrift kan forsøke å forebygge og avbøte negativ påvirkning knyttet til forretningsforbindelser den ikke har et kontraktsforhold med.

→ **FOR EKSEMPEL** kan bedrifter:

- Be forretningsforbindelser den har kontrakt med om å bruke forretningsforbindelser som har blitt forhåndskvalifisert.
- Rette handel, eller annen form for forretningsvirksomhet, mot forretningsforbindelser som opererer på kontrollpunkt i leverandørkjeden, som har troverdig aktsomhetsvurderinger for sine leverandører (i sammenheng med leverandørkjeder).
► se vedlegg boks 5
- Identifisere og jobbe direkte med forretningsforbindelser med høy risiko, som bedriften ikke har et kontraktsmessig forhold til, for å forebygge og avbøte skade på samme måte som beskrevet under Q34 over.

20. Et forhold kan anses som avgjørende dersom det er snakk om et produkt eller en tjeneste som er avgjørende for bedriftens virksomhet, og der det ikke finnes noen fornuftig alternativ kilde.

OVERVÅK GJENNOMFØRING OG RESULTATER

Overvåk gjennomføringen av og effektiviteten i bedriftens aktsomhetsvurderinger, det vil si dens tiltak for å identifisere, forebygge, avbøte og, når det er påkrevd, støtte gjenoppretting av skade, inkludert med forretningsforbindelser. Bruk deretter erfaringen fra sporingen for å forbedre disse prosessene i fremtiden. ► se del II, 4.1

Q41. Hvilken informasjon spores under aktsomhetsvurderingen? ► se del II, 4.1

Sporing og overvåking innebærer først og fremst å vurdere om identifiserte skader faktisk har blitt håndtert. I tillegg til å følge opp håndtering av identifiserte skader, kan bedrifter overordnet gjennomgå sin egen aktsomhetsvurderingsprosess, eller relevante flerparts- og bransjeinitiativ, for å sikre at de fungerer. Dette kan gjøres jevnlig eller når sporingen avdekker at betydelige skader faktisk ikke er håndtert.

Det å etablere passende kvalitative og kvantitative indikatorer kan være nyttig for å spore.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan relevante indikatorer omfatte:

- Prosentandel berørte interessenter som føler at skaden har blitt tilstrekkelig håndtert.
- Prosent/antall avtalte tiltak som er gjennomført innen planlagt tid.
- Prosentandel av berørte interessenter som føler at det finnes kanaler å klage gjennom, som er tilgjengelige, rettferdige og fungerer.
- I hvilken grad problemstillinger knyttet til skaden gjentar seg.

Indikatorer kan være ulike avhengig av sammenheng, og variere i henhold til målene og handlingene som er knyttet til bedriftens aktsomhetsvurdering.

Q42. Hvordan kan en bedrift spore gjennomføring og resultater? ► se del II, 4.1

Hvordan en bedrift sporer gjennomføring og resultater, inkludert om påvirkning faktisk har blitt håndtert, vil variere avhengig av sammenhengen bedriften opererer i, dens størrelse og risikoer den står overfor gjennom egne aktiviteter og forretningsforbindelser. I mange tilfeller må en bedrift bruke en rekke ulike kilder, inkludert kartleggingsdata, data fra klagemekanismer, og tilbakemeldinger fra interessenter, for å få et fullstendig bilde av hvordan negativ påvirkning blir håndtert.

➔ **FOR EKSEMPEL**, dersom en bedrift ønsker å spore hvor godt den håndterer barnearbeid knyttet til sine direkteleverandører i flere land kan den vurdere følgende:

- På produksjonsnivå kan bedriften:
 - spore fremdriften i forbedringsplaner for å eliminere barnearbeid hos individuelle leverandører.
 - samle inn tilbakemeldinger fra arbeidstakere, arbeidstakerrepresentanter og fagforeninger på hvorvidt barnearbeid faktisk er håndtert eller ikke på hvert sted.
 - spore barnearbeid som er identifisert og se hvordan disse sakene ble håndtert (det vil si hvordan situasjonen ble rettet opp).
- På globalt nivå kan bedrifter vurdere kartleggingsdata, rapporterte klager, og troverdige rapporter fra alle sine høyrisikoleverandører eller høyrisikoområder årlig, for å se trender og fremgang for å forebygge og redusere barnearbeid.

Hvor ofte en bedrift skal spore fremgang er også avhengig av type og alvorlighetsgraden av den reelle eller potensielle negative påvirkningen den sporer. For eksempel, for mer alvorlige skader haster det å fastslå at de faktisk blir håndtert.

I mange tilfeller kan aktiviteter for å spore gjennomføring og resultater integreres i de relevante eksisterende interne monitorerings- og rapporteringsprosessene.

Q43. Hvem er involvert i sporing av gjennomføring og resultater innen en bedrift?

► *se del II, 4.1*

Ansvar for sporing av gjennomføring og resultater kan gis en rekke personer på tvers av forretningsenheter i bedriften, etter relevans.

➔ **FOR EKSEMPEL**

- Et innkjøpskontor i en bedrift kan ha hovedansvar for å spore gjennomføring av leverandørvurderinger og tilhørende forbedringsplaner.
- En bedrifts innkjøpsavdeling kan ha hovedansvaret for å spore hvor ofte ordre blir plassert sent, endret eller kansellert – dette utgjør en praksis som kan bidra til risiko for brudd på arbeidstakerrettigheter hos leverandøren.
- Personalet på driftsnivå kan søke tilbakemelding fra berørte interessenter og rettighetshavere om skadene har blitt håndtert (for eksempel gjennom dialog med lokalsamfunn, samle tilbakemeldinger fra personer som deltar i møter og fora, og ta hensyn til problemstillinger som har blitt gjenstand for gjenoppretting).

Ledelsens oversikt over bedriftens framgang med hensyn til gjennomføring og resultat, kan gi et mer komplett bilde av bedriftens fremgang i organisasjonen som helhet.

For eksempel kan systemer som samler informasjon på lokalt nivå (for eksempel leverandørvurderinger), men som deretter samles i en sentralisert avdeling (for eksempel hovedkontor eller regionkontor) hjelpe å identifisere trender i større grad og kan brukes som grunnlag for erfaringsdeling i hele bedriften.

Q44. Hvordan kan en bedrift respondere på resultatene av sporingen?

► *se del II, 4.1 (e) - (f)*

Sporing tydeliggjør for bedriften om systemene den har gjør at virksomheten effektivt kan unngå og håndtere negativ påvirkning i egne aktiviteter og i leverandørkjeden, eller om systemene bør endres for å bli gjort mer virkningsfulle.

→ FOR EKSEMPEL

- Dersom en bedrifts leverandørvurdering ikke avslører brannrisiko og leverandøren deretter har brann, bør bedriftens respons være å sjekke hvordan den vurderer brannsikkerheten hos sine leverandører.
- Dersom en bedrift iverksetter internopplæring og andre kontrolltiltak mot betaling av bestikkløse lisenser, og bedriften gjennom ekstern rapportering forstår at betalingen av bestikkløse varer, kan den revidere de interne kontrollene for bedre å forebygge og avbøte fremtidige brudd.

Når en bedrifts prosesser eller tilnærming til aktsomhetsvurdering ikke er effektiv, er det nyttig med en intern vurdering for å forstå hvorfor. Det kan være nyttig i denne prosessen å konsultere de ansatte som er involvert i aktsomhetsvurderingsprosesser, samt eksterne relevante interessenter. Det å sørge for at toppledelsen overvåker sporingen bidrar også til at erfaringene blir brukt for å forbedre aktsomhetsvurderingene.

Q45. Hvordan prioritere sporingstiltak? ► *se del II, 4.1*

Prioritering av sporingstiltak bør henge sammen med prioriteringene som gjøres for å forebygge og avbøte. Med andre ord, bør bedrifter prioritere å spore de negative påvirkningene de vurderte var mest vesentlige og der de iverksatte tiltak for å forebygge og redusere. Det kan gjennomføres en bredere vurdering av aktsomhetsvurderingsprosessene periodisk eller når alvorlig skade ikke blir effektivt håndtert. ► *bruk vedlegg Q3 og Q31*

KOMMUNISER HVORDAN PÅVIRKNINGEN ER HÅNDTERT

Overvåk gjennomføringen av og effektiviteten i bedriftens aktsomhetsvurderinger, det vil si dens tiltak for å identifisere, forebygge, avbøte og, når det er påkrevd, støtte gjenoppretting av skade, inkludert med forretningsforbindelser. Bruk deretter erfaringen fra sporingen for å forbedre disse prosessene i fremtiden. ► se del II, 5.1

Q46. Hva er hensiktsmessige måter å kommunisere eksternt og til påvirkede interessenter? ► se del II, 5.1

Som beskrevet i del II, 5.1 i veiledningen, er det fleksibelt hvordan man bør kommunisere eksternt, forutsatt at informasjonen er lett tilgjengelig for publikum. I tillegg kan enkelte jurisdiksjoner eller børser ha spesifikke rapporteringskrav med hensyn til aktsomhetsvurderinger.

Når en bedrift forårsaker eller bidrar til menneskerettighetsbrudd, bør den kommunisere relevant informasjon til påvirkede eller potensielt påvirkede rettighetshavere. Kommunikasjonen bør gis til rett tid, på en kultursensitiv og tilgjengelig måte. Tilgjengelig betyr at informasjonen ikke bare er fysisk tilgjengelig, men også forståelig og gitt på passende tid, sted og i et format og språk som gjør at informasjonen vil bli lagt merke til av de den er beregnet på og at de faktisk kan dra nytte av den. Informasjonen skal være "tilstrekkelig for å vise hvorvidt bedriftens håndtering av det aktuelle menneskerettighetsbruddet er tilfredsstillende" og "i sin tur ikke utgjøre risiko for berørte interessenter, personell eller for legitime kommersielle konfidensialitetskrav."²¹

Kommunikasjonsformen bør også være tilgjengelig for den tiltenkte målgruppen.

➔ **FOR EKSEMPEL** kan bedrifter velge å kommunisere gjennom:

- personlige møter
- nettbasert dialog
- konsultasjon med påvirkede eller potensielt påvirkede rettighetshavere
- offentlig tilgjengelige rapporter²²
- deling av revisjons- eller kartleggingsfunn med fagforeninger
- gjennom en passende tredjepart

Når bedriften skal finne riktig form for å kommunisere med interessenter kan følgende spørsmål være nyttige:

- Hvem er mottakerne?
- Hvordan kan mottakerne få tilgang til informasjon?
- Hva kan hindre tilgjengeligheten for enkelte marginaliserte eller utsatte grupper?
- Hva slags kapasitet har mottakerne (språk, leseferdighet, tid, sted, tilgjengelighet, faglig kompetanse)?

21. FN (2011), (UNGP) prinsipp 21, kommentarer.

22. Ibid.

KOMMUNISER HVORDAN PÅVIRKNINGEN ER HÅNDTERT

- Er det personverns- eller sikkerhetsutfordringer?
- Hva har påvirkede, eller potensielt påvirkede, interessenter og rettighetshavere sagt at de synes er viktig og nyttig når det gjelder informasjon og metoder for informasjonsdeling?

Bedrifter kan også ønske å kommunisere med påvirkede eller potensielt påvirkede interessenter og rettighetshavere dersom deres forretningsforbindelser har forårsaket eller bidratt til skade.

Passende former for kommunikasjon i disse situasjonene kan omfatte:

- Dele revisjoner eller kartleggingsresultater på arbeidsforhold, menneskerettigheter eller miljø med påvirkede eller potensielt påvirkede rettighetshavere, med respekt for konfidensialitetskrav.
- Kommunisere med påvirkede eller potensielt påvirkede rettighetshavere i samarbeid med relevante forretningsforbindelser.
- Kommunisere med berørte eller potensielt berørte rettighetshavere gjennom flerparts- eller bransjeinitiativ, som kan ha bedre kontakt med dem.

Q47. Når informasjon er kommersielt sensitiv, hvordan kan relevant informasjon fortsatt kommuniseres? ► se del II, 5.1

Kommunikasjon skal gis med behørig hensyn til kommersiell konfidensialitet og andre konkurranse- eller sikkerhetshensyn.

→ FOR EKSEMPEL

- Nasjonal lovgivning kan av og til forby visse opplysninger eller vise til enkelte områder som er beskyttet kommersiell informasjon.
- Kontrakter mellom bedriften og forretningsforbindelsene kan forhindre noe informasjon fra å offentliggjøres (for eksempel kunders identitet)
- Kommersiell konfidensialitetshensyn kan forhindre at visse opplysninger offentliggjøres (for eksempel prisinformasjon, leverandørforhold)
- Der det er potensiell risiko for interessenter eller ansatte (inkludert som en konsekvens av å offentliggjøre personopplysninger) er det ikke aktuelt med full offentliggjøring av informasjon.

KOMMUNISER HVORDAN PÅVIRKNINGEN ER HÅNDTERT

Imidlertid kan det å gi informasjon under visse omstendigheter være grunnleggende for å oppfylle bedriftens ansvar for å respektere menneskerettighetene.

→ FOR EKSEMPEL

- Informere arbeidstakere om at de er eksponert for farlige stoffer.
- Opplyse om resultat av produkt- eller miljøtesting som er nødvendig for effektiv beskyttelse av rett til liv eller helse.
- Opplysninger om farlige stoffer som er nødvendige for effektiv medisinsk behandling i etterkant av en industrikatastrofe.

Dette kan være nyttige tilnærminger for å informere i den utstrekning det er mulig, mens man samtidig respekterer konfidensialitet.

→ FOR EKSEMPEL

- begrense formidling av sensitiv informasjon kun til de som er godkjent av de som gir informasjonen.
- anonymisere kilden til informasjon.
- gi en gyldig forklaring eller begrunnelse der det er mulig, for hvorfor informasjonen ikke har blitt delt.
- bruke tredjeparter eller ny teknolog som tillater offentliggjøring av nøkkelinformasjon samtidig som den beskytter kommersielt sensitive data, for eksempel ved å avsløre noe informasjon på aggregert nivå uten å identifisere bestemte forretningsforbindelser.
- utsette rapporteringen til personer er ute av fare, for eksempel etter at en klage eller risiko er håndtert.
- gi forsikring gjennom andre metoder, for eksempel invitere en uavhengig tredjepart til å gjennomgå bedriftens aktsomhetsvurderingsprosesser og dele sine funn offentlig eller til et relevant samarbeidsinitiativ.

SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG ERSTATNING DER DET ER PÅKREVD

Q48. Hva er sammenhengen mellom gjenoppretting og aktsomhetsvurdering?

► *se del II, 6*

Det å gjenopprette er ikke en del av aktsomhetsvurderingen, men en avgjørende separat prosess som aktsomhetsvurderingen bør legge til rette for. Klage- og gjenopprettingsprosesser har sammenheng med aktsomhetsvurdering og kan styrke denne ved at den gir bedriften kanaler som kan gjøre den oppmerksom på og håndtere påvirkning. Informasjon og tilbakemeldinger fra gjenopprettingsprosesser kan bidra til å en bedre identifisering av faktisk og potensiell negativ påvirkning. Dette kan være gjennom å belyse problemstillinger som kanskje ikke har fått tilstrekkelig oppmerksomhet, og ved å gi innspill på hvordan man kan håndtere negativ påvirkning på en god måte. Følgende eksempler og forklaringer er imidlertid ikke ment å gi en fullstendig oversikt over gjenoppretting.

Når bedriften oppdager at den har forårsaket eller bidratt til faktisk skade, skal skaden håndteres ved å sørge for, eller samarbeide om, å rette opp. ► *se del II, 6.1*

Q49. Hva menes med gjenoppretting, klageordninger og "avbøting" (remediation og remedy)? ► *se del II, 6.1 og 6.2*

"Gjenoppretting, klageordninger og avbøting" refererer begge til prosessene for å rette opp en skade og til de konkrete resultatene (det vil si gjenopprettingen) som kan motvirke, eller "gjøre opp", for skaden, samt kravet om å ha relevante klageordninger.

Q50. Hvordan kan en bedrift identifisere passende former for gjenoppretting?

► *se del II, 6.1*

Hvilken type gjenoppretting eller kombinasjon av avbøtende tiltak som er riktig å bruke vil avhenge av type og omfang av skaden ► *se del II, 6.1 (b)*. Egnede former for gjenoppretting er nevnt under del II 6.1 (b) i veiledningen. Det kan være nyttig å vurdere følgende:

- Eksisterende standarder - I noen tilfeller finnes det nasjonale og internasjonale standarder eller lover rundt hva som er egnet gjenoppretting.
- Forutgående - Der det ikke eksisterer nasjonale og internasjonale standarder, kan bedriften forsøke å legge seg på samme linje for gjenoppretting som er gjort i lignende tilfeller tidligere.
- Interessentenes ønsker - Ved menneskerettighetsbrudd er det sentralt å inkludere de berørtes synspunkter om hva som er hensiktsmessig gjenoppretting.

SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG ERSTATNING DER DET ER PÅKREVD

Når bedriften oppdager at den har forårsaket eller bidratt til faktisk skade, skal skaden håndteres ved å sørge for, eller samarbeide om, å rette opp. ► se del II, 6.1

Q51. Hva er «legitime klageordninger»? ► se del II, 6.2

Legitime klageordninger kan omfatte statlige eller ikke-statlige prosesser man kan bruke for behandling av klager om skader forårsaket av en bedrift, og der man kan få gjenoppretting.²³

➔ **FOR EKSEMPEL**

- Rettslige prosesser som rettsforfølgelse, rettsvist og voldgift er vanlige eksempler på statlige prosesser som muliggjør gjenoppretting.
- Ikke-rettslige offentlige ordninger som spesialiserte myndighetsorganer, organer for å beskytte forbrukerrettigheter, tilsynsorganer, organer for miljøverntilsyn- og kontroll.
- De nasjonale kontaktpunktene for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap er offentlige ikke-rettslige mekanismer, der man kan få håndtert klager angående selskapers etterlevelse av OECDs retningslinjer. ► se boks 8
- Klagemekanismer på bedriftsnivå, som oppfyller kravene til legitimitet, tilgjengelighet, forutsigbarhet, likeverdighet, og kompatibilitet med OECDs retningslinjer, åpenhet og som er dialogbasert.
- Globale rammeavtaler mellom bedrifter og internasjonal fagbevegelse, klageordninger i flerpartsinitiativ, lokalt forankrede klageordninger, kollektive forhandlingsavtaler, og klageordninger i bedriftens leverandørkjede er alle eksempler på ikke-statlige prosesser som kan muliggjøre gjenoppretting.

BOKS 7. STATENS ROLLE I Å SIKRE TILGANG TIL EFFEKTIV GJENOPPRETTING

Som del av deres plikt til å beskytte mot næringslivets brudd på menneskerettighetene, må stater treffe egnede tiltak for å sikre, gjennom rettslige, administrative lovgivningsmessige eller andre hensiktsmessige midler, at når slike brudd forekommer innenfor deres territorium og jurisdiksjon, skal de som blir berørt ha tilgang til gjenoppretting. OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv er ikke ment å gi juridiske anbefalinger om erstatningsansvar. Lokale domstoler vil bruke egne metoder og prøving når de vurderer ansvar for skade og egnet gjenoppretting. Dersom bedrifter opererer i land der staten ikke oppfyller sin beskyttelsesplikt, fratar det ikke bedriften ansvar for å yte gjenoppretting der den har forårsaket eller bidratt til negativ påvirkning.

23. OECD (2011), kapittel IV, punkt 46.

SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG ERSTATNING DER DET ER PÅKREVD

BOKS 8. NASJONALE KONTAKTPUNKTER FOR OECDs RETNINGSLINJER FOR FLERNASJONALE SELSKAP

OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap har en innebygd ikke-rettslig klage-mekanisme gjennom nasjonale kontaktpunkt. Kontaktpunktene er opprettet av stater som har tilsluttet seg til OECDs Investeringserklæring. Kontaktpunktene har mandat til å styrke Retningslinjenes gjennomslagskraft ved å fremme Retningslinjene, gi råd og veiledning og bidra til å løse enkeltsaker og håndtere klager som oppstår i forbindelse med bedrifters etterlevelse av OECDs retningslinjer i enkeltsaker.* Enhver person eller organisasjon kan levere en klage om en bedrifts virksomhet hvor som helst i verden, til kontaktpunktet i det landet der bedriften opererer eller er basert. Kontaktpunktet legger til rette for tilgang til samtykkebaserte og ikke-konfronterende prosedyrer, for eksempel mekling, for å bistå partene i å håndtere konflikten. Kontaktpunktene er pålagt å utstede slutterklæring i klagesaksbehandling. Kontaktpunktet kan også gi anbefalinger til bedriften basert på den enkelte saks omstendighet.

* OECDs retningslinjer omtaler henvendelser og klagebehandling angående bedrifters etterlevelse av Retningslinjene som «enkeltsaker».

Q52. Hva betyr det å «samarbeide med legitime klageordninger»? ► se avsnitt 6.2

Dersom en bedrift kan ha forårsaket eller bidratt til negativ påvirkning, kan bedriften iverksette noen av tiltakene i veiledningens del II, 6.2 (a) - (c) for å avgjøre om den har forårsaket eller bidratt til den negative påvirkningen, og for å rette opp. Men dersom en bedrift ikke har forårsaket eller bidratt til negativ påvirkning, men er direkte forbundet med påvirkningen, kan den fortsatt ta en rolle i oppfølgingen, til tross for at den ikke er forventet å sørge for gjenopprettingen selv. For eksempel kan bedriften bruke sin innflytelse, i den grad mulig, for å fremtvinge forretningsforbindelsens deltakelse i prosesser for gjenoppretting. Der det er relevant, kan bedriften gi opplysninger som kan lette undersøkelser eller dialog.

Q53. Hvilke prosesser for gjenoppretting er egnet i ulike omstendigheter?

► se del II. 6.2

Hvilken prosess for gjenoppretting som er egnet vil avhenge av flere faktorer, inkludert juridiske forpliktelser, preferanser hos interessenter, hvilke mekanismer som er tilgjengelig, type skade, samt hvor skaden oppstår (det vil si innenfor foretakets egen virksomhet eller dens leverandørkjede).

SØRG FOR, ELLER SAMARBEID OM, GJENOPPRETTING OG ERSTATNING DER DET ER PÅKREVD

→ FOR EKSEMPEL

- I noen tilfeller kan bedrifter ha en forpliktelse til å delta i statlige juridiske klageordninger eller bli gjenstand for strafferettslig forfølgelse.
- Innenfor bedriftens egne operasjoner kan klagemekanismer på bedrifts nivå være et effektivt middel for å sørge for slik gjenoppretting, dersom de oppfyller kjernekriteriene: legitimitet, tilgjengelighet, forutsigbarhet, likeverdighet, kompatibilitet med OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv og åpenhet, og er basert på dialog og involvering med sikte på å enes om løsninger.²⁴
- De tilgjengelige alternativene kan være begrenset når det gjelder klager som gjelder en bedrifts leverandørkjede (det vil si i stedet for egen virksomhet). Bedrifter kan etablere eller delta i prosesser som er mulig å få til og hensiktsmessige for omstendighetene. Det kan innebære å etablere egne klageordninger i leverandørkjeden, delta i flerparts-klageordninger, eller bli med i en global rammeavtale.

Q54. Hva er forskjellen mellom systemer for tidlig varsling og en prosess for å muliggjøre gjenoppretting? ► se del II, 6.2

Målet med et varslingssystem er å identifisere risiko (eller faktiske skader) knyttet til en bedrifts egne aktiviteter eller forretningsforbindelser.

→ **FOR EKSEMPEL**, kan en bedrift etablere en direkte varslingskanal for arbeidstakere, for å gjøre det mulig å ta opp bekymringer om forhold som påvirker deres rettigheter, for eksempel helse- og sikkerhetsforhold.

Målet med en prosess der man gjør gjenoppretting mulig, er å rette opp situasjonen for mennesker som har blitt skadelidende.

→ **FOR EKSEMPEL**, kan en arbeidstaker reise en klage mot ledelsen for urettmessig oppsigelse. Arbeidstakeren og bedriften samles så for å finne avhjelpende tiltak som er tilfredsstillende (som for eksempel gjeninnsettelse eller erstatning, etc.).

Et enkeltstående tiltak - som en klageordning - kan fungere både som et varslingssystem og en prosess som muliggjør gjenoppretting.

24. OECD (2011) kapittel IV, punkt 46.

APPENDIX

ANBEFALINGER FRA OECDs MINISTERRÅD OM OECDs VEILEDER FOR AKTSOMHETSVURDERINGER FOR ANSVARLIG NÆRINGSLIV

Som vedtatt 30. mai 2018

RÅDET,

VISER TIL artikkel 5 bokstav b) i overenskomsten av 14. desember 1960 om Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling;

VISER TIL "Declaration on International Investment and Multinational Enterprises [C(76)99/FINAL]", "Decision of the Council on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises [C(2000)96/FINAL] (heretter "Decision on the Guidelines"), the Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, the Recommendation of the Council on Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas [C/MIN(2011)12/FINAL], the Recommendation of the Council on the Policy Framework for Investment [C(2015)56/REV1], the Recommendation of the Council on the OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains [C(2016)83], the Recommendation of the Council on the Due Diligence Guidance for Meaningful Stakeholder Engagement in the Extractive Sector [C(2016)100] and the Recommendation of the Council on the OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector [C(2017)63];

TATT I BETRAKTNING at OECD-ministrene oppfordret OECD til å utvikle en generell veiledning for aktsomhetsvurderinger som kan benyttes for alle bransjer og sektorer [C/MIN(2017)9/FINAL];

VISER TIL at felles mål for stater som anbefaler etterlevelse av Retningslinjene for flernasjonale selskap (heretter "Retningslinjene") er å fremme ansvarlig næringsliv;

VISER VIDERE TIL at avgjørelsen om Retningslinjene fastsetter at Investeringskomiteen skal, i samarbeid med nasjonale kontaktpunkt, og i samarbeid med interessenter, aktivt fremme bedrifters faktiske etterlevelse av prinsipper og standarder som følger av Retningslinjene, med hensyn til bestemte produkter, regioner, bransjer eller industrier;

TATT I BETRAKTNING det internasjonale samfunns innsats for å fremme ansvarlig næringsliv globalt, for å styrke og harmonisere implementeringen av internasjonale standarder for menneskerettigheter, arbeidsliv, miljø og korrupsjon og for å støtte likeverdige vilkår («level playing field») for bedrifter, som tar hensyn til deres påvirkning på samfunn og miljø;

APPENDIX

ANERKJENNER at ansvarlig næringsliv på tvers av sektorer og bransjer er avgjørende for en bærekraftig utvikling;

NOTERER at Retningslinjene anbefaler at bedrifter utfører risikobaserte aktsomhetsvurderinger for å identifisere, forebygge og avbøte faktisk og potensiell negativ påvirkning knyttet til offentliggjøring av opplysninger, menneskerettigheter, sysselsetting og forholdet mellom partene i arbeidslivet, miljøvern, bestikkelse og korrupsjon, og forbrukerinteresser i egen virksomhet, leverandørkjeder og andre forretningsforbindelser;

ANERKJENNER at myndigheter, bedrifter, fagforeninger, sivilsamfunns-organisasjoner og internasjonale organisasjoner kan trekke på sin respektive kompetanse og rolle for å fremme og støtte ansvarlig næringsliv, inkludert i leverandørkjeder;

SOM VISER TIL OECD Due Diligence Guidance For Responsible Business Conduct (OECDs veileder for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv) [C(2018)42/ADD1] (heretter "veilederen"), som kan endres etter behov av Investeringskomiteen, særlig ettersom praksis rundt aktsomhetsvurderinger utvikler seg og blir mer effektiv i å unngå og håndtere negativ påvirkning på samfunn og miljø;

SOM VISER TIL United Nations' Guiding Principles on Business and Human Rights (FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter) og International Labour Organization's Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy (ILOs erklæring om flernasjonale selskaper), som inneholder anbefalinger om aktsomhetsvurdering som denne veiledningen søker å være i tråd med;

ANERKJENNER det verdifulle samarbeidet mellom OECD og relevante mellomstatlige organisasjoner i utviklingen og fremtidig implementering av veilederen;

NOTERER at aktsomhetsvurdering er pågående og toveis, involverer flere prosesser og mål, bør sikte på i første omgang å forebygge negativ påvirkning på samfunn og miljø, og bør være risikobasert, tilpasset bedriftens forhold, tilpasset begrensningene i det å håndtere forretningsforbindelser, og informert av meningsfull interessentdialog.

På forslag fra Investeringskomiteen;

- I. **ANBEFALER** at tilsluttede medlemmer og ikke-medlemmer følger denne anbefalingen og at deres nasjonale kontaktpunkt for Retningslinjene (heretter "NCPs"), der det er relevant aktivt fremmer at bedrifter som opererer fra eller på deres territorier bruker veilederen med sikte på at internasjonalt avtalte standarder for ansvarlig næringsliv overholdes, for å forebygge negativ påvirkning av deres virksomhet og bidra til bærekraftig utvikling;

APPENDIX

- II. ANBEFALER**, særskilt, at tilsluttede parter gjør tiltak for aktivt å støtte og overvåke at bedrifter som opererer på eller fra deres territorier tar i bruk rammeverket knyttet til aktsomhetsvurderinger, slik det er beskrevet i veilederen og at de:
1. forankrer ansvarlighet i bedriftens retningslinjer og styringssystemer;
 2. identifiserer og kartlegger negativ påvirkning i egen virksomhet; leverandørkjede og forretningsforbindelser;
 3. stanser, forebygger og avbøter negativ påvirkning;
 4. sporer implementering og resultater;
 5. kommuniserer hvordan påvirkningen er håndtert; og
 6. sørger for eller samarbeider om gjenoppretting der det er påkrevd;
- III. ANBEFALER** at de tilsluttede parter, og der det er relevant deres nasjonale kontaktpunkt, med støtte fra OECDs sekretariat, sørger for at veilederen blir vidt distribuert og at den brukes aktivt av bedrifter, samt fremmer bruken av veilederen som en ressurs for interessenter som bransjeforeninger, fagforeninger, sivilsamfunnsorganisasjoner, flerparts- og bransjeinitiativ, samt rapporterer regelmessig til Investeringskomitéen om tiltak som er gjennomført for å spre og fremme veilederen;
- IV. INVITERER** tilsluttede parter og generalsekretæren til å formidle denne Anbefalingen;
- V. INVITERER** ikke-tilsluttede parter til å ta behørig hensyn til og overholde den nåværende Anbefalingen;
- VI. INSTRUERER** Investeringsutvalget til å overvåke implementeringen av Anbefaling og å rapportere til Rådet innen fem år etter vedtaket og etter hvert som det er hensiktsmessig.

KILDER

Capobianco, Gillard and Bijelic (2015), "Competition law and responsible business conduct", Background Note for the 2015 Global Forum on Responsible Business Conduct, OECD, Paris, <https://mneguidelines.oecd.org/global-forum/2015GFRBC-Competition-background-note.pdf>.

ILO (2017), ILO Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy, 5th Edition, www.ilo.org/empent/areas/mne-declaration/lang--en/index.htm.

ILO (1998), ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm.

ILO (1981), Occupational Safety and Health Convention, www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NOR_MLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C155.

OECD (2017a), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector, <https://mneguidelines.oecd.org/responsible-supply-chains-textile-garment-sector.htm>.

OECD (2017b), Responsible business conduct for institutional investors: Key considerations for due diligence under the OECD Guidelines for Multinational Enterprises, <http://mneguidelines.oecd.org/rbc-financial-sector.htm>.

OECD (2016a), OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas, <https://mneguidelines.oecd.org/mining.htm>.

OECD (2016b), OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains, <https://mneguidelines.oecd.org/rbc-agriculture-supply-chains.htm>.

OECD (2016c), OECD Due Diligence Guidance for Meaningful Stakeholder Engagement in the Extractive Sector, <http://mneguidelines.oecd.org/stakeholder-engagement-extractive-industries.htm>.

OECD (2016d), Recommendation of the Council on Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence, www.oecd.org/tad/xc Cred/environmental-social-due-diligence.htm.

OECD (2015a), G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD Publishing, Paris, www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm.

OECD (2015b), OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises, 2015 Edition, OECD Publishing, Paris. www.oecd.org/corporate/guidelines-corporate-governance-soes.htm.

OECD (2015c), Policy Framework for Investment 2015 Edition, OECD Publishing, Paris. www.oecd.org/investment/pfi.htm.

KILDER

OECD (2015d), OECD Recommendation of the Council on Public Procurement,
www.oecd.org/gov/public-procurement/recommendation/.

OECD (2011), OECD Guidelines for Multinational Enterprises,
<https://mneguidelines.oecd.org/guidelines/>.

OECD (2009), OECD Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions (2009),
www.oecd.org/daf/anti-bribery/oecdantibriberyrecommendation2009.htm.

UN (2011), UN Guiding Principles on Business and Human Rights,
<https://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles>.

UTGITT AV:
Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv

Kontakt oss: oechnpc@mfa.no
Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv
Postboks 8114 Dep
N-0032 Oslo, Norge
www.ansvarlignæringsliv.no

Publikasjonskode: E-984 B
Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon
Opplag: 100
04/2019

